

บทที่ 2

ความเชื่อกับการประกอบพิธีกรรมต่างๆ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อกับการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ผู้วิจัยได้เรียบเรียงเป็นหัวข้อและสาระสำคัญดังนี้

- 2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับความเชื่อ
 - 2.1.1 ความหมายของความเชื่อ
 - 2.1.2 ประเภทของความเชื่อ
 - 2.1.3 ที่มาของความเชื่อ
 - 2.1.4 ความเชื่อทางศาสนา
 - 2.1.5 ความเชื่อในเรื่องการประกอบพิธีกรรม
 - 2.1.6 ข้อแตกต่างระหว่างความเชื่อที่ถูกต้องกับความเชื่อที่หลงผิด
 - 2.1.7 อันตรายของความเชื่อที่ขัดแย้งกับอิสลาม
- 2.2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเพณี
 - 2.2.1 ความหมายของประเพณี
 - 2.2.2 ลักษณะของประเพณี
 - 2.2.3 ประเภทของประเพณี
 - 2.2.4 ความสำคัญของประเพณี
 - 2.2.5 ประเพณีกับคติความเชื่อ
 - 2.2.6 เจื้อนใจของการปฏิบัติตามประเพณี
- 2.3 พิธีกรรมและหลักการศาสนาที่ว่าด้วยการประกอบพิธีกรรม
 - 2.3.1 ความหมายของพิธีกรรม
 - 2.3.2 เจื้อนใจของพิธีกรรมศาสนาที่ได้รับผลตอบแทน
 - 2.3.3 หลักการพิจารณาการประกอบพิธีกรรมศาสนา
 - 2.3.3.1 ประเพณีกับหุกุมบิดอะฮ์
 - 2.3.3.2 ประเพณีกับการนิยะฮ์ (ตั้งใจ)
 - 2.3.3.3 ประเพณีกับการยืนยันหุกุม
 - 2.3.3.4 ประเพณีกับมะศอลิหฺ มุรสะละฮ์

2.3.4 พิธีกรรมต่างๆ

2.3.4.1 พิธีกรรมอัฐิบุญรุ้ให้กับผู้เสียชีวิตไปแล้ว

2.3.4.2 พิธีกรรมแมลิดเนื่องในวันคล้ายวันประสูติของท่านนบี

2.3.4.3 พิธีกรรมบรูระฮูเนื่องในวันพุธสุดท้ายของเดือนเสาะฟิร

2.3.4.4 พิธีกรรมเนื่องในวันอาชูรอฮ์

2.3.4.5 พิธีกรรมเนื่องในคืนนิศฟูชะอฺบาน

Prince of Songkla University
Pattani Campus

2.1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับความเชื่อ

2.1.1 ความหมายของความเชื่อ

ความเชื่อพื้นฐานของอิสลาม คือ เชื่อในพระเจ้าผู้ทรงเกรียงไกรนามว่า อัลลอฮ์ ﷻ พระองค์คือผู้ทรงสร้างโลก สร้างมนุษย์ สรรพสัตว์ ท้องฟ้า และแผ่นดิน และสร้างทุกสรรพสิ่งที่อยู่ระหว่างท้องฟ้าและแผ่นดิน ไม่มีผู้ใดมีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องกับสร้างของพระเจ้าเป็นเจ้า พระองค์คือผู้บริบาลโลกและจักรวาลให้ดำเนินไปตามระบบที่พระองค์ทรงวางไว้ และพระองค์เป็นผู้กำหนดกรรมบุญสูงสุดในการดำเนินชีวิต

นักวิชาการได้ให้ทรรศนะไว้มากมายถึงคำนิยามจากความหมายของความเชื่อ ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะหยิบยกมาจากบรรดานักวิชาการพอสังเขป ดังนี้

ความเชื่อ คือ การยอมรับข้อเสนอดีข้อหนึ่งไว้ว่าเป็นจริง การยอมรับเช่นนี้โดยสารถะสำคัญแล้ว เป็นการรับเชิงปัญญา แม้ว่าจะมีอารมณ์สะเทือนใจเข้ามาประกอบร่วมด้วย ความเชื่อจะก่อให้เกิดภาวะทางจิตขึ้นในบุคคล ซึ่งอาจเป็นพื้นฐานสำหรับการกระทำโดยสมัครใจของบุคคลนั้น (สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, 2536 : 7)

ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้นๆ หรือสังคมมนุษย์นั้นๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัวสิ่งเหล่านี้เรียกว่า ความเชื่อ (วิช ภูณโฆทก, 2528 : 350)

ความเชื่อ คือ ระดับสภาพจิตใจของบุคคลที่มอบความไว้วางใจ ความเชื่อใจ หรือความเชื่อมั่นต่อบุคคล หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (ไพบูลย์ ช่างเรียง, 2516 : 40)

ความเชื่อ หมายความว่า เห็นจริงด้วย เห็นจริงตาม จะเห็นเช่นนั้นด้วยความรู้สึก หรือด้วยความไตร่ตรองโดยเหตุผลก็ตาม (กิ่งแก้ว อุตถากร, 2519 : 91)

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2522 : 2) ได้เขียนเกี่ยวกับความเชื่อไว้ว่า “ความกลัวและความไม่รู้เป็นสาเหตุให้เกิดความเชื่อ และความเชื่อก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดศาสนาในสังคมมนุษย์สมัยโบราณ (Primitive Society) อย่างไรก็ตาม แม้ปัจจุบันนี้วิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าไปมาก แต่มนุษย์ก็ยังมีพฤติกรรมแสดงออกทางความเชื่อกันอยู่ในชีวิตประจำวัน”

ความเชื่ออาจจะมีพื้นฐานจากหลักฐานข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้ หรือมีพื้นฐานความเคยชินที่จากการนี้รู้เอาเอง หรือจากลักษณะที่ทำให้เกิดเข้าใจไว้เขวกก็ได้ เพราะฉะนั้นความเชื่อจึงมิได้ขึ้นอยู่กับความจริงเชิงวัตถุวิสัยในเนื้อหา ความเชื่ออาจจะเป็นความเชื่อเชิง

วิทยาศาสตร์ ความเชื่อมงาย หรือความเชื่อแปลก วิตถารก็ได้ คนเราอาจจะทำการแข่งขันจริงจัง หรืออย่างบ้าคลั่งด้วยความเชื่อที่ผิดได้เท่ากับที่ทำด้วยความเชื่อที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตาม การกระทำที่ใช้สติปัญญาใดๆก็ตาม ย่อมต้องอาศัยความเชื่ออยู่ด้วยเสมอ แต่สติปัญญาเองนั้น อาจใช้มาทดสอบความเชื่อ และตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของพื้นฐานความเชื่อได้อีก

จากที่นักวิชาการได้ให้ความหมาย สรุปได้ว่า ความเชื่อหมายถึงสิ่งที่มนุษย์ยึดถือและเชื่อมั่นต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยไม่คำนึงว่าสิ่งที่ตนเชื่อถือนั้นจะสามารถพิสูจน์ได้หรือไม่ อย่างไร ซึ่งจากความเชื่อนั้นเองได้นำไปสู่การปฏิบัติ จึงทำให้เกิดลัทธิต่าง ๆ มากมายจากความเชื่อเหล่านั้น

2.1.2 ประเภทของความเชื่อ

จากคำนิยามข้างต้น นักวิชาการสามารถแบ่งประเภทของความเชื่อไว้พอสรุปดังนี้

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ (2546 : 42) ได้จำแนกความเชื่อออกเป็นสองลักษณะคือ แบ่งตามวิธีพิจารณาจำแนกความเชื่อตามหลักเหตุผล กับความเชื่อจากจำนวนบุคคล แต่ละประเภทได้แบ่งออกเป็นข้อย่อยดังนี้

1. ความเชื่อจำแนกตามหลักเหตุผล จะแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ
 - 1.1 ความเชื่อที่มีเหตุผล
 - 1.2 ความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล
2. ความเชื่อจำแนกจากจำนวนบุคคล จะแบ่งออกได้เป็นสองประเภท คือ
 - 2.1 ความเชื่อส่วนบุคคล
 - 2.2 ความเชื่อของกลุ่มชน

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2536 : 8) ได้แบ่งความเชื่อออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความเชื่ออย่างมงาย เป็นความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล เนื่องจากความกลัวและความไม่รู้ ทำให้มนุษย์เกิดความเชื่อ และแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น ๆ ตามความเชื่อที่คิดว่าทำอย่างนั้นแล้วสิ่งนั้นจะดลทุกข์ แล้วช่วยบันดาลสุขให้เกิดขึ้นกับตนเอง เช่น การที่มนุษย์กราบไหว้บูชา พันผ้าให้ต้นไม้ใหญ่ ๆ ด้วยเข้าใจว่าต้นไม้มีเทพเจ้าสิงสถิตอยู่ การเชื่อว่าต้นว่าน “นางค่อม” จะช่วยค่อมครองป้องกันเภทภัยต่าง ๆ เป็นต้น

2. ความเชื่ออย่างมีเหตุผล เป็นความเชื่อที่มีหลักการ มีเหตุมีผลน่าเชื่อถือขึ้น เชื่อถือว่า ถ้าทำอย่างนี้แล้วจะเกิดผลอย่างนั้นขึ้น เช่น เชื่อว่าปลูกต้นไม้ใหญ่ไว้กับบ้านไม่ดี เพราะรากของต้นไม้จะชอนไชเข้ามาในบ้านหรือกิ่งของต้นไม้ใหญ่จะหักลงมาทับบ้าน เชื่อว่าสตรีมีครรภ์ไม่ควรยืนขวางบันได เพราะจะทำให้เกิดขวางคนขึ้นลงบันได และคนท้องอาจตกบันไดลงมาได้

จากสองประการที่กล่าวมาข้างต้นอาจแบ่งความเชื่อออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ดังนี้ คือ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเรื่องรามสูร เมขลา ขวานฟ้า ราหูอมจันทร์
2. ความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน สมุนไพรต่าง ๆ เช่น ยอดฝรั่งกินแก้ท้องเดิน ขมิ้นใช้ทาให้ผิวสวย
3. ความเชื่อเรื่องโชคลาง ฤกษ์ ยามต่าง ๆ ลางไม่ดี เช่น นกแสกบินเกาะหลังคา จึงจกตกลงมาตายต่อหน้า
4. ความเชื่อเรื่องนิมิตและฝัน เช่น ฝันว่าจรวด ทายว่าจะได้คู่ครอง ฝันว่าได้แหวน ทายว่าจะได้ลูกชาย
5. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เครื่องราง ของขลัง คาถา อาคมต่าง ๆ เช่น เขี้ยวหมูตัน ผ้ายันตร์ ตะกรุด ลูกประคำ ฯลฯ
6. ความเชื่อเรื่องลักษณะคน – สัตว์ เช่น คนหูยานจะอายุยืน หญิงสาวที่มีทรงอกใหญ่แสดงว่ามีความรู้ลึกทางเพศสูง วัวที่มีโคนหางใหญ่จะมีกำลังมาก
7. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือศาสนา เช่น ไครตีหัวแมว หัวคนนั้นก็จะสั้น ถ้ายปีสสาวะรดปลวก อวัยวะเพศจะบวม การเชื่อถือเทพเจ้าต่างๆ ว่าช่วยขจัดทุกข์ให้คนได้
8. ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพ เช่น ร้านค้าใดที่ลูกค้านแรกในวันนั้นซื้อของด้วยเงินเชื่อ ตลอดวันนั้นจะมีแต่คนซื้อของด้วยเงินเชื่อ
9. ความเชื่อเรื่องเคล็ด เช่น ห้ามกินกินไก่จะทำให้เข้าสู่หัตถ์ลำบาก
10. ความเชื่อเรื่องภูต ผี ปีศาจ เช่น กระสือ ผีตานี พระภูมิเจ้าที่
11. ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์
12. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ หมอดู

คือ
 ภิญ โณ จิตต์ธรรม (2518 : 55-57) ได้แบ่งประเภทของความเชื่อไว้ 6 ประการ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับความกลัวหรือความไม่รู้ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การลาตาย อาทิ ให้เอาหนามล้อมรั้วบ้านขณะที่มีคนคลอดลูก เชื่อว่าป้องกันผีกระสือมากินตับไตไส้พุงของแม่และเด็ก เป็นต้น
2. ความเชื่อที่เกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติและ การสังเกตธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเรื่องดาวหาง รุ่งกินน้ำ จันทรปราคา สุริยปราคา ฯลฯ เชื่อว่าเป็นสิ่งผิดแปลก จะต้องเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามมาในภายหลัง เป็นต้น
3. ความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน เป็นความเชื่อที่ได้มีการลองผิดลองถูกจนสามารถนำสิ่งต่าง ๆ มารักษาโรคได้ผลพอสมควร เช่น ใบกะเพราแก้ปวดท้อง ดอกแค แก้ไข้หัวลม เป็นต้น
4. ความเชื่อทางไสยศาสตร์และภาดาอาคมต่าง ๆ เช่น การเสกเป่า การทรงเจ้า เข้าผี การมีของศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เป็นต้น
5. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคกลาง เกิดจากการสังเกตและจดสถิติที่ได้พบเห็นมา เช่น จิ้งจกตก การพูดเป็นกลาง สัตว์บอกเหตุ เป็นต้น
6. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิमितฝัน เช่น การหาฤกษ์ การทำนายฝัน เป็นต้น

กิ่งแก้ว อัครถาวร (2520 : 93-94) ได้แบ่งความเชื่อไว้ 11 ประการ คือ

1. ความเชื่อเรื่องบุคคล ได้แก่ การตั้งชื่อ วิญญาณ การเกิด การตาย เป็นต้น
2. ความเชื่อเรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นความเชื่อในเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ลายแทง ลางสังหรณ์ เป็นต้น
3. ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทพเจ้า เวทมนตร์คาถา พระภูมิเจ้าที่ เป็นต้น
4. ความเชื่อเรื่องเพศ เช่น พ่อเจ้าผู้ ลูกชายมักเจ้าผู้ เป็นต้น
5. ความเชื่อเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพ เช่น เป็นผีห้ามกินข้าวเหนียว คนหูยานจะอายุยืน เป็นต้น
6. ความเชื่อเรื่องโชคกลาง เช่น จิ้งจกตก นกแสรกร้อง เป็นต้น
7. ความเชื่อเรื่องความฝัน เช่น ฝันว่าถูกตัดหรือรุ่งจะได้อะไร ฝันว่าเห็นผีจะมีโชค เป็นต้น

8. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง เช่น ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ คาถาอาคม ผ้ายันตร์ พระเครื่อง เป็นต้น
9. ความเชื่อเรื่องภูตผี วิญญาณ เช่น ผีป่วน คายาย เป็นต้น
10. ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์
11. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ได้แก่ การทำนายทายทัก เป็นต้น

จากการแบ่งประเภทของนักวิชาการข้างต้น อาจสังเกตได้ว่ามีความสอดคล้องกันทางด้านจุดมุ่งหมาย ทำให้เราเข้าใจถึงความเชื่อมากขึ้นว่าส่วนใหญ่แล้วความเชื่อนั้นจะเป็นเรื่องที่อยู่ในจิตใจทั้งสิ้น

2.1.3 ที่มาของความเชื่อ

กึ่งแก้ว อัครถาวร (2519 : 92) ได้กล่าวถึงที่มาของความเชื่อว่า

ความเชื่อเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ มนุษย์ย่อมเกลียดทุกข์และรักสุขเป็นธรรมดา ดังนั้นเมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้น ก็วิงวอนขอความช่วยเหลือจากสิ่งที่ตนเชื่อว่าจะช่วยเหลือได้... ลัทธิตความเชื่อแต่เดิมนั้นนับถือธรรมชาติ อันมีพระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาว น้ำ ลม ไฟ เป็นสรณะ ต่อมาเมื่อมีศาสนาเกิดขึ้น ก็มุ่งยึดถือเหล่าเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ ซึ่งคิดว่าตัวตนเป็นสรณะ และเชื่อว่าสิ่งที่นับถือนั้นย่อมจะแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ช่วยตนได้ยามที่ตนมีทุกข์ ต่อมาเมื่อวิทยาการต่างๆ ได้พัฒนาการมากขึ้น ความเชื่อในสิ่งดังกล่าววางอย่างก็ลดน้อยลง และบางอย่างแปรเปลี่ยนจากธรรมชาติมาเป็นสิ่งประดิษฐ์ เช่น ผ้ายันต์ ตะกรุด ผ้ายันต์ เป็นต้น

ความเชื่ออาจจะเกิดได้จากหลายปัจจัย ดังนี้

1. เกิดจากประสบการณ์ตรง เป็นความเชื่อที่บุคคลได้ประสบมาด้วยตนเอง อาจจะเป็นด้วยความบังเอิญ เป็นเรื่องของธรรมชาติ หรือมีผู้ทำให้เกิดขึ้นก็ตาม ทั้งนี้จะเป็นจริงหรือไม่เป็นจริงก็ได้
2. เกิดจากการได้รับข่าวสารต่อกันมา หรืออ้างถึงคำโบราณที่ยึดถือกันมา หรือการโฆษณาชวนเชื่อ เป็นความเชื่อที่เกิดจากการกล่าวอ้างต่อกันมา หรืออ้างถึงคำ

กล่าวโบราณที่เชื่อถือและยอมกันมา หรือใช้สื่อต่างๆ ในการโฆษณาชวนเชื่อ ซึ่งสามารถโน้มน้าวให้ผู้ฟังเชื่อถือได้

3. เกิดจากการที่ได้ปฏิบัติสืบต่อๆ กันมาของคนรุ่นก่อน เป็นความเชื่อที่เกิดจาก พิธีกรรม หรือการปฏิบัติที่ทำสืบต่อกันมา อาจถือเป็นเรื่องของวัฒนธรรมและประเพณีทางสังคม ซึ่งสร้างให้เกิดความเชื่อในกลุ่มคนได้ง่าย

4. เกิดจากการนึกคิดเอาเองตามความรู้สึกของตน เป็นความเชื่อที่คาดเดา หรือคิดเอาเอง หรือรู้สึกไปเอง อาจจะไม่มีความเชื่อใดๆ มาสนับสนุน

ความเชื่อของมนุษย์เกิดจากการยอมรับนับถือสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อต้องการแสวงหาคำตอบในสิ่งที่ตนไม่รู้ และเมื่อไม่สามารถค้นหาคำตอบได้ก็จะคาดเดาหรือเปรียบเทียบกับสิ่งที่ตนเคยรู้มาก่อนหรืออาจจะเดาตามที่เคยมีผู้เล่าไว้ก่อนแล้ว ดังนั้นความเชื่อจึงอาจจะมีเหตุผลเพียงพอต่อการยอมรับหรือไม่ก็ได้ ดังที่พระยาอนูมานราชชน (2502 : 28-29) ได้กล่าวถึงสาเหตุของความเชื่อพอสรุปได้ว่า เป็นธรรมชาติของมนุษย์ถ้ายังมีสิ่งใดที่ตนยังไม่รู้หรือยังไม่เคยปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนเรื่องนั้นย่อมเป็นสิ่งที่อยากรู้อยากเห็น และเมื่อไม่สามารถที่จะรู้ได้ก็จะใช้วิธีการเดาโดยอาจจะอาศัยการเปรียบเทียบกับสิ่งที่ตนเคยรู้มาก่อนหรือไม่ก็เดาจากเรื่องราวที่เคยมีผู้เล่าไว้ก่อน และถ้าเรื่องนั้นสอดคล้องกับความรู้สึกก็จะตกลงใจเชื่อทันที (เขาวนฤทธิ เรื่องปราชญ์, 2549 : 23)

จึงอาจกล่าวได้ว่า สาเหตุของการเกิดความเชื่อมาจากการค้นหาคำตอบในเรื่องที่ยังไม่รู้และเมื่อมีสิ่งนั้นมาสอดคล้องกับความรู้สึกดั้งเดิมที่เคยมีอยู่ก็จะตกลงใจเชื่อในทันที นอกจากนี้ความเชื่อของมนุษย์ยังมีสาเหตุมาจากสิ่งอื่น ๆ ดังพอจะสรุปสาเหตุของความเชื่อได้ดังนี้ (ขนิษฐา จิตชินะกุล, 2545 : 34)

1. เกิดจากความกลัว หรือความไม่รู้ของมนุษย์ที่ไม่สามารถหาเหตุผลหรือคำอธิบายใด ๆ มาอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นได้ เช่น ทำไมฝนถึงตกหนัก ทำไมฟ้าจึงร้อง และทำไมฟ้าจึงผ่า เป็นต้น จึงทำให้มนุษย์เกิดความกลัวและเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ลึกลับที่จะต้องมีการกระทำขึ้น มนุษย์จึงได้สมมติให้มีเทพประจำสิ่งต่าง ๆ เช่น พระพิรุณ พระพาย พระเพลิง ฯลฯ แล้วได้ทำพิธีบูชาเช่นสรวงเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล แต่เมื่อมนุษย์ได้พัฒนาการขึ้น มนุษย์สามารถหาเหตุผลมาอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ ความเชื่อในสิ่งเหล่านั้นจึงเสื่อมคลายลง

2. เกิดจากการที่มนุษย์มีพัฒนาการขึ้นแล้วต้องการให้สังคมเกิดความสงบสุข มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มนุษย์จึงตั้งความเชื่อขึ้นมาโดยแฝงเหตุผลต่าง ๆ ไว้ในความเชื่อ นั้นคือ

2.1 ความเชื่อที่ต้องการสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น ฉีรุดตันไม้ใหญ่รุกข์เทวดาจะ โกรธ ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ขับถ่ายเป็นที่เป็นทางได้อย่างถูกต้อง ถ้าหวิมมตอนกลางคืนผิจะมา ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ไปเที่ยวกลางคืน เป็นต้น

2.2 ความเชื่อที่ต้องการให้คนมีมารยาท มีความละเอียดรอบคอบ เช่น คำครกแตกจะไม่ได้แต่งงาน ถอดผ้านุ่งเป็นวงทิ้งไว้เป็นเสียด เป็นต้น

2.3 ความเชื่อที่ต้องการให้มีสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย เช่น ไม่ให้พาเด็กที่ฟันยังไม่งอกเข้าใต้ถุน เคี้ยวฟันจะไม่งอก ห้ามปลุกมะพร้าวใกล้บ้านเชื่อว่าอัปรีภัย จัญไร คนท้องห้ามอาบน้ำเวลากลางคืน จะแผดน้ำ เป็นต้น

2.4 ความเชื่อที่ต้องการผลทางจิตใจ เช่น นุ่งผ้าใหม่วันจันทร์มีเสน่ห์ จะทำการมงคลใดให้ดูฤกษ์ดูยามให้นุ่งผ้าสีตามวันจะเป็นมงคล เป็นต้น

2.5 ความเชื่อที่ต้องการผลอื่น ๆ เช่น หวงน้ำทองมาน ไม่ให้เคาะหัวแมง เพราะเมื่อแก่หัวจะสั้นเหมือนแมง ต้นไม้้ออกผลห้ามชี้เพราะผลจะเน่า เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ที่มาของความเชื่อที่ได้กล่าวมาข้างต้นมิได้อยู่บนพื้นฐานของศาสนาอิสลาม เพราะในวรรณคดีอิสลามนั้นที่มาของความเชื่อจะต้องเกิดจากการได้เรียนรู้ และต้องเป็นความเชื่อที่สอดคล้องกับความเชื่อที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้นำมาเทศนากับประชาชาติอิสลาม

2.1.4 ความเชื่อทางศาสนา

ความเชื่อทางศาสนา เป็นลักษณะนิสัยประจำของมนุษย์ทุกสังคม ไม่ว่าจะ เป็นสังคมที่เจริญแล้ว หรือสังคมที่กำลังเจริญ ทั้งนี้ เพราะศาสนาเป็นอำนาจอย่างหนึ่ง ซึ่งมีสภาพอันเป็นไปตามลักษณะเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติ ซึ่งลักษณะของความเชื่อ มีลักษณะดังนี้

1. ความเชื่อถือจัดเป็นทัศนคติอย่างหนึ่ง ที่ขึ้นอยู่กับอารมณ์และความสำนึก ความรู้สึกที่ว่าสิ่งต่างๆ ที่แท้จริงนั้น เป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือออกไปจากทัศนคติและแยกออกจากบรรดาเรื่องสามัญทั่วไป อันเกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวัน มีพรรณณะที่แตกต่างจากสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ อันตั้งอยู่บนทัศนคติเฉพาะตัวสองประการด้วยกัน (Webster's Home-University Dictionary, 1965, อ้างถึงใน บุญลือ วันทายนต์, 2518 : 170) คือ

1.1 ความเชื่อ เป็นการยอมรับตามความรู้ในบางสิ่งบางอย่างว่าเป็นความจริง อันแสดงถึงความเชื่อถืออย่างหนึ่ง ที่ขึ้นอยู่กับศรัทธา

1.2 พิธีกรรม เป็นการแสดงออกอันเนื่องมาจากผลแห่งความเชื่อถือ จัดเป็นอาการแห่งการจัดบริการทางศาสนา

2. ความเชื่อถือนั้นจัดเป็นหน้าที่สากล การพิสูจน์ความลึกลับกับอำนาจภายนอก ตัวความเชื่อถือนั้นอาจจะลบล้างออกไป หรือปรับให้พลาดไป ความทุกข์ทรมานใจ และความเจ็บป่วยในการดำรงชีวิตประจำวันได้เท่าเทียมกัน การยอมรับและการปฏิเสธตัวเองนั้น เป็นเรื่องปกติธรรมดา (Ibid. K. Young, R.W.Mack : 392, อ้างถึงใน บุญลือ วันทายนต์, 2518 : 170)

ความเชื่อถือทางศาสนาเป็นลักษณะอย่างหนึ่งอันแสดงออกถึงความต้องการที่จะหาสิ่งมาบำรุงใจ ความเชื่อทางศาสนานั้นได้แก่แนวมนโคติทางศาสนา ซึ่งพยายามที่จะอธิบายถึงธรรมชาติและการถือกำเนิดของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ อันเป็นที่ยอมรับกันโดยปริยายว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้มีอยู่คงปรากฏในสองสถานะ (บุญลือ วันทายนต์, 2518 : 170)

1. อ้างถึงในสถานแรกที่มีต่อโลกอันอยู่เหนือเหตุผล ที่มักพูดกันว่าโลกนี้เหมือนอะไร หมู่สัตว์ชนิดไหนอาศัยอยู่กับโลก รวมทั้งประวัติแต่อดีตและผลลัพธ์ต่างๆ ของสัตว์ประเภทนี้ได้แก่อะไร ? นอกจากทุกสิ่งแล้วก็จะบอกเราว่า โลกนี้เกี่ยวกับสิ่งที่เราอาศัยอยู่จริงๆอย่างไร

2. ในสถานะที่สอง ให้ความหมายไว้ว่า ความเชื่อถือทางศาสนานั้น จะบอกเราได้ว่าธรรมชาติของสิ่งต่างๆ นั้นคืออะไร ? และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้สัมพันธ์กับโลกเหนือเหตุผลอย่างไร

ความเชื่อถือทางศาสนานั้น ขึ้นอยู่กับศรัทธามากกว่าอย่างอื่นเพราะเป็นเรื่องของความสมัครใจของแต่ละบุคคล ดังนั้นจึงถือว่าความเชื่อถืออยู่เหนือศรัทธามากกว่าความเห็นแจ้งประจักษ์นั่นก็คือเนื้อหาสาระของสิ่งต่างๆ ซึ่งจะพึงหวังได้ในภาษาพระคัมภีร์ ความปรากฏชัดของสิ่งต่างๆ อันยังไม่เป็นที่ปรากฏจากศาสนา

ถึงแม้ว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะเป็นตัวอย่างดังที่ปรากฏอยู่ก็เป็นเพียงของธรรมดาเท่านั้น ถ้าหากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ไม่เป็นเพื่อความเชื่อถือ เพราะลักษณะอันศักดิ์สิทธิ์ของความเชื่อถือนี้ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะปฏิบัติโดยรักษาความรู้สึกต่างๆได้ ดังจะเห็นจากความแตกต่างกันระหว่างโคตว์ศักดิ์สิทธิ์ และโคตว์อื่นๆ บางตัวจึงไม่มี เว้นเสียแต่จะศรัทธาต่อสิ่ง

นั่นจริง ซึ่งยอมรับมันไว้ในฐานะเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ (Kinsley Davis, 1966 : 533, อ้างถึงใน บุญถนอม วันทายนต์, 2518 : 170)

ในการจัดแบ่งประเภทความเชื่อเดิมนั้น ศาสนาในยุคโบราณ ตั้งอยู่บนฐานแห่งความเชื่อถือในอำนาจต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวกับบุคคล และไม่เกี่ยวกับบุคคล ซึ่งมีส่วนในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ได้แก่

1. ความเชื่อในอำนาจต่างๆ ที่มีตัวตน เรียกว่า วิญญาณนิยม (Animism) อันเป็นความเชื่อในวิญญาณ และภูตผีปีศาจซึ่งถือว่าจะนำโชคดิโชคร้ายมาให้เรา

2. อำนาจที่ไม่มีตัวตน เรียกว่า Mana (Melanesian) , Orenda (Iroquois), Manitou (Algonquian) หรือในชื่ออื่นๆ อันเปิดเผยตัวเองตามสภาพธรรมชาติต่างๆ (Natural objects) ตลอดทั้งคน ทั้งภูตผี

3. แม้อำนาจเหนือธรรมชาติจะเป็นทั้งที่มีตัวตน หรือไม่มีตัวตนก็ตาม ตามปกติจะมีการปฏิบัติกันในกลุ่มปฐมภูมิ ส่วนสังคมชนบทต่างๆ นั้น ตามรูปแบบแล้วจะไม่กำหนดองค์การต่างๆ ที่เป็นแบบแผนพิเศษออกไปเลย สำหรับเรื่องศาสนาให้ดูได้ตามศาสนสถานต่างๆ

ความเชื่อถือศาสนานั้นขึ้นอยู่กับศรัทธาของผู้นับถือ ซึ่งการนับถือศาสนาจะมั่นคงเพียงใดขึ้นอยู่กับบทบาททางศาสนา เช่น คำสอน ศาสนิก สาวก และองค์ประกอบอื่นๆ ของศาสนา เป็นต้น จะเป็นอย่างไรก็ดี ความเชื่อถือศาสนาส่วนมากจะขึ้นอยู่กับบุคคลเป็นสำคัญ

จากที่เราได้ทำการศึกษาศาสนาจากการวิเคราะห์ของปรัชญา สิ่งหนึ่งที่เราสรุปได้สั้นๆ เกี่ยวกับศาสนา คือ ศาสนาเป็นเหมือนกับ “สะพานเชื่อม” ระหว่างมนุษย์กับความเป็นจริงสูงสุด มนุษย์มีความปรารถนาที่จะพัฒนาตนเองสู่ความรอดพ้น ปราศจากความทุกข์ ปราศจากความตาย ฯลฯ เพื่อประสบกับสันติสุขเที่ยงแท้ ถาวร ศาสนาเป็นวิถีชีวิตสู่ความรอดพ้นที่มนุษย์ฝากฝังชีวิตของตน ด้วยการอุทิศตนสู่ความจริงในศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ทั้งนี้อย่าลืมว่าความจริงในศาสนา เป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับความเป็นจริงสูงสุดที่อยู่เหนือประสบการณ์ธรรมดา ในขณะที่มนุษย์ยังมีความจำกัด ยังอยู่ใน โลกแห่งประสาทสัมผัส มนุษย์มีธรรมชาติที่เป็นกายและจิต จึงมีทั้งส่วนที่เป็นสัญชาตญาณและสติปัญญา แม้ศาสนาจะให้ความสำคัญแก่จิตใจมากกว่าร่างกาย แต่ศาสนาไม่ละเลยที่จะหาแนวทาง ที่เกี่ยวข้องกับร่างกายเพื่อช่วยให้มนุษย์ (ผู้นับถือศาสนา) ได้บำเพ็ญตนสู่ความจริงของศาสนาอย่างจริงจัง ดังนั้น ศาสนาในฐานะสะพานเชื่อมระหว่างความเป็นจริงสูงสุดกับ

มนุษย์ จึงต้องประกอบมีคุณลักษณะที่รองรับคุณลักษณะทุกอย่างของมนุษย์ โดยมี “ความเชื่อเป็นพื้นฐาน” และใช้ “เหตุผล” เพื่อไม่หลงทางต่อความจริงในศาสนานั้น ๆ

ความจริงในศาสนาเป็นความจริงที่ประจักษ์แจ้งด้วยจิตใจ เป็นความจริงฝ่ายจิตวิญญาณที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ หรือสังคมศาสตร์ได้ทั้งหมด ความจริงในศาสนามีความชัดเจนในตนเอง แต่ผู้นับถือศาสนาเป็นมนุษย์ที่ยังมีความจำกัดทางกายภาพ ยังขาดความเข้าใจได้ทั้งหมด ความจริงในศาสนายังคงมีหลายส่วนที่เป็นความลึกลับ (Mystery) ที่ ศาสนิกชนค่อย ๆ มีความชัดเจนมากขึ้น อาศัยการทุ่มเท อุทิศตนต่อการประพฤติปฏิบัติตนมุ่งสู่ความจริงในศาสนา ทุกศาสนาจึงจำเป็นต้องมีความเชื่อศรัทธาเป็นพื้นฐาน ที่เป็นทั้งหลักประกัน ความหวัง และพลังผลักดัน เพื่อศาสนิกชนทุ่มเทต่อการมุ่งสู่ความจริงในศาสนาอย่างจริงจัง ความเชื่อศรัทธาจึงเป็นเครื่องชักจูงและจรรโลงจิตใจให้ผู้คนเริ่มต้นปฏิบัติตามความจริงในศาสนา ด้วยความพากเพียร อดทน ความเชื่อศรัทธาเป็นสิ่งเชื่อมโยงระหว่างความรู้อันจำกัดไปสู่ความรู้อันไม่ จำกัดของมนุษย์ ต่อความเป็นจริงสูงสุด ความเชื่อศรัทธาจึงเป็นเหมือนกับการผูกพัน ที่เชื่อมโยงให้มนุษย์อุทิศตนสู่ความจริงในศาสนา

การเริ่มต้นความเชื่อศรัทธาในศาสนาที่ผูกพันให้ผู้นับถือศาสนาอุทิศตนเองสู่ความจริงในศาสนา มีจุดเริ่มต้นอยู่ที่ความประทับใจต่อ “บุคคล” หรือภาพลักษณ์ที่สัมผัสได้ การติดต่อสัมพันธ์ต่อบรรดานักเผยแผ่ศาสนาต่างๆ ดูเหมือนมีความคิดตรงกันอยู่จุดหนึ่ง คือ การสร้างความเลื่อมใสศรัทธาในตัวศาสนทูตก่อน ต่อมาจะเกิดความเชื่อศรัทธาและพยายามดำเนินตามรูปแบบชีวิตหรือคำสอนของศาสนทูตเพื่อบรรลุความจริงสูงสุดตามรูปแบบที่ศาสนทูตนำเสนอ (สุวรรณผา สถาอนันท์, 2545 : 56)

ดังนั้น บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นจริงสูงสุดกับศาสนทูต จึงมีลักษณะในทำนองที่ว่า ศาสนทูตเป็นผู้ได้รับการเลือกสรรเป็นพิเศษจากความเป็นจริงสูงสุด (ศาสนาแนวเทวนิยม) หรือ ศาสนทูตเป็นอัจฉริยะบุคคลที่เต็มด้วยความเพียรพยายาม (ศาสนาแนวอเทวนิยม) โดยมีแนวคิดที่ว่าศาสนทูตทั้งแนวเทวนิยม และอเทวนิยม ล้วนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความเป็นจริงสูงสุด ถึงขั้นบรรลุถึงความรอดพ้นแล้ว

ความเชื่อศรัทธาในศาสนทูต นำสู่ความเชื่อในสิ่งที่ศาสนทูตสอนจาก “คุณลักษณะพิเศษ” เกินกว่ามนุษย์ธรรมดาทั่วไปที่ศาสนทูตแต่ละท่านเป็น อาจเป็นในรูปของอิทธิฤทธิ์ การทำอัศจรรย์ต่าง ๆ ในแง่หนึ่งเป็นการยืนยันถึงการบรรลุถึงความเป็นจริงสูงสุด แนวคิด พฤติกรรม รวมถึงการแสดงออกภายนอกในรูปแบบต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนสนใจต่อบุคลิกภาพดังกล่าว (เดือน คำดี, 2545) นำมาซึ่งความอยากติดต่อสัมพันธ์ เกิดความประทับใจ นำสู่ความเลื่อมใสศรัทธาและเชื่อมั่นว่าศาสนทูตต่าง ๆ เป็น ความสัจจริง ที่มีประสบการณ์ตรง

กับความเป็นจริงสูงสุด ทำให้มีการเจริญรอยตามศาสนทูตเพื่อบรรลุความรอดพ้นตามแบบของศาสนทูตยุคศาสนทูตเป็นรูปแบบของการดำเนินชีวิตเพื่อบรรลุสู่ความรอดพ้นของชีวิต

ศาสนทูตทุกศาสนา ต่างยืนยันว่าพวกท่านเผยแผ่ความจริงแท้หรือความจริงสูงสุด ซึ่งดำเนินต่อเนื่องจากชีวิตในโลกปัจจุบัน การดำเนินชีวิตปัจจุบัน เป็นการเตรียมตัวหรือการเดินทางสู่ความรอดพ้น (Adriaan, 1999: 44) ที่ไม่ได้อยู่ในเงื่อนไขของกาลเวลา สถานที่ หรือประวัติศาสตร์ ความเป็นจริงสูงสุดมีลักษณะเป็นนิรันดร์ภาพ และอุตรภาพที่อยู่เกินขอบเขตโลกแห่งผัสสะ แต่ในขณะที่เดียวกัน การดำเนินชีวิตในปัจจุบันส่งผลต่อการบรรลุถึงความจริงสูงสุด อาศัยการดำเนินชีวิตตามรูปแบบที่ศาสนทูตสอน ชีวิตมนุษย์มีคุณค่าและความหมาย เนื่องจากชีวิตปัจจุบันเป็นการเดินทาง เพื่อบรรลุถึงความรอดพ้นในชีวิตหน้า ด้วยวิธีการตามรูปแบบของที่ ศาสนทูตแต่ละท่านสอน

จากประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทุกศาสนา พบว่าในขณะที่ศาสนทูตประกาศเผยแผ่คำสอน พวกท่านมีสาวกใกล้ชิดที่ “อยู่กับท่าน” เพื่อปฏิบัติรับใช้ตั้งแต่เริ่มต้นประกาศความจริง และวิธีการสู่ความรอดพ้นที่ท่านสอน สาวกใกล้ชิดเหล่านี้เป็นกลุ่มเล็ก ๆ มีจำนวนไม่มากนัก แต่พวกท่านมีประสบการณ์โดยตรง ในการอยู่ร่วมกับศาสนทูต เป็นสาวกกลุ่มเล็กๆ ที่ศาสนทูตถ่ายทอดความจริงแบบใกล้ชิด โดยเฉพาะในช่วงก่อนที่ศาสนทูตจะจากลาไป ศาสนทูตได้มอบพันธกรรมให้สาวกไปประกาศเผยแผ่หลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับความจริง ที่ศาสนทูตนำเสนอ สาวกเหล่านี้จึงเป็นเหมือนกับทายาทหรือผู้ทำหน้าที่รักษา ถ่ายทอดและอธิบายหลักธรรมคำสอนและวิถีปฏิบัติของศาสนทูต รวมถึงการมีบทบาทสำคัญในการเตรียมการจัดระบบหลักธรรม คำสอน และวิถีปฏิบัติ เพื่อเป็นต้นแบบแก่ผู้ติดตาม และนำสู่การจัดระบบของแต่ละศาสนาในการพัฒนาเป็นสถาบันศาสนาในเวลาต่อมา

ธรรมชาติของความเชื่อศรัทธาความเชื่อศรัทธา หมายถึง การเชื่อและยึดมั่นในคำสอนที่เสนอความจริงของศาสนา นำมาปฏิบัติอย่างเทิดทูนและเสียสละ (กีรติ บุญเจือ, 2522 : 89) เพื่อบรรลุความรอดพ้นตามหลักธรรมของศาสนา โดยมีธรรมชาติของความเชื่อศรัทธา ได้แก่ (Tillich cited in William, 1973 : 69)

1. ความเชื่อเป็นความเชื่อมโยงกับสังขาร

ความเชื่อศรัทธา เป็นพลังภายในที่ขับเคลื่อนมนุษย์อย่างต่อเนื่องให้ก้าวสู่สังขาร แม้ว่ามนุษย์จะมีองค์ประกอบที่เหมือนสิ่งมีชีวิตทั่วไป มนุษย์มีกายภาพที่มีการเจริญเติบโต ต้องการปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาหล่อเลี้ยงและการเติบโตทางกายภาพ แต่มนุษย์ยังมีลักษณะพิเศษที่ต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ คือ จิต มนุษย์มีสติปัญญาที่รู้ความจริง มนุษย์แสวงหาคุณค่า ความหมายของความงามและการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม มีระเบียบปฏิบัติที่

เป็นเงื่อนไขที่ช่วยให้มนุษย์สร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น และอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมอย่างเหมาะสม ยิ่งกว่านั้น ในฐานะที่ มนุษย์มีพลังชีวิตที่ค้นหาและมุ่งสู่สัจธรรมของชีวิต ที่แสดงออกมาในประวัติศาสตร์ที่มนุษย์พยายามรู้ความจริง เบื้องหลังปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติ เริ่มตั้งแต่แนวคิดแบบวิญญานนิยม และค่อยๆ มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง จนพัฒนาสู่การ จัดระบบและวิถีปฏิบัติของชีวิต ที่เชื่อมโยงกับเบื้องหลังปรากฏการณ์ต่างๆ นำสู่วิถีชีวิตที่มุ่งสู่ ความรอดพ้นในรูปแบบของศาสนา

มนุษย์สำนึก คนว่ามีหลักการบางอย่างที่ไม่ได้อยู่ในเงื่อนไขของปรากฏการณ์ แต่มนุษย์ยังไม่อาจเข้าใจได้ จึงใช้ “สัญลักษณ์” ที่แสดงถึงความสำนึกดังกล่าว มนุษย์สำนึก ถึงความยิ่งใหญ่ ที่มีลักษณะเป็นความสมบูรณ์เที่ยงแท้ ที่มนุษย์สามารถมีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงได้ อาศัยความเชื่อศรัทธาภายในจิตใจ และค่อยๆ ใช้สติปัญญาทำความเข้าใจให้ลึกซึ้ง ยิ่งขึ้น

2. ความเชื่อเป็นหลักและศูนย์กลางการดำเนินชีวิต

จากการที่ความเชื่อศรัทธา เป็นความเกี่ยวเนื่อง เชื่อมโยงกับสัจธรรม สิ่ง ที่ตามมา คือ ความเชื่อศรัทธา เป็นหลักพื้นฐานและศูนย์กลางการดำเนินชีวิตของบุคคล ความเชื่อศรัทธาไม่ได้มีพื้นฐานมาจากอารมณ์ (Emotion) ความรู้สึก (Feeling) หรือจิตใต้สำนึก (Unconscious) ของมนุษย์ แต่มีลักษณะเป็น “การเข้าญาณ” (Ecstatic) ซึ่งเป็นภาวะที่อยู่ใน ภาวะที่เรียกว่า “อุตรภาพ” ที่อยู่เกินขอบเขตของจิตใต้สำนึกที่ไม่มีรากฐานบนเหตุผล และอยู่เกิน บริบทโครงสร้างของความสำนึกที่มีเหตุผลของมนุษย์ ความเชื่อศรัทธาจึงเป็นภาวะที่อยู่ ระหว่างบทบาทของสติปัญญากับอารมณ์และ น้ำใจอิสระที่เสริมสร้างบุคลิกภาพของมนุษย์ เป็นพลังผลักดันให้มนุษย์อุทิศตนสู่ความจริงของศาสนาจนมีประสบการณ์ตรง จนนำสู่วิถีชีวิต ที่มอบกาย ถวายชีวิตให้กับการมุ่งสู่ความรอดพ้นตามหลักธรรมของศาสนา

ความเชื่อศรัทธา จึงเป็นภาวะที่มนุษย์สำนึกตนต่อความจริง ยอมรับว่าความ จริงยิ่งใหญ่กว่าตัวมนุษย์ จึงเปิดตนเองสู่ความจริงและสำนึกในคุณค่าของการประพฤติตาม หลักการเพื่อมุ่ง สู่ความจริง เป็นการเปิดตัวเองสู่ความจริง ด้วยความสำนึก รู้ตัว อันเป็นพื้นฐาน สู่การใช้เสรีภาพของมนุษย์ที่จะเลือกกระทำด้วยใจอิสระ ที่ตั้งใจจะดำเนินชีวิตตามสิ่งที่เชื่อ (An independent act of "will to believe") ในความจริงที่ตนพบและเชื่อว่าเป็นสัจธรรมเป็น หลักและศูนย์กลางการดำเนินชีวิตที่นำสู่การเสริมสร้างบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล

3. บ่อเกิดของความเชื่อ

จากการพิจารณาว่าความ เชื่อศรัทธา เป็นการเชื่อมโยงกับสัจธรรม และเป็น หลักในการดำเนินชีวิตของบุคคล ทำให้มนุษย์มีการกระทำที่ไม่มีเงื่อนไข เพื่อการสร้าง

ความสัมพันธ์กับสัจธรรมที่ช่วยทำให้มนุษย์บรรลุสู่ความรอดพ้น สิ่งที่เราจะพิจารณาต่อไป คือ อะไรเป็นบ่อเกิดของความเชื่อมโยงชีวิตมนุษย์กับสัจธรรม และหลักการดำเนินชีวิตของบุคคลที่ดำเนินตามสัจธรรมนั้น

บ่อเกิดของ ความเชื่อศรัทธา คือ ความสำนึกต่อ “ความสัมพันธ์”(The concern) ระหว่างมนุษย์กับความเป็นจริงสูงสุดซึ่งมาจากการตระหนักรู้ของมนุษย์ว่า แม้ว่ามนุษย์กำลังดำเนินชีวิตในสภาพปัจจุบันที่เต็มด้วยความจำกัดและเงื่อนไขของชีวิตในหลายรูปแบบ แต่ มนุษย์สำนึกว่าตนมีศักยภาพภายในที่ไม่ได้จำกัดแค่เพียงเงื่อนไขของชีวิต มนุษย์มีศักยภาพที่จะก้าวพ้นขอบเขตความจำกัดต่างๆ สู่ความรอดพ้นซึ่งมีลักษณะเป็นอูตรภาพได้

4. ความเชื่อศรัทธาเป็นพลังภายในที่นำไปสู่ความรอดพ้น

ความสำนึกของมนุษย์ต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับความเป็นจริงสูงสุด นำสู่ความเชื่อศรัทธาต่อศักยภาพภายในของมนุษย์ ว่าสามารถบรรลุถึงความเป็นจริงสูงสุดได้ ด้วยการน้อมรับวิถีทางตามความจริงที่ศาสนาสอน ทั้งการน้อมรับพรที่ช่วยให้บรรลุความรอดพ้น (ศาสนาแนวเทวนิยม) และการบรรลุถึงความรอดพ้น ด้วยศักยภาพและความพากเพียรของมนุษย์ (ศาสนาแนวอเทวนิยม)

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า สิ่งที่ศาสนาย้ำเสมอ คือ การระมัดระวังความเชื่อศรัทธาที่ขาดสติ ขาดความรู้เข้าใจอันนำไปสู่วิหิงสา หรือความหลงผิด รวมทั้งความเชื่อศรัทธาซึ่งมีพื้นฐานบนความกลัว ความกังวลใจ และการนำความจริงของศาสนามาตอบปัญหาที่มนุษย์ยังตอบไม่ได้ นำสู่ความเข้าใจผิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับความรอดพ้น และปัญหาเรื่องการตีความหมายและการปฏิบัติตนของผู้นับถือศาสนาแบบสุดโต่ง จนบิดเบือนคำสอนของศาสนาจากหลักธรรมที่ศาสนทูตของศาสนาได้นำเสนอ

ความเชื่อทางศาสนาอิสลาม

ผู้ที่เป็นมุสลิม คือผู้ที่มีความเชื่อและยอมรับนับถือศาสนาอิสลาม โดยศรัทธาอย่างบริสุทธิ์ใจต่อความเป็นเอกภาพของอัลลอฮฺ ﷻ พระผู้เป็นเจ้าแห่งสากลโลกและจักรวาล ศรัทธาต่อความเป็นศาสนทูตของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ความเชื่อสองประการนี้เป็นสาระของบทบัญญัติตนของผู้ที่ยอมรับนับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้น ผู้ที่เป็นมุสลิมต้องปฏิบัติตามว่า ไม่มีพระผู้เป็นเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮฺ ﷻ และมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของอัลลอฮฺ ﷻ

อิสลามมิได้แยกวัตถุและจิตใจออกจากกัน อิสลามถือว่าชีวิตเป็นเอกภาพ คำสอนของอิสลามประกาศขึ้นมาเพื่อทำให้ชีวิตมนุษย์มีความสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ มุสลิมจึงไม่เชื่อเรื่องการทรมาณกาย ไม่สอนให้มนุษย์หนีออกจากโลกของวัตถุและมีให้หลงใหลในวัตถุปัจจัยเหล่านั้น อิสลามเชื่อโดยหลักการว่า การยกระดับจิตใจนั้นสามารถกระทำสำเร็จได้โดยการ

อยู่ในกรอบธรรมของชีวิต จุดมุ่งหมายของอิสลามอยู่ที่การขัดเกลาและการยกระดับจิตใจให้สูงส่ง สร้างคุณภาพให้แก่ชีวิต โดยการชี้ทางตรงให้มนุษย์ได้ปฏิบัติตาม เพื่อไปสู่ความสันติสุข ทั้งด้านการขัดเกลาจิตวิญญาณ การดำรงสันติภาพระหว่างมนุษย์ และการดำเนินไปสู่การเป็นมนุษย์ผู้สมบูรณ์

ความศรัทธาต่อคำสอนของศาสนา เป็นเกราะกำบังที่แข็งแกร่งและดีที่สุดใน ทำให้ชีวิตผันแปรไปสู่ความตกต่ำและล้มเหลว การเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ พระผู้เป็นเจ้า จะไม่ทำให้ชีวิตพบกับความระส่ำระสายจนทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองตกต่ำและมีชีวิตที่น่ารังเกียจ คนที่มีศรัทธาจะตระหนักอยู่เสมอว่า ชีวิตของเขาได้พ้นจากการเข้ากับอำนาจสูงสุดของพระผู้ทรงสร้างโลกและมวลสรรพสิ่งทั้งหลาย ในทุกสถานภาพเขาจะรำลึกถึงพระผู้เป็นเจ้าเสมอ และมอบหมายตนเองให้อยู่ภายใต้การคุ้มครองของพระองค์ตลอดเวลา เขาเป็นผู้มีจิตใจมั่นคงและมีสมาธิเสมอ

อิสลามคือศาสนาที่ดีที่สุดที่ถูกประทานลงมาจากฟากฟ้า แน่نون ย่อมต้องมีจุดเด่นที่เต็มไปด้วยคุณงามความดีและความเป็นพิเศษเหนือกว่าศาสนาอื่นๆ ก่อนหน้านั้น ความพิเศษที่ว่านี้เพียงพอแล้วและเหมาะสมกับทุกกาลเวลาและทุกสถานที่ตลอดไปจวบจนถึงวันปรโลก และด้วยคุณงามความดีและความเป็นพิเศษเหล่านี้เอง ที่จะทำให้อิสลามสามารถนำความสันติสุขมายังมวลมนุษย์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

คุณลักษณะเฉพาะและความดีงามของศาสนาอิสลามมีดังนี้ :

ศาสนาที่พระผู้เป็นเจ้ารับรอง

มีตัวบทหลักฐานบ่งบอกอย่างชัดเจนว่า อิสลามคือศาสนาที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงยอมรับ และพระองค์ได้ส่งบรรดาศาสนทูตของพระองค์ซึ่งแต่ละท่านทำหน้าที่สืบทอดต่อจากท่านก่อน เริ่มตั้งแต่สมัยนบิอาดจนถึงสมัยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

บรรดาศาสนทูตทุกท่านจะชักชวนมนุษย์ให้เชื่อมั่นในเอกภาพของอัลลอฮ์ ﷻ ห่างไกลจากการตั้งภาคีต่อพระองค์ หลีกเลี่ยงการเปรียบเทียบพระองค์กับมัลลुक(สรรพสิ่งที่ถูกสร้าง) พวกเขาจะชักชวนคนไปสู่แนวทางการภักดีต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ พร้อมทั้งชี้แนะมนุษย์ให้เดินทางไปสู่แนวทางที่สงบสุขทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสในคัมภีร์อัลกุรอานว่า

﴿شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ﴾

(الشورى : 13)

ความว่า “พระองค์ได้ทรงกำหนดศาสนาแก่พวกเจ้า เช่นเดียวกับที่
พระองค์ได้ทรงบัญชาแก่นูหุ และที่เราได้มีวะหฺยู(ประทานวิวรณ์)แก่เจ้า
และเช่นเดียวกับที่เราได้บัญชาแก่อิบรอฮีม มูซา(โมเสส) และอีซา(เยซู)ว่า
พวกเจ้าจงดำรงศาสนาไว้ให้คงมั่น และอย่าแตกแยกกันในเรื่องศาสนา”

(อิซซุรอ : 13)

ศาสนาที่ยกเลิกบทบัญญัติก่อนหน้าทั้งหมด

อัลลอฮฺ ﷻ พระผู้เป็นเจ้าทรงยกเลิกแนวทางต่างๆ ก่อนหน้านี้ด้วยศาสนาอิสลาม
ตามการประกาศของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ดังนั้นจึงเป็นศาสนาท้ายสุดและเป็นศาสนาที่มาปิดท้าย
ศาสนาทั้งหมด โดยที่พระผู้เป็นเจ้าจะไม่ทรงรับการที่มนุษย์จะเคารพภักดีพระองค์ด้วยศาสนาอื่น
นอกจากอิสลามเท่านั้น ดังที่พระองค์ตรัสว่า

﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ﴾

(المائدة : 48)

ความว่า “และเราได้ประทานคัมภีร์มายังเจ้า เพื่อยืนยันความจริงให้กับ
คัมภีร์ที่ได้ประทานมาแล้วก่อนหน้านี้ และเพื่อให้มันควบคุมเหนือคัมภีร์
ดังกล่าว”

(อัลมาอิดะฮฺ : 48)

การที่อิสลามตามการประกาศของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นศาสนาสุดท้าย อัลลอฮฺ
ﷻ จึงสัญญาจะรักษามันไว้ให้คงอยู่ตลอดไปจนกว่าจะสิ้นอายุขัยของโลกนี้ ซึ่งต่างไปจากแนวทาง
อื่นๆ ก่อนหน้านี้ อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสในคัมภีร์อัลกุรอานว่า

﴿إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَرْزُقُ الذَّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾

(الحجر : 9)

ความว่า “แท้จริงเราได้ให้ข้อตักเตือน(อัลกุรอาน)ลงมา และแท้จริงเราเป็น
ผู้รักษามันอย่างแน่นอน”

(อัลหิจญูรฺ : 9)

ซึ่งหมายความว่าศาสนทูตท่านสุดท้ายในศาสนาอิสลามต้องเป็นท่านนบี
มุฮัมมัด ﷺ ไม่มีต่อจากท่านอีก ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสในคัมภีร์อัลกุรอานว่า

﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾

(الأحزاب : 40)

ความว่า “มุฮัมมัดมิได้เป็นบิดาผู้ใดในหมู่บุรุษของพวกเขา แต่เป็น
ศาสนทูตของอัลลอฮ์ และเป็นคนสุดท้ายแห่งบรรดานบี”

(อัลอะหزاب : 40)

อิสลามมิได้ปฏิเสธศรัทธาและไม่เชื่อต่อบรรดาศาสนทูตและบรรดาคัมภีร์ก่อน
หน้า ดังนั้นนบีอิซาก็คือผู้สืบต่อจากศาสนาของท่านนบีมูซา และท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คือผู้สืบต่อจา
กนบีอิซาและท่านคือศาสนทูตท่านสุดท้าย มุสลิมทุกคนต้องศรัทธาต่อบรรดาคัมภีร์และบรรดา
ศาสนทูตก่อนท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ถ้าใครไม่ศรัทธาต่อพวกเขาหรือเลือกที่จะศรัทธาต่อบางคน
เท่านั้นถือว่าเขาได้ออกนอกศาสนาอิสลามไปแล้ว อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสในคัมภีร์อัลกุรอานว่า

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ
نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا أُولَٰئِكَ هُمُ
الْكَافِرُونَ حَقًّا وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا﴾

(النساء : 150-151)

ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ปฏิเสธการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และบรรดาศาสน
ทูตของพระองค์และต้องการที่จะแยกระหว่างอัลลอฮ์และบรรดาศาสน
ทูตของพระองค์ และกล่าวว่าเราศรัทธาในบางคนและปฏิเสธศรัทธาใน
บางคน และพวกเขาต้องการที่จะยึดเอาในระหว่างเรื่องดังกล่าวซึ่งทาง
ใดทางหนึ่งนั้น ชนเหล่านี้แหละคือผู้ปฏิเสธศรัทธาโดยแท้จริง และเรา
ได้เตรียมไว้แล้วซึ่งการลงโทษที่ยังความอัปยศแก่ผู้ปฏิเสธศรัทธา
ทั้งหลาย”

(อันนิสาอู : 150-151)

ศาสนาที่เติมเต็มบทบัญญัติก่อนหน้านี้ให้สมบูรณ์

แท้จริงแล้วศาสนาอิสลามคือศาสนาที่มาสร้างความสมบูรณ์และเติมเต็มบทบัญญัติต่างๆ ก่อนหน้านี้ เนื่องจากบทบัญญัติทั้งหลายก่อนหน้านี้ได้ประกอบด้วยหลักการต่างๆ ทางจิตวิญญาณและมุ่งหมายเพื่อขัดเกลาจิตใจ โดยไม่ได้ให้ความสนใจในแง่มุมอื่นๆ ทุกด้านที่จำเป็นสำหรับความสถาพรของชีวิตโลกและผลประโยชน์ของมนุษย์ด้วยการวางระเบียบและการให้คำแนะนำในเรื่องดังกล่าว แตกต่างจากศาสนาอิสลามที่ได้มาเพื่อสร้างความสมบูรณ์และจัดการด้านต่างๆ ของชีวิต ครอบคลุมทั้งเรื่องศุนยาและอาคิเราะฮฺ อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสในคัมภีร์อัลกุรอานว่า

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾

(المائدة : 3)

ความว่า “วันนี้ข้าได้ให้สมบูรณ์แก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งศาสนาของพวกเจ้า และข้าได้ให้ครบถ้วนแก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งความกรุณาเมตตาของข้า และข้าได้เลือกอิสลามให้เป็นศาสนาแก่พวกเจ้าแล้ว”

(อัลมาอิดะฮฺ : 3)

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ﴾

(آل عمران : 110)

ความว่า “พวกเจ้านั้น เป็นประชาชาติที่ดียิ่ง ซึ่งถูกให้อุบัติขึ้นสำหรับมนุษยชาติ โดยที่พวกเจ้าใช้ให้ปฏิบัติสิ่งที่ชอบ และห้ามมิให้ปฏิบัติสิ่งที่มิชอบ และศรัทธาต่ออัลลอฮฺ และถ้าหากว่าบรรดาผู้ที่ได้รับคัมภีร์ ศรัทธากันแล้ว แน่แน่นอนมันก็เป็นการดีแก่พวกเขา ระหว่างพวกเจ้านั้นมีบรรดาผู้ที่ศรัทธา และส่วนมากของพวกเจ้านั้นเป็นผู้ละเมิด”

(อาลี อิมรอน : 110)

ศาสนาสากลสำหรับมนุษย์ทั้งมวล

ศาสนาอิสลามคือศาสนาสากลสำหรับมนุษย์ทั้งปวงไม่เว้นใคร ในทุกยุคทุกที่ อิสลามไม่ได้ลงมาสำหรับเฉพาะบางเชื้อชาติ หรือบางชนชั้น หรือแค่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือในบาง

เวลาบางยุคสมัยเท่านั้น หากแต่อิสลามคือศาสนาที่รวบรวมมนุษย์ทุกคน โดยไม่แบ่งสีผิว ภาษา อาณาเขต เผ่าพันธุ์ เวลาและสถานที่ แต่ทุกคนล้วนรวมอยู่บนพื้นฐานการศรัทธาเดียวกัน ดังนั้นไม่ว่าใครก็ตามที่เชื่อว่าอัลลอฮ์ﷻ คือพระผู้เป็นเจ้า อิสลามคือศาสนา มุหัมมัดคือท่านศาสนทูต เขา ย่อมอยู่ภายใต้ร่มเงาแห่งอิสลามไม่ว่าเขาจะอยู่แห่งใดและสมัยไหนก็ตาม อัลลอฮ์ﷻ ตรัสใน คัมภีร์อัลกุรอานว่า

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾

(سبأ : 28)

ความว่า “และเราได้ส่งเจ้ามาเพื่ออื่นใด เว้นแต่เป็นผู้แจ้งข่าวดีและเป็น ผู้ตักเตือนแก่มนุษย์ทั้งหลาย”

(สะบะอ : 28)

ส่วนบรรดาศาสนทูตท่านอื่นๆ ก่อนท่านนบีมุหัมมัด ﷺ นั้น ได้ถูกส่งเพื่อชนกลุ่ม โดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น อัลลอฮ์ﷻ ได้ตรัสถึงท่านศาสนทูตนั้นๆ ว่า

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ﴾

(الأعراف : 59)

ความว่า : “แท้จริงเราได้ส่งนูหุไปยังประชาชาติของเขา”

(อัลอะอูรอฟ : 59)

และอัลลอฮ์ﷻ ได้ตรัสในคัมภีร์อัลกุรอานเกี่ยวกับนบีนูฮุว่า

﴿وَأِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنِّ إِلَهٍ غَيْرُهُ﴾

(الأعراف : 65)

ความว่า “และยังประชาชาติอาดนั้น เราได้ส่งฮูด ซึ่งเป็นพี่น้องของ พวกเขาไปเขากล่าวว่า โอ้อประชาชาติของฉัน! จงเคารพสักการะ อัลลอฮุเถิด ไม่มีผู้ที่ควรต้องได้รับการเคารพสักการะใดๆ สำหรับ พวกท่านอีกแล้วอื่นจากพระองค์”

(อัลอะอูรอฟ : 65)

และได้ตรัสในคัมภีร์อัลกุรอานเกี่ยวกับนบีศอลิหฺว่า

﴿وَالِي نَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ﴾

(الأعراف : 73)

ความว่า “และยังประชาชาติยะมูดนั้น เราได้ส่งศอลิหฺซึ่งเป็นพี่น้องของพวกเขาไป เขากล่าวว่า โอ้ประชาชาติของฉัน! จงเคารพสักการะอัลลอฮฺเถิด ไม่มีผู้ที่ควรได้รับการเคารพสักการะใดๆ สำหรับพวกท่านอีกแล้วอื่นจากพระองค์”

(อัลอะฮฺรอฟ : 73)

และได้ตรัสในคัมภีร์อัลกุรอานเกี่ยวกับนบีลูฏว่า

﴿وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ﴾

(الأعراف : 80)

ความว่า “และจงรำลึกถึงนบีลูฏ ขณะที่เขาได้กล่าวแก่กลุ่มชนของเขา”

(อัลอะฮฺรอฟ : 80)

และได้ตรัสในคัมภีร์อัลกุรอานเกี่ยวกับนบีฮุอัยบว่า

﴿وَالِي مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا﴾

(الأعراف : 85)

ความว่า “และยังประชาชาติมัดยันนั้น เราได้ส่งฮุอัยบ ซึ่งเป็นพี่น้องของพวกเขาไป”

(อัลอะฮฺรอฟ : 85)

และได้ตรัสในคัมภีร์อัลกุรอานเกี่ยวกับนบีมูซาว่า

﴿ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِم مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ﴾

(الأعراف : 103)

ความว่า : แล้วหลังจากพวกเขา เราก็ได้ส่งมาพร้อมด้วยสัญญาณต่างๆ
ของเราไปยังฟิโรอาณ(ฟาโรห์แห่งอียิปต์)และบรรดาอำมาตย์ของเขา”

(อัลอะฮรอฟ : 103)

และได้ตรัสในคัมภีร์อัลกุรอานเกี่ยวกับนบีอิซาว่า

﴿وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا
بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ﴾

(الصف : 6)

ความว่า “และจงรำลึก เมื่ออิซาบุตรของมัรยัม ได้กล่าวว่า โอ้วงศ์วาน
ของเผ่าอิสรออีลเอ๋ย แท้จริงฉันเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์มายังพวกท่าน
เป็นผู้ยืนยันสิ่งที่มีอยู่ในคัมภีร์เตารอต(โทราห์)ก่อนหน้าฉัน”

(อัลศ็อฟ : 6)

เพราะความเป็นสากลของศาสนาอิสลามที่ไม่เจาะจงกาลเวลาและสถานที่ อิสลาม
จึงสั่งให้มุสลิมทุกคนทำการเผยแพร่สารนี้แก่มนุษยทุกคน

อัลลอฮ์ﷻ ตรัสในคัมภีร์อัลกุรอานว่า

﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ
عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾

(البقرة : 143)

ความว่า “และในทำนองเดียวกัน เราได้ให้พวกเจ้าเป็นประชาชาติที่เป็น
กลาง เพื่อพวกเจ้าจะได้เป็นสักขีพยานแก่มนุษยทั้งหลาย และศาสนทูต
ของอัลลอฮ์ก็จะเป็นสักขีพยานแก่พวกเจ้า”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 143)

2.1.5 ความเชื่อในเรื่องการประกอบพิธีกรรม

ความเชื่อถือทางศาสนาจะมีการแสดงออกมาให้ปรากฏก็โดยการปฏิบัติตาม
พิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา นี้จะเป็นเครื่องแสดงถึงความเชื่อถือ

ทางศาสนาเป็นอย่างดี เช่น มีความเชื่อถือทางศาสนาคลาดเคลื่อน การปฏิบัติตามพิธีกรรมก็มักจะคลาดเคลื่อนตามความเชื่อถือไปด้วย ทั้งนี้ จะเป็นเครื่องบ่งถึงกันและกัน ระหว่างความเชื่อทางศาสนาและการปฏิบัติตามพิธีกรรม (Kinsley Davis : 533-534, อ้างถึงใน บุญลือ วันทายนต์, 2518 : 170)

ความเชื่อนั้นมีการปลุกฝังต่อกันมาหลายชั่วอายุคน หากคนหนึ่งคนใดในสังคมไม่เจริญรอยตามในสิ่งที่สังคมได้ปฏิบัติกันมาผู้นั้นย่อมไม่เป็นที่ต้องการของสังคมดังที่ สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (2542 : 984) ได้กล่าวว่า

ความเชื่อเป็น วัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่ง ซึ่งมักมีอิทธิพลต่อแนวคิด และ พฤติกรรมของชาวบ้านกลุ่มนั้นอย่างลึกซึ้ง เพราะการสืบทอดความเชื่อมีการปลุกฝัง สืบต่อกันมาหลายชั่วคน ผู้ให้การสืบทอดส่วนแต่ยึดถือปฏิบัติให้ประจักษ์ชัดเป็นต้นแบบอย่างกว้างขวางและมั่นคง และล้วนมีเจตนาที่จะปลุกฝังให้ผู้สืบสันดานเจริญรอยอย่างเคร่งครัด มักเป็นเงื่อนไขในการอยู่ร่วมกัน ผู้ปฏิบัติตามย่อมเป็นที่ยอมรับของ ญาติและสังคม ส่วนผู้ฝ่าฝืนย่อมไม่เป็นที่ปรารถนา การปลุกฝังความเชื่อล้วนมีขึ้น นับแต่วินาทีแรกของผู้สืบต่อเริ่มเป็นสมาชิกใหม่ของสังคมนั้น ๆ การบ่มเพาะจึงเป็น การตัดแต่งไม้อ่อนให้ค่อยปรับเปลี่ยนตาม และเพิ่มพูนขึ้นจนกลายเป็นผู้สืบสันดาน ให้แก่คนรุ่นต่อ ๆ ไป

พิธีกรรมต่างๆ ที่ปฏิบัติกันอยู่ทั้งในอดีต ตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ ในระยะแรก ไม่เกี่ยวกับศาสนา แต่เมื่อเกิดมีศาสนาขึ้น จึงมีผู้นำเอาพิธีกรรมเข้าไปเกี่ยวข้องกับศาสนา อาจ เพื่อให้เกิดความศรัทธา หลัง ศักดิ์สิทธิ์ ฯลฯ ส่วนมากเป็นพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ ซึ่ง ชาวไทยนับถือมาก่อน ต่อมาเมื่อชาวไทยยอมรับนับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ พิธีกรรมในศาสนาพราหมณ์จึงเข้ามาปะปนในพุทธศาสนา (สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, 2536 : 20) รวมถึงได้มาปะปนกับศาสนาอิสลาม ภายหลังจากที่อิสลามเข้ามาในพื้นที่ จึงได้เกิดเป็น พิธีกรรมของชาวมุสลิมไปโดยปริยาย

2.1.6 ข้อแตกต่างระหว่างความเชื่อที่ถูกต้องกับความเชื่อที่หลงผิด

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ส่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ให้แก่มนุษยชาติก็เพื่อมาเปลี่ยนแปลง ความเชื่อที่หลงผิดของมนุษย์ และสาธยายความเชื่อที่ถูกต้องจากพระผู้เป็นเจ้าของที่แท้จริง โดย ในช่วงเวลา 13 ปีแรกของการประกาศอิสลาม อัลกุรอานได้ถูกประทานลงมาเพื่อย้ำเตือนและ

ปลูกฝังความเชื่อที่ถูกต้องของอิสลามเพียงอย่างเดียว ไม่มีบทบัญญัติสั่งใช้หรือสั่งห้ามใด ๆ นอกจากเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้ก็เนื่องจากอัลลอฮ์ ﷻ ต้องการให้ผู้ศรัทธามีความเชื่อที่ถูกต้องและมั่นคงอย่างแท้จริง ซึ่งหากมีความเชื่อที่สมบูรณ์แล้ว การเชื่อฟังและการปฏิบัติตามอย่างถูกต้องก็จะตามมาโดยปริยาย

อิสลามให้ความสำคัญกับความเชื่อเป็นอย่างมาก ซึ่งการประกอบศาสนกิจทุกประเภทต้องเกิดจากความเชื่อที่ถูกต้องเท่านั้น หากการประกอบศาสนกิจประเภทเดียวกัน ช่วงเวลาเดียวกัน แต่ต่างกันที่ความเชื่อ โดยคนหนึ่งมีความเชื่อถูกต้อง อีกคนหนึ่งมีความเชื่อที่หลงผิด การตอบแทนจากอัลลอฮ์ ﷻ ก็จะได้รับแก่ผู้ที่มีความเชื่อถูกต้องเท่านั้น

ข้อแตกต่างระหว่างความเชื่อที่ถูกต้องกับความเชื่อที่หลงผิดนั้นเปรียบเสมือนความจริงกับความเท็จ จะไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้และจะต่างกันอย่างชัดเจน และเมื่อความจริงได้ปรากฏความเท็จก็ต้องสูญสลายไปดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾

(الإسراء: 81)

ความว่า “และจงกล่าวเถิด เมื่อความจริงปรากฏขึ้นและความเท็จย่อมมลายไป แท้จริงความเท็จนั้นย่อมมลายไปเสมอ”

(อัลอิสรออ: 81)

ความเชื่อที่ถูกต้องต้องมาจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ ซึ่งหากมาจากหะดีษก็จะต้องเป็นหะดีษที่มีการตรวจสอบความถูกต้องเป็นอย่างดี หากมีความบกพร่องก็ไม่สมควรนำหะดีษนั้นมายึดมั่นเป็นความเชื่อแต่อย่างใด มิเช่นนั้นอาจได้ถูกเจ็บบนด้วยความเชื่อที่หลงผิดได้

เชาวันฤทธิ เรื่องปราชญ์ (2547 : 28-34) กล่าวถึงความเชื่อที่ถูกต้องกับความเชื่อที่หลงผิดว่า

ความเชื่อนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในอิสลาม เพราะความเชื่อเป็นตัวกำหนดว่าการทำงานต่างๆ ที่เขาได้ปฏิบัติไปจะใช้ได้หรือไม่ นั่นขึ้นอยู่กับความเชื่อ หากเขามีความเชื่อที่ถูกต้องการทำงานของเขาจะถูกตอบรับจากอัลลอฮ์ ﷻ และหากเขามีความเชื่อที่ไม่ถูกต้องการทำงานของผู้นั้นย่อมสูญเปล่า

อิสลามกำหนดให้ความเชื่อมั่นต้องมาจากอัลกุรอานและอัสนนะของท่านบี
 เท่านั้น หากความเชื่อใดที่เป็นอื่นจากนี้ถือว่าเป็นความเชื่อที่ไม่เป็นสิ่งที่ถูกต้อง ส่วนบรรดา
 ผู้ที่หันเหออกนอกทางของหลักการนี้ และดำเนินไปตามสิ่งตรงกันข้ามนั้น มีมากมายหลาย
 ประเภท อาทิเช่น กลุ่มผู้เคารพสักการะรูปเคารพ เจว็ด มลาอิกะฮ์ บรรดาอะลียุ' ญิน¹ ต้นไม้
 และอื่น ๆ ดังนั้นพวกเหล่านี้จะไม่ตอบสนองการเชิญชวนของบรรดาเราะฮูล ยิ่งไปกว่านั้น
 ยังขัดแย้งและคัดค้านต่อบรรดาเราะฮูล เช่นเดียวกับการกระทำของพวกกุรออฮ์ และชาว
 อหรับในก๊กอื่น ๆ ทำกับบิของพวกเขา พวกเขาเหล่านั้นเคยขอต่อสิ่งที่ถูกเคารพสักการะ
 ให้ทำธุระให้ ขอให้หายป่วย และขอให้ช่วยเหลือเพื่อเอาชนะต่อศัตรู พวกเขาเคยเชือดสัตว์
 บูชาและบนบานต่อสิ่งที่ถูกเคารพสักการะดังกล่าว เมื่อท่านเราะฮูล ﷺ คัดค้านการกระทำ
 เช่นนั้น โดยใช้ให้พวกเขาถวายเป็นการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์เพียงคนเดียว ด้วยความบริสุทธิ์ใจ
 พวกเขากลับรู้สึกแปลกใจ และไม่ยอมปฏิบัติตามท่านเราะฮูล ﷺ ดังในปรากฏในอัลกุ
 รอานที่ว่า

﴿أَجْعَلِ آلَهُةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجَابٌ﴾

(ص : 5)

ความว่า “เขาได้ทำให้พระเจ้าหลายองค์เป็นพระเจ้าองค์เดียวกระนั้น
 หรือ? แท้จริงนี่เป็นเรื่องประหลาดจริง ๆ”

(ศอด : 5)

แต่ทว่าท่านบีมุฮัมมัด ﷺ ก็ยังดำเนินการเรียกร้องเชิญชวนพวกเขาสู่อัลลอฮ์ ﷻ
 ต่อไป เตือนพวกเขาในการชิรุก (การตั้งภาคีกับอัลลอฮ์) อธิบายให้พวกเขาได้รู้ถึง
 ข้อเท็จจริงของสิ่งที่ท่านเรียกร้องเชิญชวนไปสู่ จนกระทั่งอัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงคลายบางคน
 ในพวกเขา ต่อมาก็ได้มีการเข้าสู่ศาสนาของอัลลอฮ์เป็นพวก ๆ ศาสนาของอัลลอฮ์ ﷻ จึง
 ปรากฏเด่นชัดขึ้นเหนือศาสนาทั้งหลาย ทั้งนี้หลังจากการเชิญชวนอย่างต่อเนื่อง และการ
 ต่อสู้เป็นเวลายาวนานของท่านเราะฮูล ﷺ สาวกของท่านและผู้ที่เจริญรอยตามท่าน

¹ หมายถึง บรรดาผู้ที่ทำอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ เป็นนิจ และเป็นผู้ที่ได้รับความโปรดปรานจากพระองค์

² ญิน เป็นสิ่งถูกสร้างชนิดหนึ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ สร้างมาจากไฟ ร่างกายมีสภาวะเป็นลม พระองค์ทรงประทานความสามารถให้พวกมัน
 แปลงร่างเป็นสัตว์ และสิ่งต่าง ๆ ได้ พวกมันมีสติปัญญา และสามารถกระทำในสิ่งที่ยาก ๆ ซึ่งมนุษย์มิสามารถกระทำได้
 (Saiyidabi, n.d. : 9 ; บรรจง บินกาซัน, 2544 : 12 ; อาลี อีซา, ม.ป.ป. : 21 ; al-Ashqar, 2004 : 21)

เหล่านั้นด้วยการดี ต่อมาหลังจากที่ท่านเราะสูลเสียชีวิตสภาพการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป ความอวิชาได้แผ่กระจายไปในหมู่ชนส่วนใหญ่ จนกระทั่งคนส่วนมากได้กลับไปสู่ศาสนาของพวกญาฮิลียะฮ์ ทั้งนี้ก็ด้วยการนับถืออย่างเกินเลยขอบเขต ต่อบรรดาคะลีฟ และบุคคลที่พวกเขาเชื่อถือ โดยการขอคูอาฮ์ ขอความช่วยเหลือต่อท่านเหล่านั้น และการกระทำอย่างอื่นที่เป็นประเภทต่าง ๆ ของชิริก ชนกลุ่มนี้ไม่รู้จักความหมายของคำว่า "الله لا اله الا الله" (ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ) อย่างที่พวกกุฟฟารชาวอาหรับรู้จักความหมายของข้อความนี้ ดังนั้นอัลลอฮ์เท่านั้นเป็นผู้ทรงได้รับการขอความช่วยเหลือ และการตั้งภาคีเช่นนี้ ยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน

และส่วนหนึ่งจากความเชื่อที่ทำให้ผู้ที่มีความเชื่อนั้นตกเป็นผู้ปฏิเสธศรัทธา อันเป็นความเชื่อที่ตรงกันข้ามกับหลักความเชื่อมั่นที่ถูกตั้งได้แก่กลุ่มผู้ปฏิเสธการมีพระเจ้าเป็นเจ้า ในยุคปัจจุบัน นั่นก็คือกลุ่มผู้ดำเนินตามคำสอนของมารกซ์ เลนิน และคนอื่น ๆ ไม่ว่าคนเหล่านั้นจะเรียกชื่อว่าสังคมนิยม คอมมิวนิสต์ หรืออะไรอื่นก็ตาม แต่รากฐานของคนเหล่านั้นก็คือ การปฏิเสธวันกิยามะฮ์ ปฏิเสธสวรรค์ นรก และปฏิเสธศาสนาทั้งหมด

และส่วนหนึ่งจากความเชื่อที่ตรงกันข้ามกับทัศนะของอิสลามก็ได้แก่การเชื่อมั่นของบางคนในกลุ่มบาฏินียะฮ์ (ชีอะฮ์)³ และบางกลุ่มในกลุ่ม ชูฟีฟีย์ ที่ว่า “บางคนในกลุ่มที่พวกเขาให้ชื่อว่า “เอาเลียฮ์” (บรรดาคะลีฟ) นั้น ได้มีส่วนร่วมกับการจัดการและการบริหารกิจการของโลก พวกเขาได้ให้ชื่อคนเหล่านั้นว่า 1. “อัลอักฎ็อบ”⁴ 2. อัลเอาตาด”⁵ และ 3. “อัลอฆวาย”⁶ และชื่ออื่น ๆ อีก ล้วนแล้วแต่ผู้เชื่อถือจะประดิษฐ์คิดขึ้นมาตั้งให้กับพระเจ้าเป็นเจ้าของเขา และนี่เป็นการตั้งภาคีในด้าน เตาฮีดรูบูบียะฮ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่เหนือยิ่งไปกว่าการตั้งภาคีในสมัยญาฮิลียะฮ์ เพราะว่ากุฟฟารอาหรับในสมัยญาฮิลียะฮ์มิได้ตั้งภาคีกับพระองค์ในเรื่องเตาฮีดรูบูบียะฮ์ แต่พวกเขาตั้งภาคีกับพระองค์ในเรื่อง

³ เป็นกลุ่มแนวคิดที่สนับสนุนท่านอะลี อิบน์ อะบีฏอลิบ และวงศ์วานของท่านเป็นการเฉพาะ (al-Shahrastani, 1992 : 1/63) เกิดขึ้นในช่วงปลายการเป็นเคาะลีฟะฮ์สุลฏมาน อิบน์ อีฟฟาน ต่อมาเกิดการขยายตัวมากขึ้นในสมัยของ อาลี อิบน์ อบีฏอลิบ สมัยอูมาวียะฮ์ และอับบาซียะฮ์ตามลำดับ โดยผู้ที่ริเริ่มแนวคิดดังกล่าวคือ อับดุลละอะ อิบน์ สะบะ ซึ่งอาลี อิบน์ อบีฏอลิบ พยายามที่จะกำจัด แต่ได้รับการคัดค้านจากบรรดาคะฮาบะฮ์ และในที่สุดทำให้การขยายตัวของพวกชีอะฮ์มีโอกาสดำรงอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ (al-Shahrastani, 1992 : 1/63)

⁴ พหูพจน์ของคำว่า “กุฎบ” เป็นระดับหนึ่งของบุคคลชั้นนำของพวกชูฟีฟีย์

⁵ พหูพจน์ของคำว่า “วะคีด” เป็นระดับหนึ่งของบุคคลชั้นนำของพวกชูฟีฟีย์เช่นเดียวกัน

⁶ พหูพจน์ของคำว่า “เฆมาย” หมายถึง ผู้ได้รับการร้องขอความช่วยเหลือในยามคับขัน

อิบาดะฮ์ และการซิริกของพวกเขาในยามผาสุก ส่วนในยามคับขันแล้วพวกเขาจะถวายเป็นการอิบาดะฮ์แก่พระองค์ อัลลอฮ์เพียงองค์เดียว ดังที่ปรากฏในอัลกุรอานว่า

﴿فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفَلَكِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ﴾

(العنكبوت : 65)

ความว่า “ดังนั้นเมื่อพวกเขาขึ้นขึ้นเรือ พวกเขาวิงวอนต่ออัลลอฮ์ เป็นผู้บริสุทธิใจในการขอพรต่อพระองค์ ครั้นเมื่อพระองค์ทรงช่วยพวกเขาให้ขึ้นบก แล้วพวกเขาก็ตั้งภาคีต่อพระองค์”

(อัลอังกะบุต : 65)

ส่วนทางด้านเตาฮีตรูบียะฮ์นั้น พวกเขายอมรับว่าเป็นของอัลลอฮ์ ﷻ องค์เดียว เท่านั้นดังที่พระองค์ทรงตรัสว่า

﴿وَلِينَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ﴾

(الزخرف : 87)

ความว่า “และหากเจ้า (มุฮัมมัด) ถามเขาเหล่านั้น (มุชริกีน) ว่า ใครเป็นผู้บังเกิดพวกเขา แน่แน่นอนพวกเขาก็จะตอบว่าอัลลอฮ์”

(อิซซุคฺรฺฟ : 87)

และพระองค์ทรงตรัสอีกว่า

﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدِيرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾

(يونس : 31)

ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) “ใครเป็นผู้ประทานปัจจัยยังชีพที่มาจาก ฟากฟ้า และแผ่นดินแก่พวกท่าน หรือใครเป็นเจ้าของการไถ่เงินและการ มอง และใครเป็นผู้ให้มีชีวิตหลังจากการตายและเป็นผู้ให้ตายหลังจากมี ชีวิตมา และใครเป็นผู้บริหารกิจการ” แล้วพวกเขาจะกล่าวกันว่า “อัลลอฮฺ” ดังนั้นจงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) “พวกท่านไม่ยำเกรงคอกหรือ?”

(ยูनुส : 31)

และอายะฮ์อื่น ๆ ที่มีความหมายทำนองนี้ยังมีอีกมากมาย ส่วนบรรดาผู้ตั้งภาคีใน สมัยหลัง ๆ นั้นได้เพิ่มเติมไปจากบรรดาผู้ตั้งภาคียุคต้น ๆ อีกสองด้านคือ ด้านที่หนึ่ง บาง คนในพวกหลังนั้น ได้เพิ่มการตั้งภาคีในเรื่องเตาฮีดรูบูบียะฮ์ ด้านที่สอง พวกเขามีการตั้ง ภาคี ในยามผาสุก และในยามคับขัน ดังที่ผู้คบค้าสมาคมกับพวกเหล่านี้ย่อมทราบดี ซึ่งผู้ นี้ จะเห็นสิ่งที่พวกเขากระทำกัน ณ หลุมฝังศพของอัลหุศอยนุ และอัลบะดะเวีย และอื่น ๆ จากทั้งสอง ในประเทศอียิปต์ นอกจากนี้ก็มี ณ หลุมฝังศพของอัล ใจะรูซในเอเดน อัลฮาคี ในประเทศเยเมน อิบดุลอะรอเบีย ที่ประเทศชาม เซกอับดุลกอเดร อัลยัลานีย์ที่ประเทศ อิรัก และเจ้าพระคุณตะเกีย ในประเทศไทย และหลุมฝังศพอื่น ๆ ที่มีชื่อเสียงโด่งดัง ซึ่ง สามัญชนทั่วไปให้ความนับถืออย่างมากมาย อีกทั้งยังได้หันเหสิทธิของอัลลอฮ์ ﷻ หลาย ๆ อย่างไปให้กับหลุมฝังศพ อาทิเช่น สิทธิของพระองค์ในการขอความช่วยเหลือ สิทธิของ พระองค์ในการบนบาน และอื่น ๆ พวกเขากลับไปใช้กับเจ้าของหลุมฝังศพ

ส่วนหนึ่งจากความเชื่อที่ตรงข้ามกับหลักการเชื่อที่ถูกต้อง ในเรื่องของบรรดาพระ นามและคุณลักษณะนั้น ก็ได้แก่หลักการเชื่อมั่นของชาวบิโอะฮ์ที่เป็นพวกญะฮูมิยะฮ์⁷ มุอตะชีละฮ์⁸ และพวกที่ดำเนินตามทางของเขาเหล่านั้น ในการปฏิเสธคุณลักษณะของอัลลอฮ์ ไม่ รับรู้ในเรื่องคุณลักษณะแห่งนามสมบุรณ์ของพระองค์ และบรรยายคุณลักษณะของพระองค์ด้วย

⁷ กลุ่มญะฮูมิยะฮ์ เป็นกลุ่มแนวคิดทางปรัชญากรุปหนึ่ง เป็นส่วนหนึ่งของพวกมูรญูอะฮ์ นำโดย อัลญะฮูมิ อิบนุ ซ็อฟวาน มีทัศนคติ ทางความคิดเหมือนกับกลุ่มญะบะริยะฮ์ สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มนี้คือปฏิเสธคุณลักษณะของอัลลอฮ์ทั้งหมด สรรทว่า สวรรค์ และนรกพิณาสและปฏิเสธความเร้นลับในโลกหน้าหลายประการ เช่น การลงโทษในกุญีร์ สะพาน (สิรอก) ตราชู และการ เห็นอัลลอฮ์ ﷻ ในโลกหน้า (Abu Zahrah, n.d. : 101 ; Ghalib Ibn ‘Ali ‘Awaji, 1997 : 2/983-991)

⁸ กลุ่มอัลมุอตะชีละฮ์ เป็นกลุ่มทางความคิดอิสลามกรุปหนึ่งกำเนิดขึ้นในตอนปลายของยุคอุมะเวียฮ์ และรุ่งเรืองในยุคอับบาซียะฮ์ โดยมีแนวคิดที่ใช้หลักแห่งเหตุผลและปัญญาเป็นสำคัญในการเข้าใจหลักการศรัทธา (อะกีดะฮ์) อิสลาม ทั้งนี้เนื่องจากได้รับ อิทธิทธิของปรัชญาโบราณ เช่น ปรัชญากรีก ฮิว และอินเดีย ด้วยเหตุนี้ ทำให้แนวความคิดเรื่องหลักการศรัทธาของกลุ่มนี้วะอะฮ์ชิ ละฮ์แตกต่างจากแนวความคิดของกลุ่มอะฮ์ลิสสุนนะฮ์วัลญะมาอะฮ์ (al-‘Akl, 2000 : 127 ; al-Shahrastani, 1992 : 1/21 ; al-Shahrastani, 1992 : 38 ; al-Wakil, n.d. : 134-135 ; al-Hilmi, 1992 : 88 ; Ibn Abi al-‘Izz, 2000 : 403 ; al-Juhaini, 1418 : 69)

คุณลักษณะของสิ่งที่ไม่ใช่หรือสิ่งที่เป็นวัตถุ หรือสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ มหาบริสุทธิ์แด่อัลลอฮฺ พระองค์ผู้ทรงบริสุทธิ์ผู้ทรงสูงส่งยิ่ง พ้นจากคำพูดของเขาเหล่านั้น ยังมีบางคนที่ติดเข้าไปอยู่ในกลุ่มบุคคลดังกล่าว ซึ่งก็ได้แก่ผู้ที่ปฏิเสธบางคุณลักษณะ และยืนยันในบางลักษณะ เช่น พวกอะฮาอิเราะฮฺ⁹ เป็นต้น ดังนั้น ในการที่พวกเขายืนยันในบางคุณลักษณะ พวกเขาก็จำเป็นต้องทำเหมือนกับที่พวกเขาพยายามหลีกเลี่ยงในเรื่องศิฟาตที่พวกเขาปฏิเสธ และพวกเขาก็ตีความหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวกับคุณลักษณะ ด้วยการกระทำเช่นนั้น พวกเขาจึงขัดแย้งกับหลักฐานที่ได้จากการฟังการถ่ายทอด (อัลกุรอานและฮดีษนะฮฺ) และหลักฐานทางสติปัญญา พวกเขาขัดแย้งอย่างชัดเจนในเรื่องเช่นนั้น ส่วนกลุ่มอะฮฺลิสสุนนะฮฺวัลญะมาอะฮฺ พวกเขายืนยันให้กับอัลลอฮฺ ﷻ ในสิ่งที่พระองค์ทรงยืนยันแก่ชาตของพระองค์เอง ในรูปของการให้ความสมบูรณ์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพระนาม หรือคุณลักษณะของพระองค์ก็ตาม และถือว่าพระองค์ทรงบริสุทธิ์ปราศจากความคล้ายคลึง และความเหมือนใดๆ ทั้งสิ้น ปลีกตัวออกห่างจากการปฏิเสธคุณลักษณะ ดังนั้นพวกเขาจึงปฏิบัติตามหลักฐานทั้งหมด พวกเขาไม่บิดเบือน ไม่เปลี่ยนแปลงและไม่ถือตามที่บางกลุ่มถือว่าพระองค์ไม่มีคุณลักษณะ ในที่สุดพวกเขาก็ปลอดภัยจากการขัดแย้งต่าง ๆ (อิมรอน มะฎี, 2531 : 32-41)

ดังนั้น ผู้ศรัทธาจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับความเชื่อที่ถูกต้องตามการเทศนาของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และพยายามออกห่างจากแนวทางของการที่จะนำไปสู่ความเชื่อที่หลงผิด เพราะการทำอิบาดะฮฺ หรือการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่จะได้รับความพึงพอใจจากอัลลอฮฺ ﷻ ต้องมาจากผู้ศรัทธาที่มีความเชื่อที่ถูกต้องตามอัลกุรอานและฮดีษนะฮฺ และเช่นเดียวกันการมีความเชื่อที่ถูกต้องจะส่งผลให้การประกอบพิธีกรรมมีความถูกต้องตามบทบัญญัติของอิสลาม

⁹ อะฮาอิเราะฮฺ คือกลุ่มแนวคิดด้านอิมมุลกะลาม ผู้ก่อตั้งแนวคิดนี้คือ อะบูลหะสัน อัลอัชอะรีย์ เป็นกลุ่มแนวคิดที่ขัดอัลกุรอาน ฮดีษนะฮฺและหลักปัญญาเป็นแนวทางในการเข้าใจหลักการศรัทธาในอิสลามและในการโต้แย้งคู่พิพาททางความคิด เช่นกลุ่ม มัวะตะฮิลละฮฺ และกลุ่มแนวคิดสายปรัชญาอื่น ๆ ส่วนบรรดานักวิชาการที่เป็นแกนนำแนวคิดนี้มีหลายท่าน ยกตัวอย่างเช่น กอฎีอะนูบักร์ อัลบาคิลลานี อะบูอิสหาก อัซซีซรอซี และอิหม่ามอะบูฮามิด อัลฆะชะลี เป็นต้น (Ghalib Ibn 'Ali 'Awaji, 1997 : 87 – 89)

2.1.7 อันตรายของความเชื่อที่ขัดแย้งกับอิสลาม

ความเชื่อที่ขัดแย้งกับหลักการอิสลามก่อให้เกิดอันตรายในด้านต่างๆ อาทิเช่น

2.1.7.1 ด้านอสุลูุดีน

อันตรายที่เกิดจากการศรัทธาที่ขัดแย้งกับอิสลามในด้านของอสุลูุดีนนั้น เป็นด้านที่ได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก อันเนื่องมาจากด้านนี้เป็นแก่นของศาสนา ซึ่งเปรียบเสมือนบ้านที่ต้องใช้เสาเป็นหลักค้ำประกันเพื่อให้บ้านนั้นดำรงอยู่ หากขาดไปหนึ่งต้น หรือว่าชำรุดก็ตามบ้านหลังนั้นก็มิสามารถดำรงอยู่ได้ เช่นเดียวกันกับอสุลูุดีน ซึ่งเป็นความศรัทธามั่น หากไม่สมบูรณ์ ความเป็นผู้ศรัทธาก็ย่อมจะไม่เป็นที่สมบูรณ์ไปด้วย และอันตรายในข้อนี้ ผู้วิจัยได้กล่าวมามากมายข้างต้น เช่น การศรัทธาของพวกชีอะฮ์ การศรัทธาของพวกอัลญะบะรียะฮ์ การศรัทธาของพวกอัลเกาะดะรียะฮ์ เป็นต้น ซึ่งการศรัทธาของบรรดากลุ่มต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ ล้วนเป็นการศรัทธาที่แตกต่างกับตัวบทหลักฐานจากอัลกุรอาน และอัลหะดีษของท่านเราะฮ์ลุฮ์ ﷺ ทั้งสิ้น และได้สร้างความสับสนให้เกิดขึ้นกับบรรดามุสลิมมากมาย เช่น กลุ่มอัลญะบะรียะฮ์มีความศรัทธาว่า มนุษย์ไม่มีอิสระในการกระทำ อันเนื่องมาจากอัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำหนดทุกสิ่งทุกอย่างมาแล้ว มนุษย์เป็นเพียงหุ่นเชิดเท่านั้น การศรัทธาทำให้บรรดามุสลิมไม่มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติกิจการต่าง ๆ เพราะคิดว่าทำไปหากอัลลอฮ์ ﷻ กำหนดไว้แล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องทำ และกลุ่มเกาะดะรียะฮ์มีความศรัทธาว่า มนุษย์สามารถกระทำทุกสิ่งได้อย่างเสรี ไม่มีอำนาจใดมาครอบงำ จึงทำให้บรรดามุสลิมปฏิบัติได้ตามใจชอบ ไม่เกรงกลัวต่ออัลลอฮ์ ﷻ (เชาวน์ฤทธิ เรื่องปราชญ์, 2549 : 105)

อันตรายที่เกิดจากความเชื่อที่ขัดแย้งกับอิสลามในด้านของอสุลูุดีนนั้น เป็นอันตรายที่มุสลิมต้องระมัดระวังเป็นอย่างมาก เพราะการที่มุสลิมมีความเชื่อที่ขัดแย้งในด้านของอสุลูุดีน จะส่งผลให้การประกอบพิธีกรรมของเขามีความคลาดเคลื่อนจากบทบัญญัติของอิสลาม และจะไม่ได้รับการการตอบรับจากอัลลอฮ์ ﷻ

ด้านชะรีอะฮ์

ผลกระทบที่เกิดจากการศรัทธาที่ขัดแย้งกับอิสลามในด้านของชะรีอะฮ์นั้น คือ ทำให้การตีความตัวบทอายะฮ์อัลกุรอาน และอัลหะดีษผิดเพี้ยนไปจากเดิม อันเนื่องมาจากว่า กลุ่มใดศรัทธาอย่างใด ก็จะตีความตัวบทให้สอดคล้องกับความศรัทธาของตนเอง ซึ่งการ

ตีความที่ผิดเพี้ยนนั้น นำไปสู่การปฏิบัติที่ผิดเพี้ยนเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านที่เกี่ยวข้องกับข้อบัญญัติต่าง ๆ (เชาวน์ฤทธิ์ เรื่องปราชญ์, 2549 : 105)

อันตรายที่เกิดจากความเชื่อที่ขัดแย้งกับอิสลามในด้านชะรีอะฮ์ ถือว่าเป็นอันตรายที่มุสลิมต้องระมัดระวังเช่นกัน เนื่องจากหลักชะรีอะฮ์ถือเป็นกฎหมายของอิสลามที่มุสลิมต้องยึดถือปฏิบัติ หากมุสลิมมีความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง ก็อาจจะยอมรับหลักชะรีอะฮ์ที่คลาดเคลื่อนไปจากอัลกุรอานและฮัสนุนนะฮ์ ส่งผลให้การประกอบพิธีกรรมมีความคลาดเคลื่อนจากบทบัญญัติอิสลามได้

ด้านประวัติศาสตร์

ในด้านของประวัติศาสตร์นี่ก็เป็นอีกด้านหนึ่ง ซึ่งได้รับผลกระทบจากการศรัทธาที่ขัดแย้งกับอิสลาม กล่าวคือ บรรดาผู้มีความศรัทธาที่ขัดแย้งกับอิสลามนั้น พวกนี้จะบิดเบือนประวัติศาสตร์ เพื่อให้พวกพ้องของตนนั้นเป็นฝ่ายที่ถูกต้อง ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มชีอะฮ์ พวกเขาบิดเบือนประวัติศาสตร์อิสลามในหลายด้าน เพื่อให้กลุ่มของพวกเขาเป็นกลุ่มที่ถูกต้องในการสืบทอดตำแหน่งในการเป็นเคาะลีฟะฮ์เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น และอีกหลาย ๆ กลุ่มที่บิดเบือนประวัติศาสตร์ จึงทำให้บรรดาชนรุ่นหลังมีความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ที่บิดเบือนและเข้าใจในอิสลามที่ผิดพลาด (เชาวน์ฤทธิ์ เรื่องปราชญ์, 2549 : 106)

อันตรายที่เกิดจากความเชื่อที่ขัดแย้งกับอิสลามในด้านประวัติศาสตร์ ถือว่าเป็นอันตรายที่มุสลิมต้องระมัดระวังเช่นกัน เนื่องจากหากมุสลิมมีความเชื่อตามการบิดเบือนประวัติศาสตร์อิสลามที่แท้จริง ก็จะส่งผลให้การยึดถือปฏิบัติ รวมถึงการประกอบพิธีกรรมไม่ถูกต้องได้เช่นกัน

ด้านคุณธรรม จริยธรรม

อีกด้านหนึ่งที่ได้รับผลกระทบก็คือ ด้านคุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งด้านนี้เป็นด้านที่สำคัญเช่นกัน จะเห็นได้จากตัวอย่างในด้านของประวัติศาสตร์ กล่าวคือ พวกเขาเหล่าที่จะบิดเบือนประวัติศาสตร์ แสดงว่าในด้านอื่น ๆ เขาก็เหล่าที่จะบิดเบือนเช่นกัน ย่อมแสดงให้เห็นว่าคุณธรรมที่มีอยู่ในจิตใจของพวกเขาไม่มี จึงทำให้เหล่าเหล่าที่จะบิดเบือนได้ทุกสิ่งทุกอย่าง (เชาวน์ฤทธิ์ เรื่องปราชญ์, 2549 : 106)

อันตรายที่เกิดจากความเชื่อที่ขัดแย้งกับอิสลามในด้านคุณธรรมและจริยธรรม ถือว่าเป็นอันตรายที่มุสลิมต้องระมัดระวังเช่นกัน เนื่องจากหากมุสลิมขาดคุณธรรมและจริยธรรมก็จะไม่ให้ความสำคัญกับบทบัญญัติอิสลามที่ถูกต้อง พิธีกรรมมากมายจึงถูกดูครึ้น โดยอ้างว่าเป็นพิธีกรรมอิสลามมาจนถึงทุกวันนี้

ด้านการปฏิบัติตน

และด้านสุดท้ายที่จะกล่าวถึง คือ ด้านการปฏิบัติตน ซึ่งในด้านนี้หากย้อนกลับไปดูในด้านของอูสูลุดดีนในตอนต้นจะเห็นได้ชัดว่า การมีการศรัทธาที่ผิดเพี้ยนแล้ว การปฏิบัติก็จะผิดเพี้ยนไปด้วย ดังนั้น จึงจำเป็นที่บรรดามุสลิม ต้องแสวงหาวิชาการที่ถูกต้อง เพื่อจะได้เป็นผู้ที่มีความเชื่อที่ถูกต้อง และการปฏิบัติที่ถูกต้อง (เชาวน์ฤทธิ์ เรื่องปราชญ์, 2549 : 106)

เชาวน์ฤทธิ์ เรื่องปราชญ์ (2549 : 106) ได้อธิบายสรุปอันตรายต่าง ๆ จากการศรัทธาที่ขัดแย้งกับอิสลามว่า

อันตรายต่าง ๆ จากการศรัทธาที่ขัดแย้งกับอิสลามที่กล่าวมาข้างต้น ล้วนเป็นมูลเหตุที่ทำให้การปฏิบัติของบรรดามุสลิมผิดเพี้ยนไปจากสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งยังมีอีกมากมายที่ยังมิได้กล่าวไว้ ณ ที่นี้ แต่สิ่งที่กล่าวมา หากนำไปประยุกต์ใช้ก็สามารถที่จะทราบถึงอันตรายของการศรัทธาที่ขัดแย้งกับอิสลามเช่นเดียวกัน จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บรรดามุสลิมควรที่จะให้ความพิถีพิถันในเรื่องของความศรัทธา เพราะหากว่ามีความศรัทธาที่ไม่ถูกต้องแล้ว ย่อมนำมาซึ่งอันตรายอันใหญ่หลวงในด้านของการปฏิบัติของตนเอง และอาจส่งผลให้บุคคลในครอบครัวและสังคมได้รับไปด้วย

ปัญหาเรื่องความเชื่อศรัทธาต่อศาสนา มีพื้นฐานจากธรรมชาติของมนุษย์ที่มุ่งสู่ความสำเร็จตามหลักธรรมของศาสนา เนื่องจากความจริงในศาสนาเป็นความจริงที่ประจักษ์แจ้งด้วยจิตใจ อาศัยความเชื่อศรัทธาเป็นพื้นฐาน ทำให้เป็นข่าวดีที่เปลี่ยนแปลงชีวิตเป็นวิถีชีวิตสู่ความความจริงในศาสนา จึงมีส่วนที่เกี่ยวข้องกัน คือ ธรรมชาติมนุษย์ที่เป็นทั้งกายและจิต มนุษย์มีทั้งสัญชาตญาณและสติปัญญา คำสอนตามหลักธรรมของศาสนา ได้แก่ คำสอนของ ศาสนทูตและการตีความ หรือการอธิบายความโดยสาวกและผู้สืบทอด เพื่อมุ่งสู่ความจริงสูงสุดตามหลักธรรมของแต่ละศาสนา จึงมีความเชื่อมโยงกัน

จากประเด็นปัญหาที่นำเสนอมาข้างต้นเป็นแนวทางที่ส่งผลให้เราวิเคราะห์ได้ว่า มนุษย์แต่ละคนมีท่าทีต่อความจริงในศาสนาในแบบสุดโต่ง มีท่าทีของการประนีประนอมต่อธรรมชาติของตนเกินไปหรือไม่ หรือมีท่าทีของการเคร่งครัดเกินเหตุ ในการปฏิบัติตามหลักธรรม

คำสอนของศาสนา ทำที่ของผู้เลื่อมใสในศาสนานั้นๆ เป็นแบบเดียวกับที่ศาสนทูตสอนหรือไม่ และ ยิ่งกว่านั้น การตีความ การอธิบาย รวมถึงการดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตามหลักธรรม คำสอนของ ศาสนทูตโดยผ่านทางสาวกและผู้สืบทอดทั้งหลาย เป็นต้น

2.2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเพณี

ประเพณีและพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นชีวิตของคน ไทยสังคมหนึ่งๆ ที่วิวัฒนาการและพัฒนาปรับปรุงจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของสังคม นอกจากนี้ยัง แสดงให้เห็นการดำเนินชีวิต อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนความรู้และการปรับตัวของคนใน สังคมหนึ่งๆ ประเพณีเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมั่นคง มีชีวิตที่สุข สบาย ไม่ขัดแย้งหรือแตกแยกกันจนขาดเอกภาพ ประเพณี พิธีกรรมไทยก็เช่นกัน มีแบบแผนการ ประพฤติปฏิบัติและการกระทำที่สืบต่อกันมีลักษณะเฉพาะของวิถีชีวิตและสังคมไทย (ชิตา โมสิกรัตน์, 2535 : 7)

2.2.1 ความหมายของประเพณี

คำว่าประเพณี หรือเราอาจได้ยินคำว่าขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งสามารถอธิบาย ความหมายได้ดังนี้

2.2.1.1 ความหมายของประเพณีตามหลักภาษาศาสตร์

ประเพณี ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 หมายถึง สิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี ประเพณีนิยม ประเพณีของสังคมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา

ประเพณีตรงกับคำในภาษาอาหรับว่า อัลอูรฟ (العرف) หมายถึง จารีตประเพณี ซึ่งแสดงถึงความหมาย คือ ความต่อเนื่องและติดต่อกัน , ความเจียมและความสงบทางจิตใจ

2.2.1.2 ความหมายของประเพณีตามทรรศนะของบรรดานักวิชาการ

คีอฮาลาฟ (Khallaf, 1998 : 85) ได้ให้คำนิยามของประเพณีว่า “คือสิ่งที่เป็นที่รู้จักกันในหมู่ของมนุษย์อย่างแพร่หลาย ซึ่งอาจมีในทุกประเทศหรือบางประเทศเท่านั้น ทั้งที่เป็นคำพูดและการกระทำ”

อาดิล อับดุล อัลกอดีร์ ('Adil 'Abd al-Qadir, 1997 : 98) ให้คำนิยามว่า “เป็นพฤติกรรมที่ทำกันเป็นประจำในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการพูด การกระทำ หรือการงดกระทำ”

อัสซุอรกออ (al-Zarqa', 1968 : 2/840) ได้ให้คำนิยามของประเพณีว่า “เป็นความเคยชินของคนส่วนใหญ่ในสังคมหนึ่ง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการพูดหรือการกระทำ”

อัลบุฆอ (al-Bugha, 1993 : 242) ได้กล่าวว่า “อันนะสะฟียฺ ได้ให้คำนิยามของประเพณีว่า สิ่งที่มีอยู่และเห็นชอบกันในจิตสำนึกของมนุษย์หลาย ๆ คน จึงร่วมใจกันกระทำขึ้น และเป็นที่ยอมรับกันโดยสัญชาติญาณอันเที่ยงตรง”

พระยาอนูมานราชชน (2514 : 37) ได้ให้ความหมายว่า “ประเพณี คือ ความประพฤติของชนหมู่หนึ่งในที่แห่งหนึ่ง ถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกัน ถ้าใครในหมู่ประพฤติดอกนอกแบบก็ผิดประเพณีหรือผิดจารีตประเพณี”

สมบุรณ์ แก่นตะเคียน (2519 : 23) ให้คำนิยามว่า “ประเพณี คือ แบบแผนของพฤติกรรมที่กลุ่มคน ชนสังคมหนึ่งได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา แบบแผนดังกล่าว กลุ่มชนในสังคมถือว่าเป็นสิ่งที่นำความพอใจและความเป็นระเบียบมาสู่สังคมของตน จึงได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นประเพณีสืบต่อ”

สุพัตรา สุภาพ (2525 : 136) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ประเพณี หมายถึง แบบความเชื่อ ความคิด การกระทำ ทักษะคติ ศิลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำสิ่งต่างๆ ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆ ที่กระทำกันมาตั้งแต่อดีต”

นิพนธ์ สุขสวัสดิ์ (2521 : 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ประเพณี คือ ความประพฤติสืบต่อกันมาโดยเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม สิ่งใดก็ตามเมื่อประพฤติซ้ำๆ กันอยู่บ่อยๆ จนกลายเป็นความเคยชินก็เกิดเป็นนิสัยขึ้น ความประพฤติเหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ในหมู่คณะ เรียกว่า ประเพณีหรือนิสัยสังคม”

รัชนิกร เศรษฐ (2532 : 149) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ประเพณี คือ ความประพฤติที่สืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในหมู่คณะ เป็นนิสัยสังคมซึ่งเกิดขึ้นจากการที่ต้องเอาอย่างบุคคลอื่นๆ ที่อยู่รอบๆ คน”

กิ่งแก้ว อัดดาทร (2520 : 94) ได้ให้ความหมายไว้ว่า

ประเพณี หมายถึง ความประพฤติที่สืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม ซึ่งเรียกว่า เอกนิยมหรือพหุนิยม เช่น การแต่งงาน การเกิด การตาย การทำบุญ การรื่นเริง การแต่งกาย เป็นต้น หรือการประพฤติที่เรานำของชาติอื่นมาปรับปรุงให้เข้ากับความเป็นอยู่ของเรา เพื่อความเหมาะสมกับกาลสมัยและลักษณะของคนไทย ซึ่งเรียกว่า สัมพันธนิยม ตามธรรมชาติของประเพณีนั้นบางอย่างคงต้องรักษาไว้เพื่อความเป็น

เอกลักษณ์ของชาติบางอย่างก็ต้องปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัยและบางอย่างต้องถือเป็นแบบสากล

บุปผา ทวีสุข (2520 : 16) ได้ให้ความหมายไว้ว่า

“ประเพณีตรงกับภาษาอังกฤษว่า Custom ซึ่งประเพณี คือ ความประพฤติ ที่ชนหมู่อุ่หนึ่งอยู่ในที่แห่งหนึ่ง ถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกันและสืบต่อกันมาช้านาน ถ้าใครในหมู่ประพฤติก่อนนอกแบบก็ถือเป็นการทำผิดประเพณีถ้าเป็นธรรมเนียมประเพณีการทำผิดนั้นไม่ถือเป็นเรื่องรุนแรง แต่ถ้าเป็นจารีตประเพณี การทำผิดจารีตประเพณี อาจมีการถูกลงโทษหรือเป็นที่รังเกียจแก่สังคมได้ ประเพณีเกิดขึ้นด้วยความรู้สึกที่ดีของผู้เป็นเจ้าของประเพณี ในขั้นต้นประเพณีเกิดจากความประพฤติของบุคคลหนึ่งก่อนคนอื่นในหมู่จะด้วยถูกบังคับหรือจะด้วยความสมัครใจด้วยเหตุอย่างใดก็ตามที เมื่อเห็นว่าดีก็ทำตามเอาอย่างบ้าง

ดังนั้น จากคำนิยามข้างต้น สรุปได้ว่า ประเพณี หมายถึง สิ่งที่ผู้คนปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นที่ยอมรับในสังคมหนึ่งๆ โดยความแตกต่างของการปฏิบัติจะขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อม และอารยธรรมของแต่ละสังคมที่มีความแตกต่างกัน

2.2.2 ความสัมพันธ์ของประเพณีและพิธีกรรม

ประเพณีและพิธีกรรมมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับชีวิต พิธีกรรมเป็นองค์ประกอบหนึ่งในสี่ขององค์ประกอบประเพณี ซึ่งประกอบด้วย แนวคิด พิธีกรรม สมาชิก และการเฉลิมฉลอง (ธิดา โมสิกรัตน์, 2535 : 7)

1. **แนวคิด** คือหลักการหรือความเชื่อที่แสดงออกปรากฏเป็นประเพณี เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติที่สมาชิกในสังคมจะกระทำตามเพื่อให้ชีวิตและสังคมส่วนรวมมีความสุขสงบ มีชีวิตที่ดีและมั่นคง

2. **พิธีกรรม** คือวิธีการกระทำ มีขั้นตอน มีรูปแบบ กรรมวิธีที่กำหนดไว้ มีบุคคลที่ได้รับการยอมรับหรือเชื่อว่าเป็นผู้มีความสามารถเป็นแกนกลาง เรียกว่า เจ้าพิธี ทำหน้าที่เป็นแกนกลางหรือตัวแทนผู้เข้าร่วมพิธี

3. **สมาชิก** คือผู้เข้าร่วมอยู่ในประเพณี ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปจนถึงหมื่นคนแสนคน อาจเป็นบุคคลซึ่งมีความสัมพันธ์สนิทสนมหรือเป็นคนแปลกหน้ากันก็ได้

4. *การเฉลิมฉลอง* คือการจัดกิจกรรมหรือการเล่นที่สนุกสนานรื่นเริง หรือการแสดงความคิดเห็นความเบิกบานใจ

ประเพณีส่วนใหญ่จะมีองค์ประกอบทั้ง 4 ประการ อาจจะเน้นองค์ประกอบใดเป็นสำคัญ หรือลดทอนองค์ประกอบบางประการก็ได้ขึ้นอยู่กับความคิด ค่านิยม ความสนใจและความเชื่อของบุคคลหรือคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม

สำหรับการทำพิธีกรรม จะสมมติเป็นสถานการณ์จำลอง และมีวิธีการกระทำต่างๆ โดยมุ่งหวังให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ดังเช่น พิธีตาแฮก หรือ แรกนาขวัญ เป็นพิธีการที่จัดขึ้นโดยมุ่งหวังให้เกิดผลสำเร็จในการทำนา การทำพิธีกรรมจึงตอบสนองจิตใจ ทำให้มีขวัญกำลังใจดี และมีจิตใจที่สบายมั่นคง โดยเชื่อว่าจิตใจมีอิทธิพลและมีความสัมพันธ์กับร่างกายและวัตถุสิ่งต่างๆภายนอก พิธีกรรมยังสะท้อนแนวคิดที่แสดงออกด้วยสัญลักษณ์ ประกอบด้วยอุปกรณ์ ซึ่งเป็นวัตถุต่างๆที่ใช้ในพิธีกรรมกริยาท่าทางของเจ้าพิธีหรือผู้ร่วมพิธี และ ถ้อยคำภาษาที่ใช้พิธีกรรม เช่น การอธิษฐาน การร่ายคาถาเวทย์มนต์ การสวด เป็นต้น

2.2.3 ประเภทของประเพณี

ประเพณีอาจจำแนกได้หลายประเภทแล้วแต่เกณฑ์ในการจำแนก ได้มีนักวิชาการจำแนกประเภทของประเพณีไว้หลายลักษณะ ดังต่อไปนี้

อตุรกีย์ อับดุลลอฮ์ (Al-Turkey ‘Abdullah, 1980 : 526) ได้แบ่งประเพณีออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ประเพณีที่พิจารณาทางด้านเนื้อหา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 ประเพณีที่เป็นคำพูด

ประเพณีที่เป็นคำพูด คือ คำพูดที่แพร่หลายในหมู่คนเพื่อแสดงถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อใช้คำนั้นก็เข้าใจความหมายของคำนั้นทันทีว่า คือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แม้ว่าจะไม่ตรงกับ ความหมายเดิมของคำนั้นก็ตาม เช่นคำว่า ไม่มีสตางค์ ซึ่งหมายความว่าไม่มีเงิน และคำว่า เนื้อ ซึ่งหมายถึงเนื้อสัตว์ นอกเหนือจากปลา เป็นต้น

1.2 ประเพณีที่เป็นการกระทำ

ประเพณีที่เป็นการกระทำ คือ ความเคยชินในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น การหยุดทำงานหนึ่งหรือสองวันในหนึ่งสัปดาห์ และในการซื้อวัสดุก่อสร้างเป็นจำนวนมาก ผู้ขายต้องส่งสินค้าถึงสถานที่ก่อสร้างของผู้ซื้อ เป็นต้น

2. ประเพณีที่พิจารณาทางด้านลักษณะ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1. ประเพณีทั่วไปที่แพร่หลายในทุกหนทุกแห่ง

ประเพณีทั่วไป คือ ประเพณีที่ถือปฏิบัติกันในทุกหนแห่งและทุกยุคทุกสมัย เช่น การจ้างทำของ การเช่าห้องน้ำโดยกำหนดค่าเช่าที่แน่นอน แต่ไม่ได้กำหนดระยะเวลาและปริมาณน้ำที่ใช้ เป็นต้น

2.2. ประเพณีเฉพาะของกลุ่มชนหรือที่แห่งหนึ่งแห่งใด

ประเพณีเฉพาะ คือ ประเพณีที่ถือปฏิบัติ ณ แห่งใดแห่งหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรืออาชีพใดอาชีพหนึ่งซึ่งมีมากมาย และจะมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา

3. ประเพณีหากพิจารณาทางด้านกฎหมายอิสลาม ก็จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.1. ประเพณีที่ใช้ได้

ประเพณีที่ใช้ได้ คือ จารัตประเพณีที่ถือปฏิบัติกันโดยไม่ขัดกับตัวบทของกฎหมาย และไม่ทำให้เสียผลประโยชน์หรือได้มาซึ่งผลเสีย

3.2. ประเพณีที่ใช้ไม่ได้

ประเพณีที่ใช้ไม่ได้ คือ จารัตประเพณีที่ถือปฏิบัติกันที่ขัดกับตัวบทของกฎหมาย หรือทำให้เสียผลประโยชน์หรือได้มาซึ่งความเสียหาย เช่น ประเพณีที่ยอมรับกันในเรื่องของการกู้ยืมที่มีดอกเบี้ย เป็นต้น

อานนท์ อากาภิรม (2525 : 103) ได้แบ่งประเภทของประเพณีออกเป็น 3 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. จารัตประเพณี เป็นประเพณีที่สังคมถือว่าถ้าใครในสังคมฝ่าฝืนหรือดวันไม่กระทำตามถือว่าเป็นความผิดเป็นความชั่ว จารัตประเพณีจึงเป็นเสมือนข้อบังคับทางจรรยาหรือศีลธรรมของสังคม และจารัตประเพณีใดถ้ามีสภาพเป็นคำสั่งของรัฐ โดยมีระเบียบแบบแผนและข้อบังคับให้กระทำหรือไม่ให้กระทำ และบางทีก็มีการลงโทษด้วย จารัตประเพณีนั้นก็หมดสภาพเป็นข้อบังคับทางศีลธรรมจรรยาของสังคม แต่จะกลายเป็นกฎหมายขึ้น

2. ขนบประเพณี เป็นประเพณีที่วางเป็นแบบแผนไว้จะโดยตรงหรือโดยปริยายก็ตาม คือ วางเป็นระเบียบพิธีการไว้ชัดเจน หรือโดยการรู้กันเอง ไม่ได้วางเป็นระเบียบแบบแผนไว้ว่า ควรจะประพฤติหรือปฏิบัติอย่างไร ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดการแต่งงาน การตาย ซึ่งนับว่าเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาลตรุษ

สารท การขึ้นบ้านใหม่ เป็นระเบียบแบบแผนที่ประพุดิสืบๆ กันมา ส่วนเป็น
 ขนบประเพณีทั้งสิ้น

3. ธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่มีผิดมีถูก
 เหมือนจารีตประเพณี ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี ผู้ใดทำผิดหรือฝ่า
 ฟืนก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอะไร นอกจากจะเห็นว่าขาดการศึกษาหรือไม่มีสมบัติผู้ดี
 ธรรมเนียมประเพณีเป็นเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมารยาท เกี่ยวกับอิริยาบถต่างๆ เช่น ยืน เดิน
 นั่ง นอน กิน พุดจา แต่งตัว เป็นสิ่งที่ได้รับการสั่งสอน อบรมสืบต่อกันมา หรือเห็น
 ผู้ใหญ่ประพุดิปฏิบัติก็เอามาเป็นแบบอย่าง

พระยาอนุมานราชชน (2514 : 57) ได้แบ่งประเพณีออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ประเพณีส่วนชุมชน ได้แก่ ประเพณีส่วนท้องถิ่น ประเพณีของชาติ
 ประเพณีเนื่องในศาสนา ประเพณีของโลก
2. ประเพณีส่วนบุคคล ได้แก่ ประเพณีเนื่องในการเกิด ประเพณีเนื่องในการ
 แต่งงาน ประเพณีเนื่องในการปลุกบ้านเรือน ประเพณีเนื่องในการทำมาหากิน
 ประเพณีเนื่องในการตาย

บุปผา ทวีสุข (2520 : 125) ได้แบ่งประเพณีออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ประเพณีส่วนบุคคลหรือประเพณีเกี่ยวกับครอบครัว เช่น ประเพณีการเกิด การ
 แต่งงาน การตาย และการทำบุญอายุ เป็นต้น
2. ประเพณีส่วนรวม ซึ่งจัดขึ้นเป็นคราวๆ ไป เพื่อทำบุญและเพื่อการรื่นเริงเป็น
 เทศกาลแต่ละอย่างไป เช่น ตรุษ สารท สงกรานต์ เข้าพรรษา และออกพรรษา เป็นต้น

จากทรรศนะของนักวิชาการต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า การแบ่ง
 ประเภทของประเพณีอาจแบ่งได้หลายลักษณะ และเป็นการยากที่จะแบ่งให้เด็ดขาดจากกันได้
 ประเพณีหนึ่งอาจเป็นธรรมเนียมประเพณีในสังคมหนึ่ง แต่อีกสังคมหนึ่งอาจเป็นขนบประเพณี
 หรือจารีตประเพณีก็ได้ หรือในขณะที่สังคมหนึ่งถือว่าเป็นประเพณีครอบครัว แต่ขณะเดียวกัน
 ก็อาจถือเป็นเรื่องของสังคมส่วนรวมด้วยก็ได้ แต่ทั้งนี้การแบ่งประเภทของประเพณีช่วยให้
 การศึกษาประเพณีได้ละเอียดและรัดกุมยิ่งขึ้น

2.2.4 ความสำคัญของประเพณี

ประเพณีเป็นความเชื่อและการปฏิบัติของคนในสังคมหนึ่งๆ จึงมีความสำคัญต่อผู้ปฏิบัติและสังคมนั้นๆ เป็นอย่างมาก นักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีไว้สรุปได้ดังนี้

อานนท์ อภากริม (2525 : 126) ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีว่า ประเพณีเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมของคนมีความเจริญและมีความเสื่อมในยุคใด กล่าวคือถ้าสมาชิกในสังคมปฏิบัติตามและพยายามดำรงรักษาประเพณีไว้ได้มิให้สูญหายไป ก็ถือได้ว่าสังคมยุคนี้มีความเจริญงอกงามโดยเฉพาะความเจริญงอกงามทางด้านจิตใจ ทำให้ผู้คนมีความสมานสามัคคีกัน หากสมาชิกของสังคมละเลยหรือไม่สนใจที่จะปฏิบัติและรักษาประเพณีของตนไว้ ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมทางด้านจิตใจของสมาชิกของสังคมนั้น

อุทัย หิรัญโต (2519 : 231) ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีว่า ประเพณีเป็นเครื่องหมายบอกความเป็นพวกเป็นหมู่เดียวกันของผู้ที่ยึดถือประเพณีเดียวกัน เมื่อมีการปฏิบัติสืบต่อกันไปเป็นเวลานานเข้าจะเกิดความภาคภูมิใจในหมู่สมาชิกของสังคมนั้นๆว่าได้มีความผูกพันร่วมกันมา ประเพณีจึงช่วยยึดเหนี่ยวกลุ่มคนให้มั่นคงสืบต่อกันไปได้ด้วย

วิจิตร ขอนยาง (2532 : 41-45) ได้กล่าวถึงคุณค่าของประเพณีไว้ว่า เนื่องจากประเพณีเป็นเรื่องเกี่ยวกับคนเป็นประโยชน์ต่อคน และคนยอมรับนับถือปฏิบัติสืบทอดกันมา ดังนั้น ประเพณีจึงมีคุณค่าหลายด้าน ดังต่อไปนี้

1. ด้านวัฒนธรรม สรุปได้ดังนี้

1.1 ประเพณีมีส่วนควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้เป็นผู้ที่ประพฤติในทำนองคลองธรรม มีความสงบสุขเกิดขึ้นในสังคม

1.2 ประเพณีเป็นเอกลักษณ์ของประเทศ เพราะประเพณีเป็นเรื่องของบุคคลและชุมชนที่เกิดขึ้นจากการสั่งสมกันมาเป็นเวลาช้านาน

1.3 ประเพณีบางอย่างเป็นเรื่องยกย่องคุณค่าทางสังคมบางประการไว้อย่างมีความหมาย เรื่องราวของคนในสังคมบางอย่างอธิบายให้เข้าใจได้ยาก และจะต้องใช้เวลาแต่ประเพณีสามารถสรุปความหมายออกมาได้โดยบรรจุไว้ในพิธีกรรมแต่ละขั้นตอน

2. ด้านเศรษฐกิจและการปกครอง คุณค่าทางด้านนี้ไม่แสดงออกตรงๆ แต่จะแฝงไว้อยู่ในการปฏิบัติ ดังนี้

2.1 เป็นเครื่องหมายแสดงความผูกพันทางเศรษฐกิจ การปฏิบัติประเพณีจะมีความเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเสมอ โดยให้มองที่การแลกเปลี่ยนทางวัตถุที่จะนำมาประกอบพิธีกรรมนั้นๆ

2.2 ประเพณีเป็นจุดรวมแห่งความสามัคคี เพราะประเพณีเกิดจากการร่วมใจของคนในสังคม

2.3 ประเพณีช่วยเน้นฐานะทางสังคมและความเจริญของประเทศ เพราะประเพณีเป็นเรื่องของการสืบทอดต่อกันมา และเป็นเรื่องของการร่วมมือกันของคนในสังคม

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ประเพณีเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อผู้ปฏิบัติและต่อสังคมของผู้ปฏิบัติหลายประการ เช่น ทำให้ผู้ปฏิบัติรู้สึกสบายใจที่ได้สนองความเชื่อบางอย่างของตน และได้รับการยอมรับเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมนั้นๆ ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างสันติสุข เพราะประเพณีช่วยวางบรรทัดฐานบางอย่างในสังคม เป็นต้น แต่ขอบเขตการปฏิบัติตามประเพณีในทฤษฎีของอิสลามจะต้องไม่เป็นประเพณีที่นำมาเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมศาสนาที่หวังการตอบแทนจากอัลลอฮ์ ﷻ และไม่ขัดต่อหลักการของศาสนาอิสลาม

2.2.5 ประเพณีกับคติความเชื่อ

คนเรามีประเพณีและประกอบพิธีกรรมเนื่องมาจากคติความเชื่อดั้งเดิมหรือความเชื่อทางศาสนา และบางอย่างได้ผสมผสานความเชื่อทั้งสองประการเข้าด้วยกัน

ประเพณี พิธีกรรมกับความเชื่อดั้งเดิม

มนุษย์มีความเชื่อในพลังอำนาจเหนือธรรมชาติว่าเป็นสิ่งลึกลับ มีอำนาจปกป้องคุ้มครองมนุษย์ให้พ้นจากอันตรายหรือสิ่งไม่ดีต่างๆ ได้ หรือคลบ้นดาลความเป็นไปในทางไม่ดี ก่อให้เกิดความเดือดร้อนจนทำให้ได้รับอันตรายหรือทำให้ถึงแก่ชีวิตได้เช่นกัน มนุษย์จึงคิดหาวิธีการต่างๆ มาขจัดปัดเป่าอันตรายต่างๆ และเช่นสรวงสังเวชบูชาเพื่อคลบ้นดาลให้ได้รับสิ่งที่ดีตามปรารถนา ความเชื่อและการกระทำเช่นนี้ยังต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ความเชื่อดั้งเดิมเรื่องของผีसावเทวดา มีตัวอย่างเช่น การไหว้ศาลหลังเมือง เชื่อว่าบ้านเมืองมีเทพดาปกป้องดูแลรักษาบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุข หรือการเคารพบูชา พระสยามเทวาธิราช เชื่อว่าเป็นเทพที่คุ้มครองรักษาประเทศไทยให้รอดพ้นอันตราย เมื่อมีเหตุการณ์ไม่สงบหรือจะเกิดอันตรายต่อบ้านเรือน จึงบวงสรวงตามพระราชพิธีที่สืบต่อมา ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 จนถึงรัชกาลปัจจุบัน

นอกจากนี้คนไทยยังทำพิธีบนบานศาลกล่าวรูปเคารพต่างๆ ต้นไม้ สิ่งที่มีชีวิตธรรมชาติ เพราะเชื่อว่ามีเทวดา กุศมีที่มีอำนาจคลั่งบันดาลให้เกิดผลตามที่อธิษฐาน ซึ่งเป็นเงื่อนไขว่า ถ้าสำเร็จผลตามคำอธิษฐานก็จะถวายสิ่งของ อาหาร เป็นต้น(ธิดา โมสิกรัตน์, 2551: 10)

ประเพณี พิธีกรรมกับความเชื่อทางศาสนา

ศาสนพิธีหรือพิธีกรรมทางศาสนา เป็นข้อกำหนดที่ศาสนิกชนปฏิบัติเป็นอย่างเดียวกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทำความดี เข้าถึงคำสอนในศาสนา และเสริมสร้างบรรยากาศให้ขลังและศักดิ์สิทธิ์ ช่วยโน้มนำให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสและรวมจิตใจให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยมุ่งไปสู่สิ่งที่ศรัทธาร่วมกัน แต่ละศาสนามีศาสนพิธีที่มุ่งสู่ความดี มีวิธีการที่แตกต่างกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้(ธิดา โมสิกรัตน์, 2551: 11)

ศาสนาพุทธ มีการสมาทานศีล การขอศีล 5 หรือศีล 8 เริ่มด้วยการตั้ง (กล่าว) นะโม 3 จบ แล้วจึงกล่าวคำนโมสการพระรัตนตรัย 3 จบ และขอศีลด้วยบทสวดอาราธนาศีล

ศาสนาคริสต์ มีการนโมสการ เป็นพิธีสวดภาวนาอธิษฐานต่อพระเจ้า ทำร่วมกับครอบครัว ก่อนและภายหลังการรับประทานอาหาร มีการทำเครื่องหมายกางเขนและกล่าวว่า “เดชะ พระนาม พระบิดา พระบุตร และพระจิต อาเมน”

ศาสนาอิสลาม มีหลักปฏิบัติบัญญัติของอัลลอฮ์ ﷻ ได้แก่ การกล่าวปฏิญาณตน การปฏิบัตินมาซ (ละหมาด) วันละ 5 เวลา การบริจาคซะกาตหรือบริจาคทรัพย์สิน การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน และการประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครมักกะฮ์

กรณีศึกษาประเพณีและพิธีกรรมกับคติความเชื่อ

ดังกล่าวแล้วว่าแต่ละสังคมและชุมชนมีประเพณีและพิธีกรรมแตกต่างกันบ้าง ทั้งในชุมชน ชาติพันธุ์ หรือชนกลุ่มน้อย และกลุ่มสังคมในภูมิภาคต่างๆ ซึ่งการศึกษากรณีตัวอย่างมีดังนี้(ธิดา โมสิกรัตน์, 2551: 12)

ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน ได้แก่ ประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวอีสานที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม มีแนวคิดว่าการเจริญงอก

งามของพืชพันธุ์ธัญญาหารขึ้นอยู่กับอำนาจของพญาแถนหรือเทพยดาที่จะคลบนันดาลฝนฟ้าให้ตกตามฤดู ถ้าปีใดฝนตกมาล่าช้าเกิดแล้งผิปกติ มีผลกระทบต่อการทำนาทำไร่ ชาวบ้านจะทำพิธีกรรมแห่บั้งไฟ ส่วนภาคกลางมีประเพณีที่มีแนวคิดสอดคล้องกันคือ ประเพณีแห่นางแมว นำแมวซึ่งเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความแห้งแล้งมาไล่ชะลอมและแห่แหนไปตามบ้านต่างๆ ให้แต่ละบ้านนำน้ำมารดตัวแมว เชื่อว่าจะปิดเป่าความแห้งแล้งให้หมดสิ้นไปได้

ประเพณีงานศพ เป็นประเพณีเกี่ยวเนื่องกับศาสนา เมื่อชีวิตจากโลกนี้ไปก็ควรจัดพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งมีกรกระทำที่ผสมผสานคติความเชื่อดั้งเดิมด้วย กล่าวคือเชื่อว่าเมื่อชีวิตสิ้นสุดวิญญาณจะออกจากร่างและไม่กลับคืนมาอีก ญาติพี่น้องจะจัดพิธีกรรมเพื่อป้องกันมิให้วิญญาณกลับมาทำความเดือดร้อนรวมทั้งแสดงถึงความรักและความห่วงใยผู้ตาย เช่น การอาบน้ำศพ ในสมัยก่อนอาบด้วยน้ำร้อนแล้วตามด้วยน้ำเย็น ฟอร่างกายด้วยส้มมะกรูด ขัดผิวด้วยขมิ้นชันสดตำกับผิวมะกรูด ถ้าผู้ตายเป็นญาติผู้ใหญ่ก็จะเอาผ้าขาวซับรอยหน้าและผ้าเท้าเก็บไว้เป็นที่ระลึกและกราบไหว้บูชา หวีผมให้ศพแล้วก็จะหักหวีเป็น 2-3 ท่อน นำไปทิ้ง แต่งตัวศพตามฐานะ โดยสวมกลับหน้าเป็นหลัง หลังเป็นหน้า แล้วสวมทับด้วยชุดธรรมดาหรือชุดใหม่ที่ทำดำหนิให้ขาด เพื่อแสดงว่าไม่ใช่เสื้อผ้าของคนเป็น

นอกจากนี้นำเงินหรือแหวนห่อผ้าขาว ผูกเชือกให้ยาวหย่อนใส่ปากศพเวลาเผาก็เอาออกให้ญาติเก็บเป็นที่ระลึกหรือเป็นเครื่องราง หรือให้สัปเหร่อก็ได้ พิธีกรรมเช่นนี้เชื่อว่าผู้ตายจะได้นำไปใช้ในเมืองผีและเป็นวิธีการให้สติคนเป็นว่า เมื่อตายแล้วก็ยังเอาทรัพย์ไปไม่ได้ ต่อจากนั้นอาจจะทำหน้ากากจี๊ซิ่งหรือทองปิดหน้าศพเพื่อมิให้ภูจาดตา ถ้าเป็นทองก็เอาออกก่อนเผาแล้วนำไปสร้างพระพุทธรูปบูชาต่อไป

แนวคิดของประเพณีทำศพ คือ การจัดการศพให้อยู่ในสภาพสะอาดเรียบร้อยไม่ภูจาดตา เพื่อผู้ตายจะได้ไปไหว้พระจุฬามณีบนสวรรค์ นอกจากนี้ทำพิธีกรรมเกี่ยวกับศาสนา เช่น การสวดพระอภิธรรม ทำบุญให้ผู้ตาย 7 วัน ตามคติพุทธศาสนา ถัทธิมหายาน (ชาวจีนและญวนถือว่าวิญญาณผู้ตายไปสู่เมืองผีเพื่อไต่สวนการทำดีทำชั่ว จึงต้องทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปช่วยผ่อนหนักเป็นเบา) นอกจากนี้มีการทำบุญ 50 วัน 100 วัน นับแต่วันตาย นิมนต์พระสวดมนต์เย็นและเทศน์กัณฑ์หนึ่ง รุ่งเช้าทำบุญเลี้ยงพระและบังสุกุลตามจำนวนพระที่นิมนต์ หรือจัด ศาสนพิธีอื่นๆ คือ การทำบุญ เทศน์แจง (เทศน์สังคายนา) สวดมาติกาบังสุกุล แล้วจึงทำพิธีเผาศพต่อไป

ตัวอย่างของการศึกษาประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าคติความเชื่อเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดประเพณีและพิธีกรรม กำหนดเป็นแบบแผนการ

ประพจน์ปฏิบัติและเป็นกลวิธีที่มนุษย์นำมาใช้ในการดำรงชีวิตให้เกิดความสุขและความเป็น
 นำหนึ่งใจเดียวกันในสังคม(ซิดา โมสิกรัตน์, 2551: 13)

2.2.6 เงื่อนไขของการปฏิบัติตามประเพณี

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่า ประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาในสังคม ถือเป็น
 สิ่งที่อนุญาตในทัศนะของอิสลามดังที่ปรากฏในหลักการของอิสลามคือ *อัลอาดัต มุฮักกะมาต*
 แต่มิใช่ทุกประเพณีจะสามารถปฏิบัติได้ อิสลามจึงได้วางกฎเกณฑ์ไว้เพื่อให้การปฏิบัติตาม
 ประเพณีนั้นถูกต้องตามหลักการของอิสลาม เงื่อนไขดังกล่าวมีดังต่อไปนี้ (Sha‘ban
 Muhammad, 1997: 289)

1. ต้องเป็นประเพณีที่ไม่ขัดกับตัวบท หรือหลักการของกฎหมายอิสลาม ซึ่ง
 หากมีหลักฐานปรากฏว่าจารีตประเพณีนั้นขัดกับตัวบทแล้ว เรียกจารีตประเพณีนั้นว่า “อัลอูร
 ฟูอัลฟาลิห”¹¹ จะนำมาใช้เป็นที่มาของกฎหมาย หรือจะนำมาใช้เป็นเหตุผลในการกำหนด
 บทบัญญัติไม่ได้
2. ต้องเป็นประเพณีที่ถูกยอมรับและใช้กันโดยทั่วไปหรือจากผู้คนส่วนใหญ่
 ดังนั้นหากมีจำนวนผู้ใช้และผู้ปฏิเสธเท่าเทียมกัน ก็จะนำมาใช้เป็นเหตุผลในการกำหนด
 บทบัญญัติไม่ได้
3. ต้องเป็นประเพณีที่ยังนิยมใช้กันอยู่ ในระหว่างที่ต้องการนำมาใช้เป็น
 เกณฑ์ ดังนั้นประเพณีที่เคยนิยมในอดีตแต่เลิกใช้ไปแล้ว หรือที่คาดว่าจะเกิดและนิยมใช้กันใน
 อนาคตก็จะนำมาใช้เป็นเหตุผลในการกำหนดบทบัญญัติไม่ได้
4. ต้องเป็นประเพณีที่ไม่มีคำยืนยันจากผู้ใช่ว่ามีเจตนาเป็นอย่างอื่นที่คิดไป
 จากประเพณีดังกล่าว ดังนั้นหากมีการยืนยันเช่นนั้นก็จะมิผลตามคำยืนยันนั้น ๆ จะนำมาใช้
 เป็นเหตุผลในการกำหนดบทบัญญัติไม่ได้

อตุรกี อับดุลลอฮฺ (Al-Turkey ‘Abdullah, 1980 : 526-527) ได้กล่าวถึงอูรฟู
 ที่ใช้ได้ซึ่งจะนำมาใช้เป็นการกำหนดบทบัญญัตินั้น จะต้องมียุติธรรมดังต่อไปนี้

1. เป็นอูรฟู ที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปหรือส่วนใหญ่ หากเป็นอูรฟูที่มีการใช้
 และปฏิเสธการใช้เท่า ๆ กัน ก็ไม่อาจนำมาใช้ในการกำหนดบทบัญญัติได้

¹¹ เป็นคำที่ทับศัพท์มาจากภาษาอาหรับคำว่า (العرف الفاسد) มีความหมายว่า จารีตประเพณีที่ใช้เป็นที่มาของกฎหมายไม่ได้

2. เป็นอูรฟูที่กำลังมีการใช้อยู่ในขณะที่ต้องการนำมาใช้เป็นเกณฑ์ ดังนั้นอูรฟูในอดีตที่เลิกใช้ไปแล้ว หรืออูรฟูที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตก็จะนำมาใช้ไม่ได้

3. ไม่มีการยืนยันที่ขัดกับอูรฟู ทั้งนี้หากไม่มีการกำหนดอย่างอื่นก็ถือเสมือนหนึ่งว่าเป็นการยอมรับเงื่อนไขที่กำหนดโดยอูรฟู ดังนั้นหากมีการยืนยันที่ขัดกับอูรฟูก็จะมีผลตามการยืนยันอย่างแน่นอน เพราะเป็นเงื่อนไขที่ถูกระบุอย่างชัดเจน

4. เป็นอูรฟูที่ไม่ขัดกับตัวบท หากเป็นอูรฟูที่ขัดกับตัวบทถือว่าใช้ไม่ได้ เช่น อูรฟูในการกู่ขี้ม โดยมีดอกเบ็ญ

2.3 พิธีกรรมและหลักการศาสนาที่อาศัยการประกอบพิธีกรรม

2.3.1 ความหมายของพิธีกรรม

พิธีกรรมเป็นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามค่านิยม ทัศนคติ ความคิด และความเชื่อ โดยเข้าใจว่าการกระทำอย่างนั้นย่อมมีผลตอบสนอง ทำให้คนได้รับประโยชน์ตามที่คาดหวังเอาไว้ ทำแล้วมีผลทำให้จิตใจเบิกบาน เป็นสุขที่เรียกว่า ได้บุญ ได้กุศล พิธีกรรมจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์สมมุติขึ้นเพื่อให้เกิดความสบายใจแก่ตัวเอง (สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, 2536 : 20)

พิธีกรรม (Rite) เป็นการแสดงออกตามลัทธิศาสนา ซึ่งเป็นการปฏิบัติกรตามแบบแผน (Formal acts) หรือการแสดงออกโดยการปฏิบัติตามกิจพิธีตามระบบความเชื่อทางศาสนา เป็นการแสดงออกในด้านการปฏิบัติตามพิธีกรรมของศาสนาที่ตนนับถือ โดยแสดงอาการออกมาให้ปรากฏในรูปแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ยึดมั่น ถือมั่น การแสดงออกอย่างนี้ จะเป็นเครื่องวัดความดีงามของศาสนาว่าเป็นอย่างไร (บุญลือ วันทายนต์, 2518 : 7)

ดังนั้น พิธีกรรมจึงหมายถึง รูปแบบการกระทำที่แสดงออกมาตามความเชื่อไม่ว่าจะสอดคล้องกับศาสนาหรือไม่ก็ตาม แต่จุดประสงค์หลักก็เพื่อได้รับผลตอบสนองจากการกระทำนั้นๆ หรือทำแล้วจะมีผลทำให้จิตใจเบิกบาน

2.3.2 เงื่อนไขของพิธีกรรมศาสนาที่ได้รับผลตอบแทน

พิธีกรรมต่างๆ ที่ประกอบขึ้นมา หากไม่นำมาโยงเกี่ยวกับศาสนา และไม่หวังผลตอบแทนจากอัลลอฮ์ ﷻ ก็ไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ในการประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ トラバドケ

พิธีกรรมนั้นไม่มีสิ่งขัดต่อหลักการของอิสลาม แต่หากเป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่จะได้รับการตอบรับจากอัลลอฮ์ ﷻ จะต้องมีความซื่อตรง (มุณีร มุหะหมัด, 2534 : 23)

ประการที่ 1 ผู้ปฏิบัติจะต้องศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างแน่วแน่น และไม่ตั้งสิ่งใดเป็นภาคีกับพระองค์

ประการที่ 2 งานที่ปฏิบัติจะต้องมีความอิกลาศ (บริสุทธิ์ใจในการปฏิบัติ) ต่ออัลลอฮ์ ﷻ ปราศจากการโอ้อวด การแสดงหรือหวังผลประโยชน์อื่นใดอยู่เบื้องหลัง

ประการที่ 3 การงานนั้นจะต้องเป็นไปตามบัญญัติที่ปรากฏอยู่ในอัลกุรอาน และสุนนะฮ์ของท่านเราะสูล ﷺ ปราศจากการกระทำที่เป็นอุตริกรรมใดๆ

ประการที่ 4 การงานนั้นจะต้องสามารถยับยั้งผู้ปฏิบัติไม่ให้เกิดความชั่ว และสิ่งเลวร้ายต่างๆ ด้วย

ประการที่ 1 ผู้ปฏิบัติจะต้องศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างแน่วแน่น และไม่ตั้งสิ่งใดเป็นภาคี(ชิริก) กับพระองค์

ชิริก คือ การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ในการอภิบาลและการเป็นพระผู้เป็นเจ้าของพระองค์ และส่วนใหญ่ คือ การตั้งภาคีในเรื่องการเป็นพระผู้เป็นเจ้าของ โดยการวิงวอนต่อสิ่งอื่นพร้อมกับอัลลอฮ์ ﷻ หรือปฏิบัติสิ่งใดที่เป็นอิบาดะฮ์ เพื่อสิ่งนั้น เช่น การเชือด การบอบาน การเกรงกลัว การหวัง และการรัก

ชิริกเป็นบาปอย่างมหันต์ เพราะเป็นการนำผู้ถูกสร้างมาเปรียบเทียบกับผู้สร้าง ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพระผู้เป็นเจ้าของ แล้วผู้ใดนำบุคคลใดมาตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นเขาได้นำผู้นั้นมาเปรียบเทียบกับพระองค์ และนี่คือการอธรรมอย่างมหันต์ ดังคำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ปรากฏอยู่ในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานว่า

﴿...إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾

(لقمان : 13)

ความว่า “...แท้จริงการตั้งภาคีนั้น เป็นการอธรรม อย่างมหันต์”

(ลูกมาน : 13)

คำว่า “อชชุลมฺ” คือ การอธรรมโดยการวางสิ่งใดไม่ตรงกับที่ของมัน ดังนั้นผู้ใดเคารพภาคีอื่นจากอัลลอฮ์ แน่แน่นอน เขาได้วางอิบาดะฮ์อื่นจากที่ของมัน และเป็นการมอบอิบาดะฮ์ให้กับผู้ที่ไม่มีความสิทธิ์แก่การอิบาดะฮ์ และนั่นเป็นการอธรรมอย่างมหันต์

อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿... إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ﴾

(المائدة : 72)

ความว่า “แท้จริงผู้ใดตั้งภาคีต่ออัลลอฮฺ แน่แน่นอนอัลลอฮฺทรงห้ามสวรรค์แก่เขาและที่อยู่ของเขาคือนรก”

(อัลมาอิดะฮ : 72)

กล่าวคือหากผู้ใดที่มีการตั้งภาคีต่ออัลลอฮฺ ﷻ ผู้นั้นจะไม่มีสิทธิ์ที่จะได้เข้าสวรรค์ เนื่องจากการทำงานทั้งหมดที่เขาได้ประกอบไว้ในโลกนี้จะไม่ได้รับการตอบรับจากอัลลอฮฺ ﷻ ดังนั้นบั้นปลายของเขาคือไฟนรก

อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ - وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ - وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا﴾

(النساء : 48)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮฺจะมิทรงอภัยโทษต่อการที่พระองค์ถูกตั้งภาคี และจะอภัยโทษแก่สิ่ง(ความผิด)อื่นจากนั้น แก่ผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์”

(อันนิสาอ : 48)

กล่าวคือ ผู้ใดที่ตั้งภาคีจะไม่มีทางได้รับการอภัยโทษจากอัลลอฮฺ ﷻ แต่หากเป็นความผิดอื่นจากการตั้งภาคีแล้วไซ้ พระองค์จะทรงอภัยโทษให้ตามที่พระองค์ทรงประสงค์

อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿... إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن أَنْصَارٍ﴾

(المائدة : 72)

ความว่า “...แต่แท้จริงผู้ใดตั้งภาคีต่ออัลลอฮฺ แน่แน่นอนอัลลอฮฺทรงให้สวรรค์เป็นที่ต้องห้ามแก่เขา และที่อยู่ของเขาคือ นรก และสำหรับผู้อธรรมนั้น จะไม่มีผู้ช่วยเหลือใดๆ”

(อัลมาอิดะฮฺ : 72)

กล่าวคือ ผู้ที่ตั้งภาคีต่ออัลลอฮฺ ﷻ บั้นปลายของเขาคือไฟนรก และจะไม่มีทางได้รับการช่วยเหลือจากผู้ใด

อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَدِيَ بِهِ مَن يَشَاءُ مِّنْ عِبَادِهِ ۖ وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

(الأنعام : 88)

ความว่า “และหากพวกเขาตั้งภาคี สิ่งที่พวกเขาได้กระทำไว้นั้นจะไร้ผล”

(อัลอันอาม : 88)

กล่าวคือ การงานของผู้ที่ตั้งภาคีต่ออัลลอฮฺ ﷻ จะไม่ได้รับการตอบแทนความดีจากพระองค์ เขาจะเปรียบเสมือนกับเป็นผู้ที่ขาดทุนและล้มละลายในวันกิยามะฮฺ

ซิริคุ ด้านวาจา เช่น สาบานด้วยสิ่งอื่นจากอัลลอฮฺ สำหรับซิริคุที่เกี่ยวกับการกระทำ เช่น การสวมสร้อยคอหรือเชือกค้าย เพื่อขจัดภัยต่างๆ หรือแขวนเครื่องรางของขลัง อันเนื่องมาจากเกรงกลัวสายตาดิจนหาหรืออื่นๆ โดยเชื่อว่ามันเป็นสาเหตุในการขจัดภัยได้ ดังกล่าวนี้คือการที่เขาได้ตั้งภาคีต่ออัลลอฮฺ ﷻ แล้ว เพราะอัลลอฮฺ ﷻ ไม่ได้สร้างบรรดาสาเหตุเหล่านี้ แต่ถ้าหากเชื่อว่ามันสามารถขจัดภัยด้วยตัวมันเองนี่คือ ซิริคุที่เป็นซิริคุใหญ่ เพราะว่าผูกพันกับสิ่งอื่นจากอัลลอฮฺ ﷻ

การปฏิบัติสิ่งใดที่เป็นชนิดของอิบาดะฮ์ให้แก่สิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ﷻ และการทำตนให้ใกล้ชิด และบนบานแก่สิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ﷻ จากบรรดาหลุมศพ ฉุนและบรรดาชัยฏอน และเกรงกลัวผู้ตาย ฉุน และชัยฏอน ว่าพวกเขาให้โทษเขาได้ หรือ ทำให้เขาเจ็บป่วยและมีความหวังกับสิ่งอื่นจากอัลลอฮ์ﷻ ในสิ่งที่ไม่มีความสามารถบันดาลได้นอกจากอัลลอฮ์ﷻ จากการทำให้บรรลุตามที่ต้องการหรือ ขจัดความเดือดร้อน จากสิ่งที่ใช้กันในปัจจุบัน คือ การทำร้ายรอบๆหลุมศพบรรดาบรรดาผู้ที่ทรงคุณธรรมทั้งหลาย

รูปแบบของชิริกชนิดนี้เกิดขึ้นเมื่อการเคารพบูชาแบบใดแบบหนึ่งได้มุ่งไปสู่สิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ﷻ มันก็คือรูปแบบของการบูชาเจว็ดอย่างชัดเจนนั่นเอง ซึ่งศาสนทูตต่างๆ ได้ถูกส่งมาเพื่อทำหน้าที่ในการขจัดสิ่งดังกล่าวอย่างสิ้นเชิง

ดังอัลลอฮ์ﷻ ตรัสว่า

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا
الطَّاغُوتَ ۖ فَمِنْهُمْ مَّنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ
فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ﴾

(النحل : 36)

ความว่า “และโดยแน่นอน เราได้ส่งเราะซูลมาในทุกประชาชาติ (โดยบัญญัติว่า) พวกท่านจงเคารพภักดีอัลลอฮ์ และจงหลีกเลี่ยงให้ห่างจากพวกเจว็ด¹² ดังนั้น ในหมู่พวกเขา มีผู้ที่อัลลอฮ์ทรงชี้แนะทางให้ และในหมู่พวกเขามีการหลงผิดคู่ควรแก่เขา ฉะนั้น พวกเจ้าจงตระเวนไปในแผ่นดิน แล้วจงดูว่า บั้นปลายของผู้ปฏิเสธนั้นเป็นเช่นใด!”

(อันนะหฺล : 36)

กล่าวคือเราะซูลทุกคนที่อัลลอฮ์ﷻ ส่งมา จะเทศนาให้ทุกคนเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ﷻ และออกห่างจากการตั้งภาคี

¹² คำว่า ฏอฆูต หรือ เจว็ด หมายถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ถูกเคารพบูชา ควบคู่ไปกับอัลลอฮ์ﷻ หรือถูกเคารพบูชา แทนอัลลอฮ์

อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعَتُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَتَتَّبِعُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾

(يونس : 18)

ความว่า “พวกเขาทำการเคารพสักการะอื่นจากอัลลอฮฺซึ่งไม่สามารถให้โทษและให้คุณแก่พวกเขาได้และพวกเขา กล่าวว่า พวกเหล่านี้แหละคือ บรรดาผู้ให้ความอนุเคราะห์ของเรา ณ อัลลอฮฺ”

(ยูनुส : 18)

ความรักเป็นรูปแบบหนึ่งของการเคารพบูชา ซึ่งในความสมบูรณ์แบบของมันนั้นต้องมุ่งให้แก่อัลลอฮฺ ﷻ เท่านั้น ในอิสลามความรักต่อพระผู้เป็นเจ้านั้นจะถูกแสดงออกโดยการเชื่อฟังโดยสิ้นเชิงต่ออัลลอฮฺ ﷻ ดังนั้นจึงไม่ใช่รูปแบบความรักที่มนุษย์รู้สึกในธรรมชาติที่มีต่อสิ่งถูกสร้างอื่นๆ เช่น ความรักที่มีต่อพ่อแม่ ภรรยา หรือลูกๆ เป็นต้น การที่มุ่งความรักในรูปแบบนี้ต่ออัลลอฮฺ ﷻ เป็นการลดฐานะของอัลลอฮฺ ﷻ ไปสู่ระดับของสิ่งที่ถูกสร้าง จึงกลายเป็นชริกได้ แต่ความรักที่เป็นการเคารพบูชา นั่นคือ “การยอมจำนนโดยสิ้นเชิง” ต่อพระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า

ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวต่อเสาะหาบะฮะฮฺของท่านว่า

((لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ))¹³

(البخاري، 1987 : 15)

ความว่า “ไม่มีใครในหมู่พวกท่านเป็นผู้ศรัทธาที่แท้จริง จนกว่าฉันจะเป็นที่รักแก่เขายิ่งกว่าพ่อของเขา และลูกๆ ของเขา และมนุษยชาติทั้งปวง

(al-Bukhariy, 1987 : 15)

¹³ บันทึกโดย al-Bukhariy, 1987 : 15 และ Muslim, 1972 : 16

ดังนั้นความรักต่อท่านนบีﷺ ไม่ได้วางอยู่บนฐานของความเป็นมนุษย์ของท่าน แต่วางอยู่บนฐานที่มาจากพระผู้เป็นเจ้า ด้วยเหตุนี้ความรักที่มีต่อท่านนบีﷺ จึงเป็นความรักที่มีต่อ อัลลอฮ์ﷻ นั่นคือเป็นความรักที่แสดงออกด้วยการยอมสยบอย่างสิ้นเชิงต่อคำสั่งของท่าน

ถ้าหากคนใดยอมให้ความรักที่มีต่อสิ่งอื่นหรือผู้อื่นเข้ามาคั่นกลางระหว่างเขา กับอัลลอฮ์ﷻ (คือเหนือกว่าอัลลอฮ์) ก็เท่ากับเขาบูชาต่อสิ่งนั้น ด้วยการอธิบายเช่นนี้เอง เงินทองก็อาจกลายเป็นพระเจ้าของคนๆ หนึ่งได้ หรือแม้แต่อารมณ์กระหายใคร่อยากต่างๆ ของคนๆ หนึ่งก็อาจกลายมาเป็นพระเจ้าได้

มีการย้ำอย่างมากมายถึงความชั่วร้ายของชิริกในเรื่องอิบาดะฮ์ เพราะว่ามันขัดแย้งกับการสร้างของอัลลอฮ์พระผู้เป็นเจ้านั่นเอง

ชิริกใหญ่ หมายถึงการกระทำการฝ่าฝืนที่ใหญ่ที่สุดที่มีต่อผู้เป็นเจ้าแห่งจักรวาล ดังนั้นจึงเป็นบาปที่ร้ายแรงที่สุด และยังเป็นบาปที่ใหญ่หลวงด้วยการที่จะสามารถบดบังคุณงามความดีของบุคคลหนึ่งทั้งหมดลง หากเขาได้กระทำมัน และเป็นการประกันอีกว่าคนที่กระทำความบาปนี้จะต้องถูกลงโทษในนรกตลอดกาล

มุสลิมบางคนทำให้การบูชาของเขาตกไปสู่ชิริกข้อนี้ได้เช่นกัน นั่นก็คือการที่เขาได้วอนขอต่อท่านนบีﷺ หรือวอนขอต่อคนวิไลในลำดับชั้นต่างๆ ซึ่งพวกเขาเชื่อว่าคนวิไลสามารถตอบรับคำวิงวอนของพวกเขาได้

ดังนั้นการทำชิริก หรือการตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ﷻ จึงเป็นตัวการสำคัญที่จะปฏิเสธผู้ที่ตั้งภาคีในการที่จะได้รับการตอบรับความดีจากอัลลอฮ์ﷻ มุสลิมทุกคนจึงสมควรที่จะต้องตรวจสอบตนเองว่ายังมีชิริกอยู่ในการดำเนินชีวิตหรือไม่ มิเช่นนั้นอาจเป็นบุคคลหนึ่งที่จะได้รับความขาดทุนในวันกิยามะฮ์

ประการที่ 2 งานที่ปฏิบัติจะต้องมีความอิกลาต (บริสุทธิ์ใจในการปฏิบัติ) ต่ออัลลอฮ์ﷻ ปราศจากการโอ้อวด การแสดงหรือหวังผลประโยชน์อื่นใดอยู่เบื้องหลัง

เงื่อนไขประการหลักที่ผู้ประกอบพิธีกรรมจะต้องมี คือความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ﷻ แต่เพียงพระองค์เดียว (เชวนันฎุทรี เรื่องปราชญ์, 2549 : 112-120)

หลักฐานจากอายะฮ์อัลกุรอาน

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ

﴿٢﴾ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ﴾

(الزمر : 2-3)

ความว่า “แท้จริงเราได้ประทานคัมภีร์มายังเจ้าด้วยสัจธรรม ดังนั้น เจ้าจงเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์โดยเป็นผู้มีความบริสุทธิ์ใจในศาสนาต่อพระองค์ (2) พึงทราบเถิด การอิบาดะฮ์โดยบริสุทธิ์ใจนั้นเป็นของอัลลอฮ์องค์เดียว...”

(อัชซูมฺร : 2-3)

อิบนุ กะษีร (Ibn Kathir¹⁴, 1983 : 6/78) ได้บรรยายอธิบายอายะฮ์นี้ว่า “อัลลอฮ์ ﷻ จะไม่ทรงรับกิจการใด ๆ เว้นแต่เสียว่าผู้ที่ปฏิบัติมันจะต้องมีความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ เพียงพระองค์เท่านั้น ไม่มีสิ่งใด เป็นภาคีสำหรับพระองค์”

และอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสอีกว่า

﴿قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿١١﴾ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ

الْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾ قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ اللَّهُ

أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي﴾

(الزمر : 11-14)

ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) แท้จริงฉันได้ถูกบัญชาให้เคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ โดยเป็นผู้มีความบริสุทธิ์ใจในศาสนาต่อพระองค์ (11) และฉันได้ถูกบัญชาให้ฉันเป็นคนแรกของปวงชนผู้นอบน้อม

¹⁴ อิบนุ กะษีร มีชื่อเต็มว่า อิสมาอิล อิบนุ อุมร์ อิบนุ กะษีร อิบนุ คัรฺ อัลกุรซีย์ อัคคิมักกีฮ์ อะบุลฟิदाอฺ เขาเป็นนักท่องจำอัลกุรอาน นักประวัติศาสตร์ นักนิติศาสตร์ นักบรรยายอัลกุรอาน เกิดในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 701 เป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้ตั้งแต่ยังเยาว์วัย และได้แต่งตำราไว้มากมาย ประชาชนได้คัดลอกตำราของเขาในขณะที่เขายังมีชีวิตอยู่ เสียชีวิตที่ตามัสกัตในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 774 (Ibn al-'Imad al-Hanbali, n.d. : 6/231 ; Ibn Kathir, 1966 : 14/31, 46 ; al-Zirikli, n.d. : 1/320)

(12) จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) แท้จริงฉันกลัวการลงโทษแห่งวันอันยิ่งใหญ่ หากฉันฝ่าฝืนพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของฉัน (13) จงกล่าวเถิด เฉพาะอัลลอฮ์เท่านั้นที่ฉันเคารพภักดีโดยเป็นผู้ที่มีความบริสุทธิ์ใจในศาสนาของฉันต่อพระองค์”

(อิซซุมัร : 11-14)

อิบนุ กะษีร (Ibn Kathir, 1983 : 3/158) ได้บรรยายอธิบายว่า อัลลอฮ์ ﷻ ทรงใช้ให้พวกท่านยืนหยัดในการทำอิบาดะฮ์ในลักษณะดังกล่าว คือปฏิบัติตามบรรดาเราะฮ์ลด้วยกับสิ่งที่พวกท่านนำมาจากอัลลอฮ์ และด้วยกับสิ่งที่มีในบทบัญญัติด้วยการมีจิตใจที่บริสุทธิ์ใจในการทำอิบาดะฮ์ เพราะว่าอัลลอฮ์ จะไม่รับกิจการงานใด ๆ เว้นแต่จะต้องประกอบด้วยเงื่อนไขสองประการ กล่าวคือ หนึ่ง จะต้องถูกต้องและสอดคล้องกับบทบัญญัติ และสองจะต้องมีความบริสุทธิ์ใจโดยปราศจากการตั้งภาคี

และอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ
وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ﴾

(الأعراف : 29)

ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) ว่า พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของฉันได้ทรงสั่งให้มีความยุติธรรม และพวกเจ้าจงผินให้ตรงซึ่งใบหน้าของพวกเจ้า ณ ทุก ๆ มัสยิดและจงวิงวอนต่อพระองค์ในฐานะผู้มอบการอิบาดะฮ์ทั้งหลายแด่พระองค์โดยบริสุทธิ์ใจ เช่นเดียวกับที่พระองค์ได้ทรงบังเกิดพวกเจ้าแต่แรกนั้น พวกเจ้าจะได้กลับไป”

(อัลอะอฺรอฟ : 29)

และอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ﴾

(غافر : 14)

ความว่า “ตั้งนั้นจงวิงวอนขอต่ออัลลอฮ์ โดยเป็นผู้ที่มีความบริสุทธิ์ใจในศาสนาต่อพระองค์ แม้ว่าพวกปฏิเสธศรัทธาจะเกลียดชังก็ตาม”

(ฆอฟีร : 14)

และอัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

(غافر : 65)

ความว่า “พระองค์คือผู้ทรงมีชีวิต ไม่มีพระผู้เป็นเจ้าอื่นใด (ที่ถูกกราบไหว้โดยเที่ยงแท้) นอกจากพระองค์ ดังนั้นจงวิงวอนขอต่อพระองค์โดยเป็นผู้มีความบริสุทธิ์ใจในศาสนาของพระองค์ บรรดาการสรรเสริญนั้นเป็นของอัลลอฮฺ พระผู้เป็นเจ้าแห่งสากลโลก”

(ขอฟิร : 65)

และอัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي بِاللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

(الأنعام : 162)

ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) ว่า แท้จริงการละหมาดของฉัน และการอิบาดะฮฺ ของฉันและการมีชีวิตของฉัน และการตายของฉันนั้น เพื่ออัลลอฮฺผู้เป็นพระผู้เป็นเจ้าแห่งสากลโลกเท่านั้น”

(อัลอันอาม : 162)

และอัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ﴾

(النساء : 125)

ความว่า “และผู้ใดเล่าจะมีศาสนาดียิ่งไปกว่าผู้ที่มอบใบหน้าของเขาให้แก่อัลลอฮฺ และขณะเดียวกันเขาก็เป็นผู้กระทำความดี”

(อันนิซาอู : 125)

อิบนุ อัล ก็อยยิม (Ibn al-Qayyim, 1392 : 2/90) อรรถาธิบายว่า “ดังนั้นอิสลาม คือ การมีเจตนาที่บริสุทธิ์และปฏิบัติกิจการต่าง ๆ เพื่ออัลลอฮฺ ﷻ เพียงพระองค์เดียว”

และอัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهُ وَاحِدٌ فَمَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾

(الكهف : 110)

ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) แท้จริง ฉันเป็นเพียงสามัญชนคนหนึ่งเยี่ยงพวกท่าน มีวะฮีย์แก่ฉันว่า แท้จริง พระผู้เป็นเจ้าของพวกท่านนั้นคือพระผู้เป็นเจ้าของคัมเดียว ดังนั้น ผู้ใดหวังที่จะพบพระผู้เป็นเจ้าของเขา ก็ให้เขาประกอบกิจการงานที่ดีและอย่าตั้งผู้ใดเป็นภาคีในการเคารพภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าของเขาเลย”

(อัลกะฮฟู : 110)

อิบน์ กะษีร (Ibn Kathir, 1983 : 4/432) ได้รรรถาธิบายอายะฮ์นี้ว่า สองประการนี้คือเงื่อนไขในการตอบรับกิจการต่าง ๆ คือ จำเป็นต้องมีความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮฺ และจะต้องถูกต้องตามบทบัญญัติของท่านเราะสูล

บรรดาอายะฮ์ต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอมาข้างต้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีความบริสุทธิ์ใจเท่านั้น การที่อัลลอฮฺ ﷻ ทรงกล่าวเน้นย้ำในเรื่องดังกล่าวหลายครั้งในอัลกุรอาน แสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างมาก และจะสังเกตได้ว่าเมื่อใดที่พระองค์ทรงพูดถึงเรื่องของการประกอบคุณงามความดี พระองค์จะกล่าวเกี่ยวกับการมีให้น้ำสิ่งใดมาเป็นภาคีกับพระองค์ด้วยเสมอ

หลักฐานจากอัลหะดีษ

ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับการตั้งเจตนาว่า

((إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهَجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا، فَهَجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ))¹⁵
(البخاري، 1987 : 1, 52, 6439, 4682)

ความว่า “แท้จริงทุก ๆ กิจการงานทั้งหลายนั้นขึ้นอยู่กับที่ตั้งเจตนา และแท้จริงสำหรับทุกคนนั้นคือสิ่งที่เขาได้มีเจตนาไว้ ดังนั้น ผู้ใดซึ่งการอพยพของเขามีเจตนาเพื่อสู้อัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์ ดังนั้น การอพยพของเขานั้นไปสู่อัลลอฮ์ และเราะสูลของพระองค์ และผู้ใดซึ่งการอพยพของเขาเพื่อ โลกคunya หรือเพื่อผู้หญิงที่เขาจะแต่งงานด้วย ดังนั้น การอพยพของเขานั้น ไปสู่สิ่งที่เขาตั้งเป้าหมายไว้”

(al-Bukhariy, 1987 : 1, 52, 6439, 4682)

และในหะดีษกุดซีย์¹⁶ อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

((أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءَ عَنِ الشِّرْكِ، مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ غَيْرِي، فَهُوَ لِلَّذِي أَشْرَكَ بِهِ وَأَنَا مِنْهُ بَرِي))¹⁷
(مسلم، 1972 : 5300)

ความว่า “ฉันเป็นผู้ที่เหนือกว่าในบรรดาผู้ที่พวกเขาตั้งภาคีทั้งหลาย บุคคลใดก็ตามที่เขาปฏิบัติกิจการต่าง ๆ โดยตั้งภาคีพร้อมกับฉัน ดังนั้น สิ่งดังกล่าวก็เพื่อสิ่งที่เขาตั้งภาคี และฉันไม่เกี่ยวข้องจากสิ่งที่พวกเขาตั้งภาคี”

(Muslim, 1972 : 5300)

และหะดีษอีกบทหนึ่งท่านเราะสูล ﷺ ถูกถามเกี่ยวกับผลตอบแทนของผู้ที่ออกรบโดยมีเจตนาเพื่อหวังผลตอบแทนและให้ผู้คนกล่าวถึงเขาว่า

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : أَرَأَيْتَ رَجُلًا غَزَا يَلْتَمِسُ الْأَجْرَ وَالذِّكْرَ مَا لَهُ ؟ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

¹⁵ บันทึกโดย al-Bukhariy, 1987 : 1, 52, 6439, 4682 ; Muslim, 1972 : 3530 และ Abu Dawud, 1986 : 1882.

¹⁶ หะดีษกุดซีย์ คือหะดีษที่ท่านนบีพาดพิงถึงอัลลอฮ์ ﷻ โดยระบุว่า อัลลอฮ์ทรงเป็นผู้ดำรง

¹⁷ บันทึกโดย Muslim, 1972 : 5300

وسلم : ((لَا شَيْءَ)). ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : ((إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبَلُ إِلَّا مَا كَانَ خَالِصًا، وَابْتَغِي بِهِ وَجْهَهُ))¹⁸

(النسائي، 1964 : 3089)

ความว่า “มีชายคนหนึ่งมาหาท่านนบี ﷺ โดยเขากล่าวว่า ท่านมีความเห็นอย่างไรหากชายคนหนึ่งออกรบเพื่อหวังผลตอบแทนและให้บุคคลอื่นกล่าวถึงเขา ? ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ก็กล่าวตอบเขาว่า “ไม่มีอะไรเลย” หลังจากนั้นท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ก็กล่าวอีกว่า “แท้จริงอัลลอฮ์จะไม่ทรงรับกิจการใด ๆ เว้นแต่เสียว่ากิจการนั้นจะต้องทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ และทำเพื่อพระองค์เท่านั้น”

(al-Nasa'iy, 1964 : 3089)

และหะดีษอีกบทหนึ่งที่ถูกกล่าวไว้เกี่ยวกับการกระทำของบุคคลที่ทำงานต่าง ๆ

เพื่อให้ผู้คนสรรเสริญดังที่ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ กล่าวว่า

((إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَىٰ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ، رَجُلٌ اسْتَشْهَدَ، فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا، قَالَ: فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا؟، قَالَ: قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتَشْهَدْتُ، قَالَ كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِأَنْ يُقَالَ جَرِيءٌ فَقَدْ قِيلَ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ. وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَلَّمَهُ وَقَرَأَ الْقُرْآنَ، فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا، قَالَ: فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا؟ قَالَ: تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ، وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ، قَالَ: كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ عَالِمٌ، وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ هُوَ قَارِئٌ فَقَدْ قِيلَ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ. وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ، وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ كُلِّهِ، فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا، قَالَ: فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا؟ قَالَ: مَا تَرَكَتُ مِنْ سَبِيلٍ تُحِبُّ أَنْ يُنْفَقَ فِيهَا إِلَّا أَنْفَقْتُ فِيهَا لَكَ، قَالَ: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ هُوَ جَوَادٌ، فَقَدْ قِيلَ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ، ثُمَّ أُلْقِيَ فِي النَّارِ))¹⁹

(مسلم، 1972 : 1905)

¹⁸ บันทึกโดย al-Nasa'i, 1964 : 3089 อัลบานียุคกล่าวว่านี่เป็นหะดีษเศาะหีหฺ (al-Albani, 1985 : 2/138)

¹⁹ บันทึกโดย Muslim, 1972 : 1905 ; al-Tirmiziy, 1983 : 2948 ; al-Nasa'i, 1964 : 3138 และ Ahmad, 1980 : 8078

ความว่า “แท้จริง ในวันกิยามะฮฺ มีบุคคลโดยเฉพาะจำนวนหนึ่งที่ถูกเรียกไปสอบสวนก่อนเพื่อนคือ “บุคคลผู้ตายชะฮีด (ตายในสนามรบเพื่อศาสนาของอัลลอฮฺ) คนหนึ่งก็เลยเขาได้ไปพร้อมกับแนะนำอุมมัดแก่เขา พระองค์อัลลอฮฺทรงถามว่า “เราไม่ได้โปรดประทานความโปรดปราน (นือมะฮฺ) ต่าง ๆ เหล่านี้แก่เจ้าหรือ? เขาก็ยอมรับทุกอย่าง แล้วพระองค์ก็ทรงซักถามต่อไปอีกว่า “แล้วเจ้าได้รำลึกถึงพระคุณในความโปรดปรานต่าง ๆ ของเรานั้นอย่างไร ? เขาตอบว่า “ฉันได้ทำสงครามเพื่อศาสนาของพระองค์ จนฉันก็ได้สิ้นชีวิตเป็นชะฮีด (ในสงครามนั้น)” พระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสว่า “เจ้าโกหก เจ้าออกทำสงครามนั้นก็ด้วยความตั้งใจเพื่อให้ผู้คนเรียกเจ้าว่าเจ้าเป็นนักรบ (ที่กล้าหาญ)” แล้วเขาถูกจับขว้างลงไปในนรกญะฮันนัม ต่อมาก็มีการสอบถามบุคคลผู้มีวิชาความรู้ เหมือนดังที่ถามบุคคลก่อนนั้นเช่นกัน แล้วเขาก็ยอมรับทุกอย่าง แล้วถูกซักถามอีกว่า แล้วเจ้ารำลึกถึงพระคุณของเราอย่างไร ? เขาตอบว่า “ฉันได้ศึกษาเล่าเรียนในวิชาศาสนาอิสลามแล้วฉันก็ได้ทำการสั่งสอนมนุษย์เพื่อพระองค์เท่านั้น พระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสว่า เจ้าโกหกเจ้าศึกษาวิชาศาสนาเพื่อให้เขาเรียกเจ้าว่าเป็นอุละมาอ์ (ผู้มีวิชาความรู้) และเจ้าก็อ่านอัลกุรอานเพื่อจะได้ชื่อว่าเป็นกอรีฮ์ แล้วผู้นั้นก็ถูกจับโยนลงสู่ขุมนรก ต่อมาบุคคลผู้ร่ำรวยคนหนึ่งก็ถูกเรียกไปสอบสวน การซักถามก็เหมือนกับคนก่อน (และในคำถามสุดท้ายเขาตอบว่า) ฉันได้ใช้จ่ายบริจาทรัพย์สมบัติของฉันเพื่อพระองค์อยู่เป็นเนืองนิตย์ พระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสว่า “เจ้าโกหกเจ้าใช้จ่ายทรัพย์สมบัติของเจ้าเพื่อจะให้ได้ชื่อว่าเป็นผู้ใจบุญ แล้วเขาก็ถูกโยนลงสู่ขุมนรกญะฮันนัมเช่นกัน”

(Muslim, 1972 : 1905)

หลักฐานจากบรรดาสะลัฟ ศอลิหฺ

ส่วนทัศนะของบรรดาสะลัฟ ศอลิหฺในเรื่องของการมีความบริสุทธิ์ใจในการปฏิบัติอะมัลนั้นมีมากมาย แต่ผู้วิจัยขอหยิบยกที่สำคัญดังนี้

อะลี อิบน์ อะบี ฏอลิบ ('Ali Ibn Abi Talib²⁰) ﷺ กล่าวว่า “คำพูดจะไร้ประโยชน์หากไม่มีการปฏิบัติ การปฏิบัติจะไร้ประโยชน์หากมิได้พูด ทั้งคำพูดและการปฏิบัติจะไร้ประโยชน์หากมิได้มีการตั้งเจตนา และการตั้งเจตนาจะไร้ประโยชน์หากมิได้สอดคล้องกับสุนนะฮ์” (Muhammad Ibn al-Husain, 1403 : 131)

อุบาต๊ะฮฺ อิบน์ สอมิต 'Ubadah Ibn Samit²¹ กล่าวว่า “โลกคุณยายจะมาในวันกียา มะฮฺ โดยจะกล่าวว่า “จงแยกแยะสิ่งใดที่ทำได้เพื่ออัลลอฮฺ และจงละทิ้งอันอื่น (ที่ไม่ใช่เพื่ออัลลอฮฺ) ทั้งหมดในกองไฟ” (Hinad bin al-Sirri, 1406 : 2/436)

ยะหฺยา อิบน์ กะษีร์ (Yahya Ibn Kathir)²² กล่าวว่า “ท่านทั้งหลายจงเรียนรู้ในเรื่องของการตั้งเจตนา เพราะแท้จริงการตั้งเจตนาเป็นสิ่งที่จะทำให้บรรลุผลจากการปฏิบัติ” (al-Asbihani, 1400 : 3/70)

ดังนั้น หากเราพิจารณาจากอายะฮฺอัลกุรอาน อัลสุนนะฮฺของท่านเราะฮฺลุส และคำกล่าวของบรรดาสะลัฟอัสซอลิฮฺ เราจะพบว่า การตั้งเจตนาถือเป็นหัวใจของทุกกิจการ หากเริ่มต้นด้วยการตั้งเจตนาดีแล้ว การงานทุกอย่างก็จะเป็นผลดีไปด้วย

ประการที่ 3 การงานนั้นจะต้องเป็นไปตามบัญญัติที่ปรากฏอยู่ในอัลกุรอาน และสุนนะฮฺของท่านเราะฮฺลุส ﷺ ปราศจากการกระทำที่เป็นอุตริกรรมใดๆ (เชาวันฎุทธี เรื่องปราชญ์, 2549 : 120-128)

²⁰ อะลี อิบน์ อะบี ฏอลิบ เป็นเคาะลีฟะฮฺคนที่ 4 แห่งรัฐอิสลาม หลังจากที่ท่านอุมมาน อิบน์ อีฟฟานเสียชีวิต และเป็นผู้ที่ได้รับแจ้งข่าวดีว่าเป็นชาวสวรรค์ (มุบัชชีรีนฟีลญันนะฮฺ)

²¹ อุบาต๊ะฮฺ อิบน์ สอมิต อิบน์ กอซฮฺ อิบน์ อัยรอม อัลคอซรอญี อัลอันศอรี เป็นบุคคลดี ๆ ในการรวบรวมอัลกุรอานในสมัยของท่าน นบี ﷺ ท่านอุมร์ได้ส่งเขาไปยังปาเลสไตน์เพื่อทำการสอนอัลกุรอาน และอาศัยอยู่ที่นั่นจนกระทั่งเสียชีวิตที่อิรรมละฮฺในปีฮิจเราะฮฺศักราชที่ 34 (Ibn Hajar, n.d. : 2/260-261 ; 1325 : 5/111-112 ; al-Dhahabi, 1402 : 2/5-11)

²² ยะหฺยา อิบน์ กะษีร์ มีชื่อเต็มว่า ยะหฺยา อิบน์ สอและฮฺ อีฎกออียฺ อัลฆะมานียฺ อะบูนุศรฺ อิบน์ อะบีกะษีร์ เป็นนักปราชญ์ชาวยะมามะฮฺ เป็น ดาบี่อิน เป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือ (عَدْلٌ) ในด้านการรายงานหะดีษ เสียชีวิตในปีฮิจเราะฮฺศักราชที่ 129 (Ibn Manic', n.d. : 5/555 ; Ibn Hajar, 1325 : 11/268)

หลักฐานจากอัลกุรอาน

ในส่วนของหลักฐานจากอัลกุรอานที่เกี่ยวข้องกับความจำเป็นในการปฏิบัติ ตามบทบัญญัติของอัลลอฮ์ ﷻ มีจำนวนมากที่สำคัญมีดังนี้

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَأَنْ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ۚ ذَٰلِكُمْ وَصَّيْنَاكُمْ بِهِ ۚ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾

(الأنعام : 153)

ความว่า “และแท้จริงนี่คือทางของข้าอันเที่ยงตรงพวกเจ้าจงปฏิบัติ ตามมันเถิด และอย่าปฏิบัติตามหลาย ๆ ทาง เพราะมันจะทำให้พวก เจ้าแยกออกไปจากทางของพระองค์ นั้นแหละที่พระองค์ได้สั่งเสีย มั่นไว้แก่พวกเจ้า เพื่อว่าพวกเจ้าจะยำเกรง”

(อัลอันอาม : 153)

กล่าวคือ สิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ สั่งเสียต่อบรรดาผู้ยำเกรง คือจงยืนหยัดอยู่บน แนวทางที่เที่ยงตรงตามอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ อย่าได้ไปปฏิบัติตามแนวทาง อื่นจากนี้เพราะจะทำให้หลงทางได้

และอัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสอีกว่า :

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾

(المائدة : 3)

ความว่า “วันนี้ข้าได้ให้สมบูรณ์แก่พวกเจ้าแล้วซึ่งศาสนาของพวกเจ้า และข้าได้ให้ความครบถ้วนแก่พวกเจ้า ซึ่งความกรุณาเมตตาของข้า และข้าได้เลือกอิสลามให้เป็นศาสนาของพวกเจ้าแล้ว...”

(อัลมาอิดะฮ์ : 3)

กล่าวคือ อัลลอฮฺ ﷻ ได้พอใจอิสลามที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้มาประกาศเผยแพร่ออย่างสมบูรณ์แบบแล้ว ดังนั้นสิ่งใดที่เกิดขึ้นใหม่โดยไม่มีในแบบอย่างของท่าน ถือว่าไม่ใช่เรื่องของอิสลาม และจะไม่ได้รับการตอบรับ

และอัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾

(آل عمران : 31)

ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) ว่า หากพวกท่านรักอัลลอฮฺ ก็จงปฏิบัติตามฉัน อัลลอฮฺก็จะทรงรักพวกท่าน”

(อาติอิมรอน : 31)

กล่าวคือ การปฏิบัติตามสุนนะฮฺของท่านนบี ﷺ ถือว่าเป็นการแสดงความรักต่ออัลลอฮฺ ﷻ แล้วพระองค์ก็จะทรงรักและตอบรับการทำงานของพวกท่าน

และอัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ

إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا﴾

(النساء : 125)

ความว่า “และผู้ใดเล่าจะมีศาสนาดียิ่งไปกว่าผู้ที่มอบใบหน้าของเขาให้แก่อัลลอฮฺ และขณะเดียวกันเขาก็เป็นผู้กระทำความดี และปฏิบัติตามแนวทางของอิบรอฮีมผู้ไฝหาคความจริง”

(อันนิซาอู : 125)

กล่าวคือผู้ที่ดีที่สุดในการนับถือศาสนาอิสลามคือผู้ที่น้อมรับอิสลามอย่างสมบูรณ์แบบ โดยไม่คิดคัดทอน เพิ่มเติม หรือบิดเบือนใดๆ ทั้งสิ้น พร้อมกันนั้นเขาเป็นคนที่กระทำการงานที่ดีตามบทบัญญัติของอิสลาม

และอัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿فَمَا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ
 ﴿١٢٤﴾ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ
 الْقِيَامَةِ أَعْمَىٰ﴾

(طه : 124-123)

ความว่า “...บางทีเมื่อมีคำแนะนำ (ฮิดายะฮฺ) จากข้ามายังพวกเจ้า แล้วผู้ใดปฏิบัติตามคำแนะนำ (ฮิดายะฮฺ) ของข้า เขาก็จะไม่หลงผิด และจะไม่ได้ได้รับความลำบาก (123) และผู้ใดผินหลังจากการรำลึกถึงข้า แท้จริงสำหรับเขาคือ การมีชีวิตอยู่อย่างคับแคบ และเราจะให้เขาพินาศในวันกิยามะฮฺในสภาพของคนตาบอด”

(ฏอฮา : 123-124)

และอัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ مِنْ رَبِّي﴾

(الأعراف : 203)

ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) ว่า แท้จริงฉันจะปฏิบัติตามเฉพาะสิ่งที่ถูกให้เป็นโองการแก่ฉันจากพระผู้เป็นเจ้าของฉัน...”

(อัลอะอฺรอฟ : 203)

อิบนุ กะษีร (Ibn Kathir, 1981 : 3/270) ได้กล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ฉันจะไม่ปฏิบัติสิ่งใด เว้นแต่ที่ว่าสิ่งนั้นต้องเป็นคำสั่งของอัลลอฮฺ และละเว้นการปฏิบัติในสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม

อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ﴾

(الأنعام : 106)

ความว่า “จงปฏิบัติสิ่งที่ถูกประทานลงมาแก่เจ้าจากพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าเถิด ไม่มีผู้ใดที่ควรได้รับการเคารพสักการะใด ๆ นอกจากพระองค์เท่านั้น และเจ้าจงผินหลังให้แก่บรรดาผู้ให้มีภาคีเถิด”

(อัลอันอาม : 106)

อิบนุ กะษีร(Ibn Kathir,1981 : 3/78) ได้บรรยายอธิบายอายะฮ์นี้ว่า จงปฏิบัติตามในสิ่งที่ถูกประทานลงมาแก่ท่านศาสนทูต จากพระผู้เป็นเจ้า เพราะสิ่งนั้นเป็นความจริง ไม่มี ความหลงผิดใด ๆ

หลักฐานจากอัลหะดีษ

ท่านเราะฮ์ลุล ๓ กล่าวคุณบะฮ์ในวันอีด ซึ่งตอนหนึ่งท่านได้กล่าวว่า

((أما بعد، فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ)) و زاد في النسائي ((وكل ضلالة في النار))²³

(Muslim, 1972 : 1435)

ความว่า “อนึ่ง แท้จริงคำกล่าวที่ประเสริฐที่สุดก็คือ อัลกุรอาน และทางนำที่ดีที่สุดคือทางนำของมุฮัมมัด ๓ และการงานต่าง ๆ ที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่เป็นสิ่งที่ชั่วช้า และทุก ๆ อุดริ่นั้นเป็นการหลงผิด” และในสำนวนของนะสาอีย์เพิ่มคำว่า “และทุก ๆ การหลงผิดนั้นคือการลงนรก”

(Muslim, 1972 : 1435)

²³ บันทึกโดย al-Bukhariy, 1987 : 6735 ; Muslim, 1972 : 1435 ; Abu Dawud, 1986 : 3991 ; Ibn Majah, 1975 : 44, 45 ; al-Darimi : 208 และ Ahmad, 1980 : 13815, 13909, 14455 (สำนวนที่อ้างเป็นของ Muslim)

ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวเกี่ยวกับผู้ที่แสวงหาแนวทางใหม่อื่นจากอิสลามว่า
 ((مَنْ رَغِبَ عَن سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي))²⁴

(البخاري، 1987 : 4675)

ความว่า “ผู้ใดแสวงหาแนวทางอื่นจากอิสลาม ดังนั้นเขาไม่ใช่พวกของฉัน”

(al-Bukhariy, 1987 : 4675)

จากบรรดาหะดีษต่าง ๆ ข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านเราะสูล ﷺ ได้ให้ความสำคัญกับบทบัญญัติของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ท่านเป็นผู้ที่นำมาเผยแผ่ให้กับมวลมนุษยชาติ ซึ่งเป็นแบบฉบับอันสูงส่งยิ่ง อันเป็นแนวทางสำหรับมุสลิมที่ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยที่ท่านกำชับให้มุสลิมนั้นยึดให้มั่นกับสองสิ่งคืออัลกุรอาน และอัสสุนนะฮ์หรือแบบฉบับของท่านนบี ﷺ

ท่านเราะสูล ﷺ ยังชี้ให้เห็นว่าคำพูดที่ดีที่สุดไม่มีคำพูดใดจะจริงจังยิ่งไปกว่าคำกล่าวของอัลลอฮ์ ﷻ นั่นก็คือ อัลกุรอาน และทางนำที่ดีที่สุดก็คือทางนำของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งเป็นเราะสูลของอัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นจำเป็นที่มุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด จะแสวงหาทางนำอื่นจากนี้มิได้ และห้ามมิให้ผู้ใดอุทริสิ่งใดขึ้นในศาสนาหลังจากที่ท่านศาสนทูตเสียชีวิตไปแล้ว เพราะในหลักการแล้วถือว่าการอุทรินั้นเป็นสิ่งที่ชั่วช้า ซึ่งสิ่งที่ชั่วช้านั้นจะนำมาซึ่งความหลงผิด และความหลงผิดนี้เองที่จะนำไปสู่หนทางที่จะทำให้ตกอยู่ในรกของอัลลอฮ์ ﷻ

หลักฐานจากบรรดาสะลัฟ ศอลิหฺ

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าคำกล่าวของบรรดาสะลัฟนั้นมีมากมาย ซึ่งผู้วิจัยขอหยิบยกมาเพียงที่สำคัญดังนี้

อบูบักร์ อัศศิดดีก (Abu Bakr al-Siddiq)²⁵ ﷺ ท่านได้กล่าวบนมินบับ หลังจากที่ยกบรรดามุสลิมินได้มาให้สัตยาบันกับท่านว่า “อนึ่ง อัลลอฮ์ทรงเลือกสำหรับเราะสูลของพระองค์ ﷻ ซึ่ง

²⁴ หะดีษบันทึกโดย al-Bukhariy, 1987 : 4675 ; Muslim, 1972 : 2487 ; al-Nasa'i, 1964 : 3165 ; al-Darimi : 2075 และ Ahmad, 1980 : 6188, 13045, 13230, 13534, 22376

²⁵ อบูบักร์ อัศศิดดีก ผู้ซึ่งเป็นผู้ปกครองหรือเคาลีฟะฮฺในรัฐอิสลามคนแรกหลังจากที่ท่านท่านนบีเสียชีวิต และเป็นหนึ่งใน 10 ท่านที่ได้รับแจ้งข่าวดีว่าจะได้เข้าสวรรค์ เสียชีวิตในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 13 ศพของท่านฝังอยู่เคียงข้างท่านเราะสูล ﷺ

ณ ที่เขาก็สำหรับพวกท่าน และสิ่งนั้นคืออัลกุรอาน ที่พระองค์ทรงให้มันเป็นทางนำสำหรับนบีของพวกท่าน ดังนั้นจงยึดมั่นและท่านจะได้รับทางนำ เพราะแท้จริงอัลลอฮ์ทรงให้ทางนำด้วยกับอัลกุรอานกับเราะฮ์ของพระองค์”²⁶

อับดุลลอฮ์ อิบน์ มัสอูด(‘Abdullah Ibn Mas‘ud)²⁷ ﷺ กล่าวว่า “แท้จริงเราเป็นผู้ปฏิบัติตาม มิใช่เป็นผู้ริเริ่ม และเราเป็นผู้ตาม เราจะไม่อุทริ และเราจะไม่เป็นผู้ที่หลงทางจากสิ่งที่เรายึดมั่นด้วยกับคำสั่งนี้” (al-Lalaka’iy, n.d. :1/86)

อับดุลลอฮ์ อิบน์ อับบาส(‘Abdullah Ibn al-‘Abbas)²⁸ ﷺ กล่าวว่า “ผู้ใดศึกษาอัลกุรอาน และปฏิบัติตามในสิ่งที่มีอยู่ในมัน อัลลอฮ์จะทรงชี้ทางนำสำหรับเขาจากการหลงผิดในโลกคุณยา และปกป้องเขาให้พ้นจากการลงโทษในวันกิยามะฮ์” (al-Albani, 1399 : 1/67)

มุฮัมมัด อิบน์ สิริน (Muhammad Ibn Sirin)²⁹ กล่าวว่า “พวกเขามีความเห็นว่าได้เดินอยู่ในหนทาง ซึ่งเหมือนกับได้ดำเนินอยู่ในแนวทางของสุนนะฮ์” (al-Lalaka’iy, n.d. : 1/67)

อบูอัลอาลียะฮ์ (Abu al-Aliyah)³⁰ กล่าวว่า
พวกท่านจงเรียนรู้เกี่ยวกับอิสลาม เมื่อพวกท่านเรียนรู้มันก็จงอย่าแสวงหาแนวทางอื่นนอกจากมัน และสำหรับพวกท่านคือแนวทางอันเที่ยงตรง ดังนั้นแท้จริงมันคืออิสลาม พวกท่านอย่าได้หันเหออกจากอิสลามคือไปทางซ้ายที่ขวาทิ และสำหรับพวกท่านคือแนวทางของนบีของพวกท่านและสาวกของท่าน และท่านจงเกรงกลัวการปฏิบัติตามอารมณ์ ซึ่งมัน

²⁶ บันทึกโดยal-Bukhariy, 1987 : 6727

²⁷ อับดุลลอฮ์ อิบน์ มัสอูด มีชื่อเต็มว่า อับดุลลอฮ์ อิบน์ มัสอูด อิบน์ ซอฟีล อิบน์ หะบิบ เผ่าสุซาลี เป็นเศาะหาบะฮ์ เข้ารับอิสลามเป็นคนแรกที่ 6 ได้เคยอพยพไปยังเอธิโอเปีย เป็นหนึ่งใน 10 ท่าน ที่ได้รับแจ้งข่าวดีว่าจะได้เข้าสวรรค์ เป็นผู้คอยรับใช้ท่านนบี ﷺ ตลอดชีวิต และเป็นผู้มีความปรารถนาอย่างยิ่งในการอ่านอัลกุรอาน เสียชีวิตที่นครมะดีนะฮ์ ในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 32 (Matba‘ah al-Kathulikiyah, 1973 : 13)

²⁸ อับดุลลอฮ์ อิบน์ อับบาส มีชื่อเต็มว่า อับดุลลอฮ์ อิบน์ อับบาส อิบน์ อับดุลมุฏฏอลิบ อัลกุเราะซี อัลฮาซิมีย เป็นเศาะหาบะฮ์ผู้ทรงเกียรติ เกิดเมื่อปีที่ 3 ก่อนฮิจเราะฮ์ศักราช ณ นครมักกะฮ์ เดิมโตใกล้ซัดท่านเราะฮ์ ﷺ เป็นนักรรดาธิบายอัลกุรอานคนสำคัญในชุดแรกของโลกอิสลาม มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์แขนงต่างๆ เช่น ฟิสิกส์ และวรรณคดีอาหรับ เป็นต้น ในบั้นปลายของชีวิตสายตา มองไม่เห็น ฟันหักอยู่ที่เมืองกูอิฟ และเสียชีวิตที่นั่น ในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 61 (al-Zirikli, 1990 : 4/95)

²⁹ มุฮัมมัด อิบน์ สิริน คือ ซัยคุ อัลอิสลาม ออบูบักร์ อัลอันศอรีย ทาซของอนัส อิบน์ มาลิก เป็นผู้รับใช้ท่านท่านนบี ﷺ เกิดในช่วงที่ท่านอุ้ม อิบน์ คอฏฏอบ เป็นเคาะลีฟะฮ์ เป็นผู้ที่ท่านอนัส อิบน์ มาลิก สั่งเสียให้เขาทำหน้าที่อาบน้ำสพและละหมาดให้กับเขาภายหลังจากที่เขาเสียชีวิต เสียชีวิตในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 110 ที่บศเราะฮ์ (al-Dhahabi, 1402 : 4/606 ; Ibn Hajar, 1325 : 9/214 ; Ibn Kalkan, n.d. : 4/181 ; Ibn Hajar, 1400 : 5/253 ; Ibn Manie‘a, n.d. : 5/330 ; al-Hanbali, n.d. : 1/119)

³⁰ อบูอัลอาลียะฮ์ มีชื่อเต็มว่า รอเฟียฮ์ อิบน์ มะฮฺรอน ออบู อัลอาลียะฮ์ อรัริยาฮีย อยู่ทันในสมัยท่านนบี ﷺ เข้ารับอิสลามในวัยหนุ่มในช่วงการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ออบูบักร์ มีหลายทัศนคติขัดแย้งกันในเรื่องปีตายของเขา แต่ทัศนคติส่วนมากมีความเห็นว่าเขาเสียชีวิตในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 90 (Ibn Hajar, 1325 : 4/284-286 ; al-Dhahabi, 1402 : 4/207-213)

จะเผชิญหน้าระหว่างมนุษย์ด้วยกันกับการเป็นศัตรูและความเกลียดชัง(al-Lalaka'iy, n.d. : 1/56 ; Ibn Waddah, 1402 : 32)

อุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ('Umar Ibn 'Abd al-'Aziz)³¹ رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านเราะฮ์ตุล رضي الله عنه และผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งหลังจากที่ท่านนบีเสียชีวิต (เคาะลีฟะฮ์) ได้วางแนวทางไว้หลายแนวทางเพื่อยึดปฏิบัติตามอัลกุรอานของอัลลอฮ์ ﷻ การภักดีต่อพระองค์ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ การเข้มแข็งในศาสนาของพระองค์ มิใช่สำหรับผู้ใดจากสิ่งถูกสร้างในการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขมัน และห้ามมิให้มองสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ขัดแย้งกับมัน ผู้ใดที่ได้รับทางนำจากมัน เขาคือผู้ได้รับทางนำ ผู้ใดได้รับการช่วยเหลือจากมันเขาก็เป็นผู้ได้รับการช่วยเหลือ และผู้ใดละทิ้งมันโดยปฏิบัติตามแนวทางอื่นจากแนวทางของบรรดาผู้ศรัทธา อัลลอฮ์จะทรงห่างไกลจากพวกเขาในสิ่งที่พวกเขาห่างไกล และอัลลอฮ์จะทรงโยนพวกเขาในนรกญะฮันนัมซึ่งเป็นที่อาศัยที่ชั่วร้ายที่สุด” (Muhammad Ibn al-Husain, 1403 : 65 ; al-Lalaka'iy, n.d. : 1/94)

จากคำกล่าวของบรรดาสะลัฟ อัศศอลิหฺที่กล่าวถึงเงื่อนไขของการรับภาระงานต่างๆ ในเรื่องของการปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนาชี้ให้เห็นว่า ทุกๆ กิจกรรมนั้นจำเป็นที่จะต้องมาจากอัลกุรอานและอัสนุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งเป็นทางนำและแนวทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จทั้งโลกนี้และโลกหน้า

จากสิ่งสำคัญทั้งสองประการนี้มีความเกี่ยวพันกับการศรัทธา ซึ่งเป็นเงื่อนไขประการแรกของศาสนา ดังที่ ชัยคุลอิสลาม อิบน์ตุย์มียะฮ์ได้กล่าวว่า “ศาสนาอิสลามนั้นตั้งอยู่บนหลักพื้นฐานสองประการที่จะยืนยันถึงการปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และมุฮัมมัด ﷺ เป็นศาสนาทูตของพระองค์ ประการแรกคือ ห้ามมิให้นำสิ่งอื่นมาเป็นพระเจ้าพร้อมกับอัลลอฮ์.. และประการที่สองคือการภักดีต่อพระองค์ด้วยกับบทบัญญัติที่มาจากท่านเราะฮ์ตุลของพระองค์...” (Ibn Taimiyah, n.d. : 1/311, 1/333, 1/154, 3/124, 10/173, 10/213-217, 274, 11/617, 26/151-153)

³¹ อุมร์ อิบน์ อับดุลอะซีซ คือ อัลอิมาม อัลลามะฮ์ ผู้ปกครองบรรดามุสลิมินในยุคสมัยของราชวงศ์อับบาซียะฮ์ ซึ่งเขาเป็นทั้งผู้นำในด้านการนิฮาดและการวินิจฉัยข้อชี้ขาด และถือเป็นเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรม เสียชีวิตในปีอิจเราะฮ์ศักราชที่ 101 (al-Dhahabi, 1402 : 5/114 ; Ibn Hajar, 1325 : 3/88 ; al-Asbihani, 1400 : 5/253 ; Ibn Manie'a, n.d. : 5/330 ; al-Hanbali, n.d. : 1/119)

ประการที่ 4 การงานนั้นจะต้องสามารถยับยั้งผู้ปฏิบัติไม่ให้ความชั่ว และ สิ่งเลวร้ายต่างๆ ด้วย

การที่เราจะสามารถยับยั้งตนเองมิให้ปฏิบัติสิ่งที่เป็นความชั่วทั้งหลายนั้น คือ การที่เราจะต้องมีหลักอิหฺซานในการศรัทธาของเรา

อิหฺซาน คือสิ่งที่ตรงข้ามกับความประพฤติที่เสียหาย และยังหมายถึงการที่บุคคลหนึ่งพยายามอย่างสุดความสามารถในสิ่งที่ดีและการยับยั้งความเสียหาย ดังนั้นเขาจึงมุ่งมั่นที่จะสร้างประโยชน์แก่บ่าวของอัลลอฮ์ ﷻ ผ่านทรัพย์สิน ตำแหน่ง ความรู้ และตัวตนของเขา เช่นกรณีของการทำความดีด้วยทรัพย์สินของคนคนหนึ่ง ด้วยการใช้จ่ายและการบริจาค การชำระชะกาฮ์ และรูปแบบการทำความดีด้วยทรัพย์สินที่ดีที่สุดคือการชำระชะกาฮ์ เนื่องจากเป็นหนึ่งในเสาหลักของอิสลาม และเป็นรากฐานที่ใหญ่สุดรากฐานหนึ่ง

อิสลามที่อยู่ในคนใดคนหนึ่งจะไม่สมบูรณ์หากปราศจากการจ่ายชะกาฮ์ ชะกาฮ์เป็นการบริจาคที่อัลลอฮ์ผู้ยิ่งใหญ่ผู้ทรงเกรียงไกรรักมากที่สุด โดยจ่ายไปหลังจากที่ได้จ่ายให้แก่ภรรยา มารดา บิดา ลูกๆ พี่ชาย น้องชาย หลาน พี่สาว น้องสาว ลุง ป้า น้า อา ฯลฯ หลังจากนั้นแจกจ่ายให้แก่คนยากจนและบุคคลที่เหลือซึ่งสมควรได้รับชะกาฮ์ เช่นผู้ศึกษาแสวงหาความรู้ เป็นต้น

กรณีของการทำดีด้วยตำแหน่งนั้น เนื่องจากผู้คนมักจะมีสถานะที่แตกต่างกัน บางคนมีสถานะที่พอมืออำนาจและอาจสร้างประโยชน์กับคนอื่นจากสถานะนั้นดังกล่าว ดังนั้นหากมีใครขอความเห็นใจจากเขาผ่านอำนาจที่เขาถืออยู่ ก็ให้เขามอบความช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นการจับไล่ความไม่ดีหรือทำให้คนหนึ่งได้รับสิ่งที่ดีก็ตาม

สำหรับการทำความดีผ่านความรู้ นั้น เป็นการส่งผ่านหรือถ่ายทอดความรู้ของเขากับบ่าวคนอื่น ๆ ของอัลลอฮ์ ไม่ว่าจะเป็นที่ชุมนุมเปิดเผยหรือไม่ก็ตาม แม้แต่จะเป็นการนั่งร่วมกับผู้คนที่สาธารณะเช่น ร่วมดื่มกาแฟก็นับว่าเป็นความดีหากท่านได้สอนหรือแนะนำผู้อื่น อย่างไรก็ตามในกรณีที่เป็นจำเป็นต้องใช้วิทญ์ปัญญา ท่านจะต้องไม่ทำให้ผู้อื่นเบื่อหน่ายทุกครั้งที่ท่านให้การตักเตือนพวกเขา เพราะบางครั้งท่านบี ﷺ มักจะให้การตักเตือนแต่ไม่บ่อยครั้ง เพราะสิ่งนี้จะทำให้หัวใจเหนียวอ่อนและเบื่อหน่าย เมื่อพวกเขาเบื่อหน่าย พวกเขาก็จะเฉื่อยชาและอ่อนเปลี้ย บางครั้งอาจทำให้รังเกียจสิ่งที่เป็นความดี เพียงเพราะความถี่ที่เขาถูกตักเตือน”

สำหรับอิหฺซาน ในการอืบาคะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ท่านต้องอืบาคะฮ์ต่อพระองค์ เสมือนว่าท่านเห็นพระองค์

มีรายงานจากท่านอบูสุรอยเราะฮฺ رضي الله عنه วันหนึ่งขณะที่ท่านนบี ﷺ อยู่ร่วมกับสาวกของท่าน มีชายแปลกหน้าคนหนึ่งมาหาท่านนบี ﷺ แล้วถามถึงอัลอีมาน(หลักการศรัทธา) อัลอิสลาม(หลักการปฏิบัติตน) และอีกคำถามหนึ่งได้ถามต่อท่านนบี ﷺ ว่า

((يا رسول الله ! ما الإحسان ؟ قال أن تعبد الله كأنك تراه .
فإنك إن لا تراه فإنه يراك))³²

(مسلم، 1972 : 9)

ความว่า “โอ้เราะฮฺสุลลอลฮฺ ! อัลอิหฺसानคืออะไร ? ท่านเราะฮฺสุลจึงตอบว่า : คือ การที่ท่านทำอิบาดะฮฺต่ออัลลอลฮฺ โดยเปรียบเสมือนท่านเห็นพระองค์ ทั้งที่(ความจริงแล้ว)ท่านไม่เห็นพระองค์ แต่แท้จริงแล้วพระองค์ทรงเห็นท่าน”

(Muslim, 1972 : 9)

ดังนั้นจะต้องอิบาดะฮฺในรูปแบบที่ราวกับว่าบุคคลหนึ่งมองเห็นอัลลอลฮฺ ﷻ อย่างแท้จริง เป็นการอิบาดะฮฺที่ด้วยความรู้สึกปราณาและด้วยการถวิลหา เนื่องด้วยความปรารถนาในบุคคลที่เขารัก ดังนั้นเขาจึงอิบาดะฮฺต่อพระองค์เสมือนเขาเห็นพระองค์ หัวใจของเขามุ่งตรงต่อพระองค์ หันกลับไปหาพระองค์ และแสวงหาความใกล้ชิดกับพระองค์ผู้ซึ่งอิสระจากความบกพร่องใดๆ ผู้ทรงสูงส่งยิ่ง

“แม้ว่าท่านไม่เห็นพระองค์ แต่พระองค์ทรงเห็นท่าน” ส่วนนี้แสดงให้เห็นว่าการ อิบาดะฮฺที่กระทำด้วยความหวั่นเกรงและหลีกเลี่ยง ดังนั้นจึงเป็นอิหฺซาน ระดับรอง ดังนั้นหากท่านมิได้อิบาดะฮฺต่ออัลลอลฮฺ ﷻ เสมือนท่านเห็นพระองค์และแสวงหาพระองค์และด้วยหัวใจที่ได้รับการกระตุ้นสู่พระองค์ ดังนั้นจึงอิบาดะฮฺพระองค์โดยรับรู้อยู่เสมอว่าพระองค์ทรงเห็นท่าน ดังนั้นท่านจะอิบาดะฮฺเสมือนผู้ที่หวาดกลัวพระองค์และหลีกเลี่ยงจากการลงโทษของพระองค์

ระดับนี้เป็นระดับที่ผู้ซึ่งมีความรู้ในเรื่องนี้ถือว่าเป็นกิจการที่เป็นรองกว่าระดับแรกการอิบาดะฮฺต่ออัลลอลฮฺนั้น

การอิบาดะฮฺผู้ทรงเมตตาคือการรักพระองค์อย่างมากมาย พร้อมด้วยการยอมจำนนการนอบน้อมต่อมตน นั่นคือเสาหลักสองข้อ ดังนั้นการอิบาดะฮฺจึงวางอยู่บนสอง

³² บันทึกโดย Muslim, 1972 : 9

ประการนี้ คือการรักอย่างที่สุดและนอบน้อมยอมจำนนอย่างที่สุด ความรักทำให้บุคคลปรารถนา และแสวงหา ส่วนการนอบน้อมยอมจำนนจะทำให้บุคคลหวั่นเกรงและหลีกเลี่ยง นี่คืออิหฺซาน ในการอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ผู้ทรงยิ่งใหญ่ผู้ทรงเกรียงไกร หากบุคคลได้อิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ในรูปแบบนี้ เขาจะกลายเป็นคนที่มีความใสสะอาดและความบริสุทธิ์ใจ เขาไม่ต้องการที่จะให้คนอื่นเห็น ได้ยิน หรือชมเชยการอิบาดะฮ์ของเขามีสต่ออัลลอฮ์ไม่ว่าผู้คนจะสังเกตเห็นหรือไม่ก็ตาม

เขาจะอิบาดะฮ์ด้วยอิหฺซาน ในทุกสภาพทุกเงื่อนไข แท้จริงแล้วส่วนหนึ่งของความสะอาดและบริสุทธิ์ใจของการอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ (อิคลาศ) คือการที่คนหนึ่งพยายามที่จะปกปิดมิให้คนอื่นเห็นเมื่อเขาทำอิบาดะฮ์ และการอิบาดะฮ์ประเภทนี้ควรจะเป็นความลับระหว่างเขากับอัลลอฮ์ เว้นแต่จะมีประโยชน์บางอย่างเกิดขึ้นแก่มุสลิมหรืออิสลามในการเปิดเผยอิบาดะฮ์ของเขา ตัวอย่างเช่น เขาอาจเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลหรือแรงดึงดูดให้ผู้อื่นทำตามหรือเป็นแบบอย่าง และเขาต้องการที่เปิดเผยอิบาดะฮ์ของเขาเพื่อให้มีมิตรสหาย เพื่อนๆ หรือสังคมโดยรวมได้ทำตามแบบอย่างของเขา ดังนั้นสิ่งนี้นับเป็นความดี ประโยชน์ที่เขาคำนึงถึงอาจจะยอดเยี่ยมกว่าหรือมากกว่าการที่เขาปกปิดการทำดีนี้ ด้วยเหตุนี้อัลลอฮ์ผู้ทรงยิ่งใหญ่ ผู้ทรงเกรียงไกรได้ยกย่องผู้ที่บริจาตทั้งในที่ลับและอย่างเปิดเผย ดังนั้นเมื่อปฏิบัติโดยปกปิดแล้วดีกว่าและเป็นประโยชน์ต่อหัวใจมากกว่า ตลอดจนทำให้บุคคลหนึ่งเกิดการนอบน้อมถ่อมตนและยอมมอบตน พร้อมทั้งหันกลับสู่อัลลอฮ์ มากกว่า ดังนั้นก็ให้เขาโดยปกปิดหรือให้เป็นความลับ แต่เมื่อการปฏิบัติอย่างเปิดเผยจะก่อประโยชน์ให้กับอิสลาม และเป็นการปฏิบัติที่ได้รับการแนะนำให้กระทำอย่างเปิดเผย อีกทั้งจะยังทำให้ผู้คนเอาอย่างบุคคลนั้น ดังนั้นจึงปฏิบัติอย่างเปิดเผย ผู้ศรัทธาย่อมจะต้องแสวงหาสิ่งที่เหมาะสมถูกต้องที่สุด ดังนั้นสิ่งใดที่เหมาะสมที่สุดและให้ประโยชน์มากที่สุดในการอิบาดะฮ์ สิ่งนั้นก็ย่อมจะสมบูรณ์ที่สุดและยอดเยี่ยมที่สุด

ความสมบูรณ์แบบของการอิบาดะฮ์

การภักดีต่ออัลลอฮ์นั้นตั้งอยู่บนฐาน 2 ประการ คือ การมีความรักอย่างสูงสุดต่ออัลลอฮ์ และการเทิดทูนและถ่อมตัวมากที่สุดต่อพระองค์ โดยความรักนั้นทำให้เกิดความใฝ่ฝันและปรารถนา ในขณะที่การเทิดทูนและถ่อมตัวจะทำให้เกิดความเกรงกลัวและการหลีกเลี่ยง ซึ่งสิ่งนี้คือ อิหฺซาน ในการภักดีต่ออัลลอฮ์ และอัลลอฮ์นั้นทรงรักบรรดามุฮฺสินีน

อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ
الْوُثْقَىٰ وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾

(لقمان : 22)

ความว่า “และผู้ใดที่มอบตัวเองต่ออัลลอฮฺพร้อมกับเป็นผู้กระทำความดี ผู้นั้นก็ได้ยึดกุมเส้นสายที่แข็งแรงยิ่ง และผลสุดท้ายของการทำงานทุกสิ่งก็ต้องหวนสู่อัลลอฮฺ”

(ลูกมาน : 22)

กล่าวคือ ผู้ที่มอบหมายตนเองต่ออัลลอฮฺ ﷻ และประกอบคุณงามความดี จะได้รับความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตเนื่องจากได้ยืนหยัดอยู่บนหนทางที่เที่ยงตรง ซึ่งเขาเองจะรำลึกอยู่เสมอว่าทุกการงานที่เขาประกอบนั้นจะต้องกลับคืนสู่พระองค์ จึงเป็นสิ่งที่มาระจับเขามิให้กระทำความชั่ว

อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

(البقرة : 112)

ความว่า “โอ้แล้ว ผู้ที่มอบตัวเองต่ออัลลอฮฺพร้อมกับเป็นผู้กระทำความดี เขาก็จะได้รับสิ่งตอบแทนของเขา ณ ที่พระผู้เป็นเจ้าของเขา พร้อมทั้งไม่มีความหวาดกลัวใดๆ เกิดขึ้นกับพวกเขา และพวกเขาไม่รู้สึกเศร้าเสียใจอีกเลย”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ : 112)

ดังนั้นหลักการ อัลอิหฺसान จึงเป็นหลักการที่จะมาเป็นตัวกำหนดให้ผู้ศรัทธาสามารถประกอบอิบาดะฮฺ รวมถึงพิธีกรรมต่างโดยได้รับการตอบแทนจากอัลลอฮฺ ﷻ เนื่องจากการดำเนินชีวิต โดยมีความเชื่อว่าเราเห็นอัลลอฮฺ ﷻ หรืออาจมีความเชื่อในระดับรองลงมาว่า

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงเห็นเรา จะเป็นสิ่งที่สามารถระงับการกระทำความชั่ว หรือประกอบพิธีกรรมที่ขัดต่อบทบัญญัติของอิสลามได้

2.3.3 หลักการพิจารณาการประกอบพิธีกรรมศาสนา

การประกอบพิธีกรรมศาสนา เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติประสงค์ที่จะได้รับผลตอบแทนจากอัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นจึงต้องมีการพิจารณาความถูกต้องเพื่อความสมบูรณ์ในการปฏิบัติ โดยก่อนการพิจารณา จะต้องทำความเข้าใจถึงหลักบทบัญญัติขั้นพื้นฐานก่อน เพื่อการพิจารณาที่สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น

2.3.3.1 พิธีกรรมกับหุกุมบิโอะฮ์

พิธีกรรมนั้นจะมีความสัมพันธ์กับหุกุมบิโอะฮ์อย่างไรนั้น ก่อนอื่นใดเราจะต้องมาทำความรู้จักกับคำว่าบิโอะฮ์ โดยสังเขป

ความหมายของบิโอะฮ์

อิบรอฮีม กุเรชี (2515 : 1/26) ได้ให้ความหมายของคำว่าบิโอะฮ์ว่า หมายถึง “สิ่งใหม่ แต่ในความหมายจำเพาะ หมายถึง การอุตริคิดสิ่งใหม่ขึ้น ให้มาเป็นหลักการในการปฏิบัติศาสนกิจ หรือการศรัทธา ซึ่งตรงกันข้ามกับสุนนะฮ์”

บิโอะฮ์ทางศาสนา และ สังคม

บิโอะฮ์ จำแนกได้เป็นสองประเภทเช่นกัน คือ บิโอะฮ์สลัหม์วีย์ ตามความหมายของศัพท์ ซึ่งบรรดานักปราชญ์ก็แบ่งบิโอะฮ์ประเภทนี้ออกได้อีกหลายประเภท ส่วนอีกประเภทหนึ่งเรียกว่า บิโอะฮ์ซัรอีฮ์ หรือบิโอะฮ์ในด้านศาสนา จะมีเพียงอย่างเดียวคือ เป็นบิโอะฮ์สลัฮ์ยิอะฮ์ ซึ่งทุก ๆ บิโอะฮ์เช่นนี้ เป็นการหลงผิด ดังมีหะดีษจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ว่า

((إِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ ، وَأَحْسَنَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ، وَشَرَّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا ، وَكُلُّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ))³³

(النسائي ، 1964 : 188/3)

ความว่า “แท้จริงคำพูดที่ดีที่สุดนั้นคือคัมภีร์ของอัลลอฮ์ แบบอย่างที่ดีที่สุดนั้นคือแบบอย่างของมุฮัมมัด ﷺ การงานที่ตำราวมที่สุดนั้นคือการงานที่เกิดขึ้นใหม่ ทุกๆ สิ่งใหม่นั้นคือ บิดอะฮ์ ทุกๆ บิดอะฮ์นั้นคือการหลงผิด และทุกๆ การหลงผิดนั้น จะอยู่ในนรก”

(al-Nasa'i, 1964 : 3/188)

จึงกล่าวได้ว่าทุก ๆ การอุตริกรรมในเรื่องศาสนาเป็นการหลงผิด นั่นคือการที่ ผู้ใดคิดเรื่องหนึ่งเรื่องใดทางศาสนกิจขึ้นโดยหวังว่าจะได้รับผลบุญจากอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งเรื่อง ดังกล่าวไม่ได้มีปรากฏในอัลกุรอานหรือในอัสสุนนะฮ์ หรือแม้แต่ในสมัย 300 ปีหลังจากนั้น

สาเหตุที่รวมสมัย 300 ปีเข้าด้วยกันเพราะท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เคยกล่าวว่า

³⁴ ((حَيْرَ النَّاسِ قَرْنِي ، ثُمَّ الَّذِينَ يُلُونَهُمْ ، ثُمَّ الَّذِينَ يُلُونَهُمْ...))

(البخاري، 1978 : 3651)

ความว่า “ประชาชาติที่ดีที่สุดคือยุคสมัยของฉัน และบรรดาผู้ที่อยู่ สมัยถัดไป และบรรดาผู้ที่อยู่สมัยถัดไป...”

(al-Bukhariy, 1978 : 3651)

กล่าวคือหลังจาก 300 ปีแรกจะเริ่มมีการถือโงง บิดพลีว บิดเบือนหลักการ ศาสนา จะมีพวกที่ออกห่างจากศาสนาคิดประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ มากขึ้น ส่วนพวกที่อยู่รอดก็คือ พวกที่ปฏิบัติตามแนวทางของยุคต้น หมายถึงพวกที่ตามอัลกุรอานและอัสสุนนะฮ์โดยแท้จริง

ตัวอย่างของบิดอะฮ์ทางด้านศาสนาได้แก่การคิดวิธีใหม่ ๆ ขึ้นในศาสนกิจ หรือในสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เช่น ที่บ้านของคนตายเลี้ยงอาหารแขกผู้มาเยี่ยม การทำบุญ 3 วัน 7 วัน 40 วัน อุทิศส่วนกุศลให้คนตาย ไปอ่านกุรอานหรือจุดไฟตามหลุมฝัง

³³ บันทึกโดย al-Bukhariy, 1987 : 7277 ; Muslim, 1972 : 867 ; al-Nasa'i, 1964 : (3/188) (สำนวนที่อ้างเป็นของ al-Nasa'i)

³⁴ บันทึกโดย al-Bukhariy, 1987 : 3651 ; Muslim, 1972 : 2533.

ศพ เวลาทำวญญูต้องอ่านคูอาห์เมื่อล้างอวัยวะต่าง ๆ ทุกครั้ง เหล่านี้เป็นตัวอย่างของการ บิดอะฮฺทางด้านศาสนา (อิบรอฮีม กุเรชี, 2515 : 1/26)

การปฏิบัติตามธรรมเนียมท้องถิ่นหรือประเพณีซึ่งไม่ขัดต่อหลักศาสนาและผู้ นั้นไม่ได้หวังการตอบแทนจากอัลลอฮฺ ﷻ ไม่ถือว่าเป็นบิดอะฮฺ เช่น แม่เจ้าบ่าวมา พอจะเข้า บ้านเจ้าสาว พวกหนุ่มๆ ก็หยอกล้อเจ้าบ่าวเพื่อความสนุกครึกครื้น เช่นนี้ไม่มีเรื่องบุญเรื่อง บาปเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ถือว่าเป็น อาละฮฺ³⁵ ในเมื่ออาละฮฺนั้นไม่ขัดต่อหลักและเจตนารมณ์ ของศาสนา ก็เป็นที่อนุญาต

กล่าวได้ว่าตามบทบัญญัติศาสนาแล้วเรื่องของสังคมจะไม่มีหุกุมบิดอะฮฺเข้าไป เกี่ยวข้อง แต่ถ้าเป็นเรื่องของศาสนาจำเป็นต้องปฏิบัติตามคำสั่งใช้จากอัลลอฮฺ ﷻ และมี แบบอย่างจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อย่างเคร่งครัดโดยไม่เพิ่มเติมใด ๆ หากไม่มีแบบอย่างจาก ท่าน ซึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷻ ได้แยกเรื่องศาสนากับสังคมออกจากกันอย่างชัดเจนดังตัวอย่าง จากหะดีษต่อไปนี้

ท่านรอฟิอฺ บิน เคะติจญ์ رضي الله عنه กล่าวว่า

((قَدِمَ نَبِيُّ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الْمَدِينَةَ، وَهُمْ يَأْبُرُونَ النَّخْلَ، يَقُولُونَ يُلْقِحُونَ النَّخْلَ، فَقَالَ: "مَا تَصْنَعُونَ؟" قَالُوا: كُنَّا نَصْنَعُهُ، قَالَ: لَعَلَّكُمْ لَوْ لَمْ تَفْعَلُوا كَانَ خَيْرًا، فَتَرَكَوهُ فَتَفَضَّتْ أَوْ فَتَقَصَّتْ، قَالَ: فَذَكَّرُوا ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ: "إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ إِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ مِنْ دِينِكُمْ فَخُذُوا بِهِ، وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ مِنْ رَأْيٍ فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ"))³⁶

(มุสลิม, 1972 : 2362)

ความว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด رضي الله عنه ได้มาถึงนครเมดินะฮฺ พวกชาวเมือง กำลังเพาะต้นอินทผลัมอยู่ ท่านถามว่า พวกท่านกำลังทำอะไร พวกเขตอบว่า เราเคยทำกันมาอย่างนี้ ท่านจึงแนะนำว่า บางทีถ้า พวกท่านไม่ทำอย่างนี้ก็จะดี พวกนั้นจึงละทิ้งวิธีเดิม แต่แล้วต้น อินทผลัมก็เหี่ยวแห้ง เสียหาย พวกเขาจึงมาบอกข่าวการเสียหายกับ ท่าน ท่านบอกว่า ฉันเป็นเพียงสามัญชนธรรมดา อันใดที่ฉันสั่ง พวกท่านเกี่ยวกับศาสนกิจของพวกท่าน ก็จงยึดเอาไว้ปฏิบัติ ส่วน

³⁵ ขนบประเพณีของท้องถิ่น

³⁶ บันทึกโดย Muslim, 1972 : 2362.

อันใดที่ฉันบอกพวกท่านเกี่ยวกับความคิดเห็นของฉัน ฉันเป็นเพียง
สามัญชนธรรมดาเท่านั้น”

(Muslim, 1972 : 2362)

ท่านอนัส บินมาลิก رضي الله عنه ได้รายงานว่

((أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مَرَّ بِقَوْمٍ يُلْقِحُونَ فَقَالَ: "لَوْ لَمْ
تَفْعَلُوا لَصَلَحَ" قَالَ: فَخَرَجَ شَيْصًا، فَمَرَّ بِهِمْ، فَقَالَ: "مَا لِنَخْلِكُمْ؟"
قَالُوا: قُلْتَ كَذَا وَكَذَا، قَالَ: "أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِأَمْرِ دُنْيَاكُمْ"))³⁷

(Muslim, 1972 : 2363)

ความว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ผ่านชนหมู่หนึ่งซึ่งกำลังปลุกต้น
อินทผลัมอยู่ ท่านจึงแนะนำว่า บางทีถ้าพวกท่านไม่ทำอย่างนี้ก็จะ
ดี (พวกนั้นจึงละทิ้งวิธีเดิม) แต่แล้วต้นอินทผลัมก็ออกมาเสียหาย
ท่านได้ผ่านไปที่พวกเขาอีกแล้วถามว่า ต้นอินทผลัมของพวกท่าน
เป็นอย่างไร? พวกเขาก็ตล่าวตอบว่า ก็ท่านบอกให้ทำอย่างนี้ ๆ
(มันจึงเสียหาย) ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงกล่าวว่า พวกท่านรู้ใน
กิจการทางโลกของพวกท่านดีกว่าฉัน”

(Muslim, 1972 : 2363)

ท่านฎ็อลหะฮุ บิน อับดุลลอฮ์ رضي الله عنه ได้รายงานว่

((مَرَرْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَوْمٍ عَلَى رُءُوسِ النَّخْلِ
، فَقَالَ: مَا يَصْنَعُ هَؤُلَاءِ؟ فَقَالُوا: يُلْقِحُونَهُ، يَجْعَلُونَ الذِّكْرَ فِي
الْأُنْثَى فَيَلْقَحُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (مَا أَظُنُّ يُغْنِي
ذَلِكَ شَيْئًا) قَالَ: فَأَخْبِرُوا بِذَلِكَ فَتَرَكَوهُ، فَأَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذَلِكَ، فَقَالَ: إِنْ كَانَ يَنْفَعُهُمْ ذَلِكَ فَلْيَصْنَعُوهُ، فَإِنِّي إِنَّمَا
ظَنَنْتُ ظَنًّا، فَلَا تُؤَاخِذُونِي بِالظَّنِّ، وَلَكِنْ إِذَا حَدَّثْتُكُمْ عَنِ اللَّهِ شَيْئًا
فَخُذُوا بِهِ فَإِنِّي لَنْ أَكْذِبَ عَلَى اللَّهِ عِزًّا وَجَلًّا))³⁸

(Muslim, 1972 : 2361)

³⁷ บันทึกโดย Muslim, 1972 : 2363.

³⁸ บันทึกโดย Muslim, 1972 : 2361.

ความว่า “ฉันเดินไปพร้อมกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ผ่านผู้คนหมู่หนึ่ง ซึ่งง่วนอยู่กับต้นอินทผลัม ท่านถามว่า พวกนี้ทำอะไร พวกเขา ก็ตอบว่า พวกนั้นกำลังตัดต้นไม้ โดยเอาต้นตัวผู้ผสมตัวเมีย แล้วก็ จะออกผล ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงกล่าวว่า ฉันเห็นว่าคงไม่มีประโยชน์อะไร เมื่อพวกนั้นรู้ข่าวเช่นนี้ ก็ละทิ้งวิธีเดิม (ปฏิบัติตามคำกล่าว ของท่านนบี) พอข่าวนี้รู้ถึงท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ท่านบอกว่า ถ้าการ กระทำเช่นนั้นได้ผลดีแก่พวกเขา ก็ควรที่พวกเขาพึงปฏิบัติ ฉัน เพียงแต่ออกความเห็นเท่านั้น จงอย่าตามเพราะความเห็นของฉัน แต่ถ้านบีบอกเล่าอันใดจากอัลลอฮ์ ﷻ ก็จงยึดเอาไว้ปฏิบัติ เพราะ ฉันไม่ใช่คนพูดโกหกต่ออัลลอฮ์”

(Muslim, 1972 : 2361)

จากหะดีษดังกล่าวเป็นการแยกส่วนอย่างชัดเจนสำหรับเรื่องของคุณชา โดย ท่าน นบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เปิดโอกาสให้ใช้สติปัญญาได้อย่างเต็มที่ในการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมา หากเห็นว่ามันจะเกิดประโยชน์ และท่านยังยอมรับอีกว่าถ้าเป็นเรื่องของคุณชาท่านไม่มีความรู้ ดีไปกว่าทุกคน เพราะท่านก็เป็นเพียงสามัญชนธรรมดาเท่านั้น แต่ถ้าเป็นเรื่องของศาสนา จำเป็นต้องยึดปฏิบัติจากท่าน เนื่องจากสิ่งนี้มีใช้ความเห็นจากท่าน แต่เป็นคำบัญชา มาจากอัลลอฮ์ ﷻ

ท่านอิรบาฎ บิน สารีเยฮฺ กล่าวว่า วันหนึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ยืนอยู่ ท่ามกลางพวกเรา และท่านได้กล่าวเทศนาอย่างลึกซึ้งซึ่งกินใจมาก จนมีคนหนึ่งพูดขึ้นว่า ท่าน เทศนาอย่างกับจะจากพวกเราไปแล้วในไม่ช้า

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((عَلَيْكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَإِنْ كَانَ عَبْدًا حَبَشِيًّا ، فَإِنَّهُ مَنْ
يَعِشُ مِنْكُمْ بَعْدِي فَسِيرِي اخْتِلافاً كَثِيراً ، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ
الرَّاشِدِينَ الْمُهَدِّدِينَ ، عَضُّوا عَلَيْهَا بِالتَّوَّاجِدِ ، وَإِيَّاكُمْ وَالْمُحَدَّثَاتِ ،
فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ . وَقَالَ أَبُو عَاصِمٍ مَرَّةً : " وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ
الْأُمُورِ ، فَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ"))³⁹

(ابن ماجه، 1975 : 40)

³⁹ บันทึกโดย Ibn Majah, 1975 : 40, หะดีษอยู่ในระดับเศาะหีหฺ.

ความว่า “หน้าที่ของพวกท่านคือการยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ และการเชื่อฟังปฏิบัติตาม ถึงแม้ว่าจะเป็นบ่าวผิวดำก็ตาม เพราะว่าหลังจากฉันนี้ในไม่ช้าจะมีการขัดแย้งกันอย่างรุนแรง หน้าที่ของพวกท่านคือการปฏิบัติตาม สุนนะฮ์ของฉัน และของบรรดาเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรม ผู้ได้รับทางนำ จงกัดให้มันด้วยฟันกราม และจงระวังในกิจการที่เกิดขึ้นใหม่(ในเรื่องศาสนา) เพราะทุก ๆ บิดอะฮ์นั้นเป็นการหลงผิด”

(Ibn Majah, 1975 : 40)

จากหะดีษข้างต้นท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เตือนให้ระวังถึงการงานใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในศาสนาที่ไม่มีแบบอย่างจากท่าน โดยห้ามมิให้ปฏิบัติ เพราะถ้าเป็นเรื่องศาสนาแล้วจะไม่มี การแบ่งประเภทของบิดอะฮ์ ดังคำกล่าวของท่านที่ว่า "كل" ซึ่งมีความหมายว่า “ทุก ๆ สิ่ง” คำว่าทุก ๆ สิ่งในที่นี้ก็คือ ทุก ๆ สิ่งที่เป็นเรื่องศาสนา เพราะหน้าที่ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คือการประกาศศาสนาอิสลาม โดยท่านได้ทำหน้าที่ของท่านอย่างสมบูรณ์แบบ ตลอดระยะเวลาการประกาศอิสลามของท่าน 23 ปี จนถึงช่วงเวลาสุดท้ายของการทำหน้าที่ของท่าน ในการทำฮัจญ์ ออมาฮ์ของท่าน อัลลอฮ์ ﷻ ได้ประทานอาเยฮ์อัลกุรอานเพื่อยืนยันถึงความสมบูรณ์ในการประกาศศาสนาของท่าน

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿...الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضَيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا...﴾

(3 : ๓ : ๓)

ความว่า “...วันนี้ข้าได้ให้สมบูรณ์แก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งศาสนาของพวกเจ้า และข้าได้ให้ครบถ้วนแก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งความกรุณาเมตตาของข้า และข้าได้เลือกอิสลามให้เป็นศาสนาแก่พวกเจ้า...”

(อัลมาอิอะฮะฮ์ : 3)

ผู้ที่ปฏิบัติในสิ่งที่เป็บบิดอะฮ์แบ่งออกเป็นสองประเภท(Ibn Hajar, 1325: 385) ได้แก่ ประเภทที่ 1 คือ ผู้ซึ่งการปฏิบัติในสิ่งที่เป็บบิดอะฮ์ของเขาไม่ทำให้เป็นผู้ที่ปฏิเสธศรัทธา เช่น กลุ่มเคาะวาริจญ์ กลุ่มอัลเราะวะฟิฎ และกลุ่มที่เหมือนกับพวกเขาจากกลุ่มต่างๆ ที่

ขัดแย้งกับสุนนะฮ์ โดยที่ความขัดแย้งนั้นเป็นไปในลักษณะที่เปิดเผย ส่วนมากจะตั้งอยู่บนปรัชญาหรือความคิด

ประเภทที่ 2 คือ ผู้ซึ่งกระทำที่เป็นบิดอะฮ์ของเขาทำให้เขาเป็นผู้ที่ปฏิเสธศรัทธา ซึ่งการให้ความเป็นผู้ที่ปฏิเสธศรัทธานั้นโดยการเห็นพ้องต้องกันในหลักเกณฑ์ของบรรดาปราชญ์ ดังเช่นการฆุลาฮ์ของพวกเราว่าไฟฎุที่บางส่วนของพวกเขาอ้างว่าอัลลอฮ์ ﷻ ทรงลงมาสิงสถิตอยู่ในร่างกายของท่านอะลี ﷺ หรือในบุคคลอื่น ๆ หรือมีความศรัทธาว่า เขา(อะลี) จะกลับมาในโลก ดุอาอันี้่อีกครั้งหนึ่งก่อนวันกิยามะฮ์

ดังนั้นการพิจารณาประเพณีกับหุกุมบิดอะฮ์นั้น สามารถสรุปได้จากข้อมูลทางวิชาการข้างต้นคือหากประเพณีนั้นไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องศาสนา ไม่มีพิธีกรรมศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้อง ก็ไม่ถือว่าประเพณีนั้นเป็นบิดอะฮ์แต่อย่างใด

ในทางกลับกัน หากเรานำประเพณีไปเกี่ยวข้องกับเรื่องศาสนา มีพิธีกรรมเข้าไปเกี่ยวข้องในประเพณีนั้นๆ และที่สำคัญคือมีความเชื่อทางศาสนาในการทำพิธีกรรมตามประเพณีด้วย ประเพณีดังกล่าวจะเป็นหุกุมบิดอะฮ์ทันที

2.3.3.2 พิธีกรรมกับการนิยะฮ์ (ตั้งใจ)

คุณค่าของการเจตนา คือ ทำให้การทำอิบาเดฮ์ถูกต้องและใช้ได้ และทำให้อิบาเดฮ์แยกออกจากการกระทำตามธรรมดา เพราะความจริงสิ่งๆเดียวนั้น อาจเป็นอิบาเดฮ์ก็ได้ ด้วยการเจตนาหรืออาจเป็นการกระทำธรรมดาก็ได้ เช่น การนั่งในมัสญิดโดยตั้งใจเจตนาว่าเป็นการเอียะฮ์ดีกาฟ ก็ถือว่าเป็นอิบาเดฮ์ และโดยไม่ตั้งใจเจตนา เช่น ตั้งใจว่าเป็นการนั่งพักผ่อน มันก็เป็นกระทำตามธรรมดาที่ไม่เกิดภาคผลแต่อย่างใด ส่วนประโยชน์ของการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ก็คือทำให้รัฐฮ์ของการเข้าเฝ้าอัลลอฮ์ ﷻ อย่างใกล้ชิด ทำให้ได้รับผลบุญทวีคูณขึ้น ทำให้ภายในสะอาดบริสุทธิ์ และทำให้จิตใจสว่างไสว (อรุณ บุญชม, 2525 : 22)

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นการกระทำหรือการปฏิบัติกรงานใดๆ สิ่งที่สำคัญเริ่มแรกก่อนการกระทำนั้น คือการตั้งใจเจตนาอันบริสุทธิ์ใจต่อสิ่งนั้น ตามเป้าหมายและจุดประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ เพื่อการตอบแทนความดีงามจากพระผู้เป็นเจ้าของ ให้แก่บ่าวผู้ซึ่งมีเจตนาอันบริสุทธิ์ใจต่อพระองค์อย่างแท้จริง

ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับการตั้งเจตนาว่า

((إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهَجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا، أَوْ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهَجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ))⁴⁰

(البخاري، 1987 : 1, 52, 6439, 4682)

ความว่า “แท้จริงทุก ๆ กิจกรรมงานทั้งหลายนั้นขึ้นอยู่กับที่ตั้งเจตนา และแท้จริงสำหรับทุกคนนั้นคือสิ่งที่เขาได้มีเจตนาไว้ ดังนั้นผู้ใดซึ่งการอพยพของเขามีเจตนาเพื่อสู้อัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์ ดังนั้น การอพยพของเขานั้นไปสู่อัลลอฮ์ และเราะสูลของพระองค์ และผู้ใดซึ่งการอพยพของเขาเพื่อโลกดุนยา หรือเพื่อผู้หญิงที่เขาจะแต่งงานด้วย ดังนั้นการอพยพของเขานั้นไปสู่อะไรที่เขาตั้งเป้าหมายไว้”

(al-Bukhariy, 1987 : 1, 52, 6439, 4682)

หะดีษนี้ถือเป็นแม่บท ที่ให้หลักเกณฑ์หนึ่งอันครอบคลุมสมบูรณ์ยิ่งแก่ชีวิตของมนุษย์และการตั้งคมอยู่ร่วมกัน กล่าวคือการกระทำของคนเราทั้งหลายนั้นย่อมมีความผูกพันกับเจตนาเสมอ ซึ่งหากเจตนาดี การกระทำก็จะบังเกิดผลที่ดีตามมา แต่หากเจตนาไม่ดี การกระทำนั้นก็ย่อมสูญเสีย เปล่าประโยชน์และขาดทุน เจตนาในที่นี้หมายถึงการมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งในการกระทำสิ่งนั้นๆ

การมีเจตนาอันแท้จริงที่มุ่งหวังยังอัลลอฮ์ ย่อมสามารถแปรผันทำให้การทำงานทั้งหลายกลายเป็นอิบาดะฮ์ได้ นั่นคือ คำพูดที่ดีเป็นเสาะคะเกาะฮ์⁴¹ การยิ้มแย้มให้กันอย่างจริงใจเป็นเสาะคะเกาะฮ์ หรือแม้แต่การเล่นหยอกล้อกันเพื่อผ่อนคลายอารมณ์ในระหว่างสามีภรรยา ก็เป็นเสาะคะเกาะฮ์ การต่อสู้ในวิถีทางของอัลลอฮ์ ย่อมนับเป็นอิบาดะฮ์หนึ่งที่ยิ่งใหญ่ การใช้จ่ายไปในหนทางของอัลลอฮ์ก็เป็นอิบาดะฮ์ และการเรียกร้องเชิญชวนหรือตะอวะฮ์จนเป็นสาเหตุทำให้มนุษย์คนหนึ่งได้รับทางนำ ย่อมนับเป็นความดีงามสำหรับเขา ยิ่งกว่าโลกดุนยาและสิ่งใดๆ ทั้งหมดที่มีอยู่ในมโนทัศน์ทั้งหมดเสียอีก

⁴⁰ บันทึกโดย al-Bukhariy, 1987 : 1, 52, 6439, 4682 ; Muslim, 1972 : 3530 และ Abu Dawud, 1986 : 1882.

⁴¹ กุศลทาน

ดังนั้นจากข้อมูลทางวิชาการข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าการกระทำใดๆ ที่ไม่ขัดต่อหลักการของศาสนาอิสลาม ถ้ามีเจตนาที่ดี มีความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ﷻ งานทุกชนิดก็จะกลายเป็นอิบาดะฮ์ และจะได้รับการตอบแทนคุณงามความดีจากอัลลอฮ์ ﷻ แต่จะสังเกตได้ว่างานนั้นต้องไม่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมศาสนา หรือประเพณีทางศาสนา เพราะหากเป็นเรื่องของพิธีกรรมศาสนาแล้ว ถึงแม้จะมีการตั้งใจเจตนาที่ดีอย่างไร แต่พิธีกรรมดังกล่าวไม่มีที่มาจากอิสลาม สิ่งนั้นอาจเข้าข่ายการทำบิดอะฮ์ทางศาสนาได้

2.3.3.3 พิธีกรรมกับการยืนยันหุกุม

ความหมายของหุกุม

คืออลลาฟ (Khallaf, 1972 : 110) ได้อธิบายความหมายของหุกุมว่า อัลหุกุม (الحكم) คำพหูพจน์คือ อัลอะหุกาม (الأحكام) แปลว่า บทบัญญัติ ปรากฏในสาขาวิชาอูสูลุลฟิกฮ์ได้ให้ความหมายของคำว่าหุกุม ว่า

الحُكْمُ : خِطَابُ اللَّهِ الْمُتَعَلِّقُ بِأَفْعَالِ الْمُكَلَّفِينَ طَلَبًا أَوْ تَخِيرًا أَوْ وَضْعًا

“อัลหุกุม คือ “โองการของอัลลอฮ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของบรรดามุกลัลฟ (ผู้บรรลุนิติภาวะ) โดยการสั่งให้ทำ ให้เลือกทำหรือโดยการวางกฎเกณฑ์ไว้”

ดังเช่นคำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ...﴾

(المائدة : 1)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย! จงรักษาบรรดาสัญญา ให้ครบถ้วนเถิด”

(อัลมาอิอะฮะฮ์ : 1)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสั่งใช้เกี่ยวกับการปฏิบัติตามสัญญาด้วยการสั่งให้กระทำ คือให้ปฏิบัติตามสัญญาอย่างสมบูรณ์

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ...﴾

(الحجرات : 11)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย! กลุ่มชนหนึ่งจงอย่าดูแคลนอีก
กลุ่มชนหนึ่ง”

(อัลสุญรอต : 11)

อัลลอฮฺ ﷻ ทางปรามเกี่ยวกับการดูแคลนคนอื่น โดยการสั่งให้งดกระทำ
เช่นนั้น

อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ﴾

(البقرة : 229)

ความว่า “ถ้าหากพวกเจ้าเกรงว่า เขาทั้งสองจะไม่ดำรงไว้ซึ่งขอบเขต
ของอัลลอฮฺแล้วไซ้ร ก็ไม่มีบาปใด ๆ แก่เขาทั้งสองในสิ่งที่นางใช้มันได้
ตัวนาง”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ : 229)

อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสเกี่ยวกับการที่สามีจะเอาสิ่งตอบแทนจากการหย่า โดยการให้
เลือกทำ

ความหมายของหุกุมตามที่ได้กล่าวมานั้น เป็นความหมายตามธรรมชาติของ
บรรดาปราชญ์สาขาวิชา อูซูลุลฟิกฮฺ กล่าวคือ หุกุมเป็นตัวการของอัลกุรอานเอง แต่ตาม
ธรรมชาติของบรรดาปราชญ์สาขาวิชาฟิกฮฺ หุกุมคือ ผลของโครงการที่มีผลต่อการกระทำของผู้
บรรลู่ศาสนภาวะที่มีลักษณะเป็นการสั่งให้กระทำหรือห้ามมิให้กระทำ (Khallaf, 1972 : 100)

ที่มาของสุกุ่ม

ในเบื้องต้นสามารถแบ่งที่มาของสุกุ่มได้ 2 ประเภท ได้แก่ แหล่งที่มาหลัก⁴²
(Primary Sources) และแหล่งที่มารอง⁴³ (Secondary Sources)

⁴² แหล่งที่มาที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

⁴³ แหล่งที่มาที่บรรดานักปราชญ์กฎหมายอิสลามมีทัศนะที่เห็นแย้งกัน

1) แหล่งที่มาหลัก (Primary Sources)

แหล่งที่มาของหลักชะรีอะฮ์อันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ประกอบด้วย

1.1 “คัมภีร์อัลกุรอาน” หมายความว่า ชื่อคัมภีร์ของศาสนาอิสลาม ที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานให้แก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยผ่านทูตญิบรีล (มะลาอิกะฮ์⁴⁴) เพื่อให้ประกาศแก่มนุษยชาติ และเป็นธรรมนูญในการดำเนินชีวิต

1.2 “อัลหะดีษ” หมายความว่า คำพูด การกระทำ การยอมรับ และคุณลักษณะ ตลอดจนชีวประวัติของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งผู้ศรัทธาจะใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการของศาสนาอิสลาม

2) แหล่งที่มารอง (Secondary Sources)

บรรดานักปราชญ์กฎหมายอิสลามมีทัศนะที่แตกต่างกันในหลักการบางประการที่นำมาใช้เป็นแหล่งที่มาในการพิพากษากลับกรองหลักชะรีอะฮ์ ซึ่งประกอบด้วยหลักการต่างๆ ดังนี้

2.1 “อัลอิจญมาอ์” หมายความว่า ความเห็นพ้องต้องกันของคณะผู้วินิจฉัยในยุคสมัยหนึ่งต่อกฎข้อบังคับทางศาสนา ในเรื่องหนึ่งเรื่องใดอันเป็นกิจของประชาชาตินบีมุฮัมมัด ﷺ

2.2 “อัลกียาส” หมายความว่า การเอาเรื่องที่ไม่มีข้อกำหนดของศาสนาที่เกิดขึ้นใหม่ ไปเปรียบเทียบกับอีกเรื่องหนึ่ง ที่มีตัวบทระบุชัดถึงข้อกำหนดของมัน การที่นำไปเทียบก็เพราะมีเหตุผลอย่างเดียวกัน หลักกียาสจะใช้ได้ก็ต่อเมื่อไม่พบข้อกำหนดอยู่ในอัลกุรอาน ในอัลหะดีษและอัลอิจญมาอ์

2.3 “อัลอิสติหซาน” หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงจากบทบัญญัติที่คล้ายคลึงกันของปัญหา โดยหันไปใช้บทบัญญัติอื่นที่แตกต่างกัน เพราะมีเหตุผลที่หนักแน่นกว่า

2.4 “อัลมะสอลิห มุรชะละฮ์” หมายความว่า ผลประโยชน์ที่ไม่มีตัวบทกล่าวถึง จึงไม่ทราบว่าจะใช้ได้หรือใช้ไม่ได้ หรืออีกนัยหนึ่ง เป็นผลประโยชน์ที่ไม่มีตัวบทยอมรับหรือปฏิเสธ

2.5 “อัลอูรฟ” หมายความว่า สิ่งที่มีสถิตยอยู่ในใจมนุษย์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยสัตยชาติตามอันเที่ยงตรงและเป็นที่ยอมรับร่วมกันในหมู่มนุษย์อย่างแพร่หลาย ซึ่งอาจมีในทุกประเทศหรือบางประเทศ ทั้งที่เป็นคำพูดและการกระทำ

⁴⁴ สิ่งถูกสร้างชนิดหนึ่งที่อัลลอฮ์ทรงสร้างมาจากर्मีของพระองค์

2.6 “อัลฮิสติศฮาบ” หมายความว่า การคงไว้ในสิ่งเดิมก่อนที่จะมีหลักฐานอื่นมาอ้างหรือเปลี่ยนแปลง

2.7 “มัฮัษบของเศาะหาบีเยอ” หมายความว่า ทักษะของอัครสาวกของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ผู้หนึ่งที่มีต่อปัญหาที่เกิดขึ้น และไม่มีตัวบทอันชัดเจนมาเป็นหลักฐาน

2.8 “ซัดดู อัยษะรอเอียะอะอู” หมายความว่า การปิด(สกัดกั้น)หนทางที่จะนำไปสู่สิ่งที่ต้องห้าม

2.9 “อะมัล อะฮฺลิล อัลมะดีนะฮฺ” หมายความว่า การปฏิบัติในเรื่องศาสนาของชาวเมืองมะดีนะฮ์

2.10 “ซัรอุ มัน กือบละนา” หมายความว่า บทบัญญัติของกลุ่มชนก่อนหน้าการประกาศศาสนาของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในส่วนที่ไม่ค้านกับบทบัญญัติอิสลาม

ประเภทของหุกุม

ลักษณะของบทบัญญัติแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ หุกุมตักลีฟีย (الحکم) (التكليفی) และหุกุมวัฏอีย (الحکم الوضعی) (Khallaf, 1972 : 105)

1. หุกุมตักลีฟีย (الحکم التكليفی) คือ หุกุมที่สั่งให้ผู้ที่บรรลุนิติภาวะกระทำหรืองดกระทำ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้อีก 5 ประเภท

- การสั่งให้กระทำอย่างเด็ดขาด ซึ่งเรียกว่า วาญิบ (واجب)
- การสั่งให้ละเว้นการกระทำอย่างเด็ดขาด ซึ่งเรียกว่า หะรอม (حرام)
- การสั่งให้กระทำอย่างไม่เด็ดขาด ซึ่งเรียกว่า มันดูบ (مندوب)
- การสั่งให้ละเว้นการกระทำอย่างไม่เด็ดขาด ซึ่งเรียกว่า มักรูห (مكروه)
- การให้เลือกที่จะกระทำหรือละเว้นการกระทำ ซึ่งเรียกว่า มุบาห (مباح)

2. หุกุมวัฏอีย (الحکم الوضعی) คือ หุกุมที่กำหนดสิ่งอื่นเพื่อเป็นสัญญาณของหุกุมซึ่งสามารถแบ่งออกได้อีก 5 ประเภท

- สาเหตุ(السبب) คือลักษณะที่ชัดเจนและแน่นอนที่ได้รับการกำหนดให้เป็นสัญญาณของหุกุม ตัวอย่างเช่น การคล้อยของดวงอาทิตย์ เป็นสัญญาณว่า จะต้องทำการละหมาดซุฮรี

- เงื่อนไข(الشرط) คือลักษณะที่ชัดเจนและแน่นอนที่ทำให้เกิดความสมบูรณ์กับสิ่งที่มันเป็นเงื่อนไขแต่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งนั้น ซึ่งหากมันขาดไปแล้ว หุกุมก็จะมีด้วย เช่น การอาบน้ำละหมาดเป็นเงื่อนไขของการละหมาด

- อุปสรรค(المانع) คือลักษณะที่ชัดเจนและแน่นอน เมื่อมันมีแล้วหุกุมก็จะขาดไป เช่น การคิดหนีเป็นอุปสรรคในการจ่ายชะกาฮู แม้จะมีทรัพย์สินครบตามพิคัดก็ตาม

- ข้อผ่อนปรนกับความจำเป็น(العزيمة - الرخصة) คือหุกุมที่อัลลอฮู ﷻ ได้กำหนดขึ้นเพื่อเป็นการผ่อนปรนตามสภาพที่ควรได้รับการผ่อนผัน ซึ่งเรียกว่า (الرخصة) เช่น อนุมัติให้ย่อและรวมละหมาดในขณะที่เป็นผู้เดินทาง เป็นต้น ส่วนบัญญัติทั่วไปที่อัลลอฮู ﷻ ได้ทรงกำหนดขึ้นโดยไม่คำนึงถึงสภาพ หรือบุคคลใดโดยเฉพาะ ซึ่งผู้บรรลุนิสถานภาวะทุกคนต้องปฏิบัติตามโดยไม่มีเงื่อนไข และหาเหตุผลประกอบ เช่น การละหมาด หรือการถือศีลอด เป็นต้น

- ความถูกต้องกับความเป็นโมฆะ(البطلان - الصحة) คือสิ่งที่อัลลอฮู ﷻ ได้บัญญัติให้ผู้บรรลุนิสถานภาวะกระทำ เมื่อได้กระทำขึ้นมาแล้วบางครั้งอาจถือว่าถูกต้องและมีผลตอบแทน บางครั้งอาจถือว่าไม่ถูกต้องและไม่มีความหมาย หากปฏิบัติตามที่ได้รับคำสั่ง โดยมีองค์ประกอบ และเงื่อนไขอย่างครบถ้วนก็ถือว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง (صحیح) แต่ถ้าหากมีความบกพร่องในองค์ประกอบส่วนใด หรือขาดเงื่อนไขใดก็ตาม การกระทำนั้นจะถือว่าไม่ถูกต้องหรือเป็นโมฆะ (باطل)

หุกุมในการกระทำของบ่าวผู้ศรัทธาแบ่งออกได้ดังนี้(al-Shatibiy ,1981 : 1/42)

1. ประเภทการกระทำของบ่าวในคำสั่งใช้ (الأمر) คำสั่งห้าม (النهي) และการอนุญาตให้เลือกกระทำ (الإباحة)

กล่าวคือ ได้มีการยืนยันถึงหุกุมต่าง ๆ ของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับบ่าว มีอยู่ 3 ประการ คือ

- หุกุมที่เรียกว่า อัลอัมร(الأمر) คือวาญิบหรือมันคอบ
- หุกุมที่เรียกว่า อันนะฮย (النهي) คือมักรูหฺหรือหะรอม
- หุกุมที่เรียกว่า อัตตะกียีร(التخيير) คืออิบาหะฮฺ

2. ประเภทการใช้ให้ละทิ้งสิ่งต้องห้าม (معصية) สิ่งน่ารังเกียจ (مكروه) และอุตริกรรม (بدعة)

อัลฮากิม (الحاكم)

นักกฎหมายอิสลามเห็นพ้องต้องกันว่าแหล่งที่มาของหุกุมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การกระทำของผู้บรรลุนิติภาวะนั้น คือ อัลลอฮ์ ﷻ พระองค์เดียวเท่านั้น ดังที่อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿...إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ يَقْضُ الْحَقُّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ﴾

(الأنعام : 57)

ความว่า “แท้จริงการชี้ขาดนั้นมีสิทธิ์ของใครอื่น นอกจากเป็น สิทธิ์ของอัลลอฮ์เท่านั้น โดยที่พระองค์จะทรงแจ้งความจริง และ พระองค์เป็นผู้ที่เยี่ยมที่สุดในบรรดาผู้ชี้ขาด”

(อัลอันอาม : 57)

ดังนั้น อัลฮากิมจะต้องเป็นอัลลอฮ์ ﷻ แต่เพียงพระองค์เดียว ส่วนท่านนบี มุฮัมมัด ﷺ เป็นเพียงผู้ที่ได้รับศาสน์จากอัลลอฮ์ ﷻ มาเผยแพร่ การตัดสินของท่านทั้งหมด ล้วนมาจากอัลลอฮ์ ﷻ ทั้งสิ้น ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۗ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ۗ﴾

(النجم : 3-4)

ความว่า “และเขา(มุฮัมมัด)มิได้พูดตามอารมณ์ * (อัลกุรอาน)มิใช่อื่น ไฉนนอกจากเป็นวะฮีย์ที่ถูกประทานลงมา”

(อันนัจญุม : 3-4)

หนทางที่จะรู้หุกุมของอัลลอฮ์ ﷻ ได้นั้นมีเพียงทางเดียวเท่านั้น คือ โดยผ่าน ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และคัมภีร์อัลกุรอาน ทั้งนี้เพราะความคิดของมนุษย์นั้นมีความแตกต่างกัน มาก บางคนอาจถือว่า การกระทำบางอย่างเป็นสิ่งที่ดี ในขณะที่อีกหลายคนถือว่าเป็นสิ่ง เลวร้าย แม้กระทั่งคนเดียวกันก็มักจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างต่อสิ่งเดียวกันในเวลาที่แตกต่างกัน

กัน ทั้งนี้เพราะความคิดของมนุษย์นั้นจะปลอดจากอารมณ์ของตัวเองไปไม่ได้ดังนั้นจึงสรุปไม่ได้ว่า สิ่งที่ดีตามความคิดเห็นของมนุษย์นั้น จะเป็นสิ่งที่ดีตามธรรมชาติของอัลลอฮ์ด้วย

สิ่งที่ดีก็คือ สิ่งที่มีหลักฐานจากอัลลอฮ์ ﷻ เป็นสิ่งที่ได้รับการอนุมัติให้กระทำ สิ่งที่ไม่ดี คือ สิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ให้ละเว้นกระทำ มนุษย์เรานั้นไม่มีภาวะรับผิดชอบในการกระทำหรือละเว้นการกระทำจนกว่าเขาจะได้รับสาส์นจากอัลลอฮ์ ﷻ

เงื่อนไขของสิ่งที่บัญญัติให้กระทำ

การสั่งให้กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นต้องมีเงื่อนไขดังนี้(al-Shanqitiy, 2001 : 34-36)

1. สิ่งที่สั่งให้กระทำเป็นสิ่งที่แน่นอนที่ผู้รับคำสั่งรู้อย่างชัดเจน และสามารถปฏิบัติได้ หากสั่งให้ถือศีลอด ผู้รับคำสั่งจะรู้ว่าการถือศีลอดนั้นคืออะไร มีวิธีปฏิบัติ และเงื่อนไขอะไรบ้าง ทั้งนี้เพราะการสั่งให้กระทำในสิ่งที่ผู้รับคำสั่งไม่รู้เรื่องนั้น เป็นการสั่งให้กระทำในสิ่งที่เกินความสามารถของผู้รับคำสั่งที่จะกระทำได้

ถ้าหากสิ่งที่สั่งให้กระทำเป็นอียาคะฮ์หรือกิจกรรมที่มนุษย์ไม่อาจเข้าใจเหตุผลได้ นอกจากผู้รับคำสั่งต้องรู้สิ่งที่สั่งให้กระทำแล้ว ผู้รับคำสั่งยังจะต้องรู้ด้วยว่าเป็นคำสั่งของอัลลอฮ์ ﷻ เพราะเขาจะต้องตั้งเจตนาในการกระทำเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ การตั้งเจตนาการกระทำเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ ไม่เกิดขึ้นจนกว่าเขาจะรู้ว่าการกระทำนั้นเป็นการปฏิบัติตามคำสั่งของอัลลอฮ์ ﷻ

ถ้าหากการกระทำนั้น เราสามารถเข้าใจเหตุผลได้ การกระทำนั้นก็จะมีผลสมบูรณ์แม้มิได้ตั้งเจตนาทำเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ แต่จะไม่ได้รับผลบุญจากการกระทำนั้น ๆ เช่น การส่งคืนของฝาก และการจ่ายหนี้ ใครก็ตามที่กระทำสิ่งดังกล่าวโดยมิได้ตั้งเจตนาเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ หรือเพราะเขากลัวบทลงโทษทางกฎหมาย การกระทำของเขาก็จะมีผลสมบูรณ์ กล่าวคือ จะไม่มีการเรียกร้องสิทธิอีกในวันอากิเราะฮ์ แต่เขาจะไม่ได้รับผลบุญ ทั้งนี้เพราะเขา มิได้ตั้งเจตนากระทำเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ

2. สิ่งที่สั่งให้กระทำต้องยังไม่ปรากฏหรือยังมิได้กระทำ เช่น การสั่งให้ละหมาดหรือถือศีลอดขณะที่สั่งนั้น ทั้งสองยังไม่เกิดขึ้น ผู้รับคำสั่งต้องกระทำสิ่งทั้งสองนั้น ถ้าผู้รับคำสั่งได้ละหมาดอัสรุของวันนี้แล้วก็ไม่อาจที่จะมีคำสั่งให้เขาละหมาดอัสรุให้เขาละหมาดอัสรุของวันเดียวกันอีก ทั้งนี้เพราะคำสั่งให้ทำนั้นหมายถึงทำสิ่งที่ยังไม่มี การสั่งให้ทำสิ่งเดียวกันกับที่ได้ทำไปแล้วเป็นการสั่งที่มีลักษณะขัดแย้งในตัว จึงเป็นไปไม่ได้

3. สิ่งที่ทำให้กระทำได้อยู่ภายในขอบเขตความสามารถที่จะกระทำได้ ซึ่งแบ่งออกได้ 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก คือ การสั่งให้กระทำในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ถือว่าเป็น โหมะ ความเป็นไปไม่ได้นั้นอาจจะอยู่ในตัวของมันเอง ดังกรณีที่ทำให้กระทำสองสิ่งที่ตรงกันข้ามในเวลาเดียวกัน เช่นการสั่งให้นอนและให้ยืนในเวลาเดียวกัน และความเป็นไปไม่ได้นั้นอาจมาจากสาเหตุภายนอกซึ่งผิดปกติวิสัยของมนุษย์ที่จะกระทำได้ เช่น การสั่งให้มนุษย์บินในอากาศโดยไม่มียานพาหนะ การสั่งลักษณะนี้ถือว่าเป็น โหมะ ทั้งนี้เพราะอัลลอฮ์ ﷻ จะไม่ทรงสั่งผู้ใดนอกจากเท่าความสามารถของเขที่จะอำนวยความสะดวกให้กระทำได้ตามนั้น

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า :

﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا...﴾

(البقرة : 286)

ความว่า “อัลลอฮ์ไม่ทรงบังคับชีวิตหนึ่งชีวิตใดนอกจากที่เขาจะมีความสามารถ”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 286)

ลักษณะที่สอง คือ การออกคำสั่งเพื่อให้ผู้อื่นกระทำหรืองดกระทำคือ โหมะ เช่น การออกคำสั่งแก่ผู้บรรลุลักษณะเพื่อให้บิดาของเขาทำการละหมาดหรือจ่ายซะกาต เป็นต้น ทั้งนี้เพราะสิ่งที่ผู้บรรลุลักษณะได้รับคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นจะไม่มากไปกว่าเป็นการให้คำแนะนำเท่านั้น

2.3.3.4 พิธีกรรมกับมะสอลิหฺ มุรสะละฮฺ

ความหมายและความสำคัญของมะสอลิหฺ มุรสะละฮฺ

อัลมะสอลิหฺ (المصلحة) เป็นพหุพจน์ของมัสละหะฮฺ (المصلحة) ซึ่งมีความหมายว่าผลประโยชน์

อัลมุรสะละฮฺ (المرسلة) หมายถึงสิ่งที่ถูกปล่อยละเลยไม่มีการพูดถึง ดังนั้นมะสอลิหฺ มุรสะละฮฺ จึงหมายถึงผลประโยชน์ต่างๆที่ไม่มีตัวบทยอมรับว่าใช้ได้หรือใช้ไม่ได้ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นผลประโยชน์ที่ไม่มีตัวบทพูดถึง

หลักการนี้จะมีศัพท์คำหนึ่งที่มักใช้อยู่เสมอ คือ อัลอิสติสลาหฺ (الاستصلاح) ซึ่งหมายถึง การกำหนดบัญญัติทางกฎหมายโดยใช้หลักมะสอลิหฺ มุรสะละฮฺ

บทบัญญัติของอิสลาม ตั้งอยู่บนหลักการและจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาผลประโยชน์ของมนุษย์ทั้งโลกนี้และโลกหน้า มะสลอิหฺ มุรสะละฮฺ จึงถือว่าเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามที่สำคัญมากที่ทำให้กฎหมายอิสลามสามารถกำหนดบัญญัติต่างๆ ในการรักษาผลประโยชน์ได้ในทุก ๆ กรณี โดยเฉพาะในกรณีที่ไม่มีตัวบทกำหนด อย่างไรก็ตามการใช้หลักการนี้ในการกำหนดบัญญัติต่าง ๆ นั้นจะต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษเพื่อที่จะไม่ให้อารมณ์หรือผลประโยชน์ส่วนตัวของบุคคลใดบุคคลหนึ่งมีส่วนร่วมในการกำหนดบทบัญญัติโดยอ้างหลักการนี้ (al-Dharqa, 1968 : 1/90)

ประเภทของมะสลอิหฺ

มะสลอิหฺ หรือผลประโยชน์นั้นตามทฤษฎีของอิสลามมี 3 ประเภท คือ (al-Dharqa, 1968 : 1/93-94)

1. ผลประโยชน์ที่อิสลามยอมรับ ซึ่งมีตัวบทหรือหลักฐานที่แสดงว่ามี การรักษาและปกป้องไว้ ผลประโยชน์ประเภทนี้มี 3 ลักษณะ คือ

- มะสลอิหฺฎะอูรียะฮฺ (المصالح الضرورية) คือผลประโยชน์ที่จำเป็นจะขาดไม่ได้ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในเรื่องของโลกและศาสนา หากขาดไปแล้ว จะทำให้การดำรงชีวิตเกิดความบกพร่อง การรักษาผลประโยชน์ประเภทนี้ถือว่าเป็นเป้าหมายสำคัญมากของกฎหมายอิสลามโดยการกำหนดให้รักษาหลัก 5 ประการ คือ ศาสนา ชีวิต สติปัญญา ทรัพย์สินและเชื้อสาย

- มะสลอิหฺฮัจญียะฮฺ (المصالح الحاجية) ผลประโยชน์ที่เป็นความต้องการของมนุษย์เพื่อปลดเปลื้องความยากลำบาก ซึ่งหากขาดไปแล้วจะไม่ทำให้เกิดความบกพร่องในการดำรงชีวิตของมนุษย์ แต่จะทำให้เกิดความยากลำบากพอสมควร เช่น การอนุมัติให้ล่าสัตว์ อนุมัติให้ทำสัญญาเช่า เป็นต้น

- มะสลอิหฺหะซันียะฮฺ (المصالح التحسينية) คือ ผลประโยชน์ที่ทำให้เกิดความสมบูรณ์ หากขาดไปแล้วจะไม่ทำให้เกิดความยากลำบาก แต่การรักษามันไว้ถือว่าเป็นการรักษาจริยธรรมหรือประเพณีอันดีงาม เช่น การรักษามารยาทในการพูดจาในการกินและการดื่ม เป็นต้น

การกำหนดบัญญัติที่ได้กล่าวมานั้นจะถือว่าการรักษาผลประโยชน์ที่จำเป็นจะต้องยึดเป็นลำดับแรกถัดไปเป็นผลประโยชน์ที่เป็นความต้องการของมนุษย์ ลำดับสุดท้ายคือผลประโยชน์ที่ทำให้เกิดความสมบูรณ์

ดังนั้นผลประโยชน์ตะหุซีนียะฮฺจะไม่เป็นที่ยอมรับหากการยึดผลประโยชน์อื่นจะทำให้ขัดกับผลประโยชน์ที่จำเป็น ดังตัวอย่างเช่น การอนุมัติให้เปิดเอาระฮฺ⁴⁵ เพื่อการรักษาพยาบาลหรือผ่าตัด ซึ่งถือว่ามีเจตจำนง ทั้งนี้เพราะการปกปิดเอาระฮฺนั้นเป็นผลประโยชน์ตะหุซีนียะฮฺเพื่อรักษาจรรยาบรรณที่พึงงาม ส่วนการรักษาพยาบาลนั้นเป็นสิ่งจำเป็น

2. ผลประโยชน์ที่อิสลามปฏิเสธหรืออิสลามไม่ยอมรับ เช่น การฆ่าตัวตาย ซึ่งบางครั้งอาจทำให้เกิดผลประโยชน์แก่ผู้ที่ฆ่าตัวเองในการหนีปัญหาความยากแค้นหรือความทรมานได้ แต่เป็นผลประโยชน์ที่อิสลามไม่ยอมรับจึงใช้ในการหุคัมไม่ได้เด็ดขาด

3. ผลประโยชน์ที่ไม่มีตัวบทหลักฐานเป็นที่ยอมรับและไม่มีหลักฐานว่าถูกปฏิเสธ แต่การยึดเอาผลประโยชน์ดังกล่าวในการกำหนดบทบัญญัตินั้นจะทำให้ได้มาซึ่งผลดีหรือปลดปล่อยผลเสีย ผลประโยชน์ลักษณะนี้เองที่เรียกว่า “มะฮฺลลุหฺ มุรตะละฮฺ”

มะฮฺลลุหฺ มุรตะละฮฺ เป็นหลักการที่บรรดานักกฎหมายอิสลามมีทรรศนะแตกต่างกัน และมีนักกฎหมายอิสลามไม่น้อยที่ไม่ยอมรับหลักการนี้ สำหรับแนวที่ยอมรับหลักการนี้ในการกำหนดบทบัญญัติที่ไม่มีตัวบทและไม่มีมติเอกฉันท์ โดยมีเหตุผลสนับสนุนดังต่อไปนี้

1. บรรดาเศาะหาบะฮฺได้ยึดเอาหลักการมัศละหะฮฺ ในการกำหนดบทบัญญัติหลายเรื่อง ตัวอย่างเช่น

- การรวบรวมอัลกุรอานให้อยู่ในเล่มเดียวกัน ซึ่งสิ่งนี้ไม่เคยปรากฏในสมัยของท่านนบีﷺ เหตุผลในการรวมก็คือเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมนั่นเอง

- ท่านอุมร์ได้ลงโทษคนที่ผสมนมสดกับน้ำด้วยการเทนมทิ้ง โดยอาศัยหลักการผลประโยชน์ที่ตามมา โดยเป็นตัวอย่างในการห้ามมิให้เขาและผู้อื่นกล้าที่จะหลอกลวงอีกในอนาคต ซึ่งตามหลักการแล้วจะทำไม่ได้เพราะเป็นการทำลายทรัพย์สินโดยไม่สมควร

- ท่านอุษมานได้กำหนดให้ภรรยาที่ถูกหย่าขาดจากสามี โดยที่สามีมีเจตนาให้ภรรยาหมดสิทธิที่จะมีส่วนในกองมรดกของตนให้กลับมามีสิทธิรับมรดกได้แม้ว่าการเป็นสามีภรรยาจะขาดกันแล้วก็ตาม ทั้งนี้โดยอาศัยหลักการมัศละหะฮฺ เป็นต้น

2. บัญญัติต่าง ๆ ของอิสลามนั้นถูกบัญญัติขึ้นมาเพื่อให้บรรลุผลประโยชน์ของมวลมนุษย์ ดังนั้นปัญหาต่าง ๆ ที่ไม่มีตัวบทหรือมติเอกฉันท์ของนักกฎหมายก็

⁴⁵ ส่วนที่ต้องปกปิดของร่างกายมนุษย์ ตามบัญญัติศาสนา

ต้องกำหนดขึ้นโดยหลักการมีสาระหะฮุ เพราะบทบัญญัติที่นำมาซึ่งผลประโยชน์นั้นเชื่อได้ว่าเป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายอิสลาม

3. เมื่อค่านิยมและสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อยๆ ปัญหาใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นเสมอ ดังนั้นในการกำหนดบทบัญญัติจึงต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ด้วย ถ้าหากไม่สามารถยึดเอาหลักการมะสอลิหฺ มุรสะละฮฺ ในการกำหนดบัญญัติแล้ว จะทำให้กฎหมายอิสลามไม่สามารถสนองความต้องการของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้

นักกฎหมายอิสลามที่ยอมรับหลักการนี้มาใช้ในการกำหนดบทบัญญัติต่างๆ เห็นพ้องต้องกันว่า การใช้หลักการนี้ในการกำหนดบทบัญญัตินั้นใช้ได้เฉพาะปัญหาที่เกี่ยวกับเรื่องมูอามาละด¹²⁵ เท่านั้น สำหรับอิละฮฺในการกำหนดบทลงโทษและเรื่องอื่น ๆ ที่มนุษย์ไม่สามารถเข้าใจเหตุผลของการบัญญัตินั้นไม่อาจที่จะนำหลักการนี้มาใช้ได้ นอกจากนี้ การใช้หลักการนี้จะต้องมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. จะต้องเป็นผลประโยชน์ที่แท้จริง ไม่เพียงแต่เป็นที่คาดคะเนเท่านั้นว่าเป็นผลประโยชน์ คือ การกำหนดบัญญัติจะทำให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์อย่างแน่นอนหรือปลดเปลื้องผลเสียอย่างชัดเจน
2. เป็นผลประโยชน์ของส่วนรวม มิใช่เป็นผลประโยชน์เฉพาะบุคคลหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง
3. เป็นผลประโยชน์ที่ไม่ขัดกับตัวบทหรือมติเอกฉันท์หรือเจตนารมณ์ของกฎหมายอิสลาม

2.3.4 พิธีกรรมต่างๆ

2.3.4.1 พิธีกรรมอิชิกุบูรฺให้กับผู้เสียชีวิตไปแล้ว

เชาว์นฤทธิ เรื่องปราชญ์ (2549 : 143-150) ได้อธิบายถึงการทำบุญให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว พร้อมทั้งยกหลักฐานประกอบการอธิบายว่า

การทำบุญประเภทหนึ่งที่คนในสังคมปฏิบัติกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวมีข้อขัดแย้งกันในสังคมว่า การทำบุญประเภทดังกล่าวสามารถปฏิบัติได้หรือไม่ มีบางนักวิชาการบางทัศนะว่าอนุญาตให้กระทำได้โดยยกหลักฐานขึ้นมารองรับ และมี

¹²⁵ เรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของมนุษย์

นักวิชาการบางท่านระบุว่าไม่อนุญาตให้ปฏิบัติด้วยเหตุที่ว่าการกระทำดังกล่าวมิเคยปรากฏในสมัยของท่านท่านนบี ﷺ บรรดาสาวกของท่านและบรรดาผู้ที่อยู่ในยุคต้น ๆ ของอิสลาม การทำบุญ 3 วัน 7 วัน 40 วัน และ 100 วัน หลังจากที่ผู้เสียชีวิตถูกฝังไปแล้ว ในช่วงเวลากลางคืนก็จะเชิญผู้คนมาชุมนุมกันที่บ้านผู้ตายเพื่ออ่านอาযะฮ์ อัลกุรอาน ซิกรุลลอฮ์และขอคุดอ์ให้กับผู้ตาย หลังจากนั้นก็จะมีการเลี้ยงอาหาร ซึ่งสาเหตุในการที่มีความขัดแย้งกันก็คือในเรื่องของการที่บ้านของผู้ตายจัดทำอาหารเพื่อเลี้ยงบุคคลที่มาชุมนุมกันที่บ้าน โดยมันขัดแย้งกับคำสั่งของท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ที่ว่าให้บุคคลอื่นทำอาหารให้กับครอบครัวของผู้ตายอันเนื่องมาจากว่าครอบครัวของผู้ตายนั้นยังคงเสียใจในการตายไม่มีกระจิตกระใจในการทำอะไร ท่านนบี ﷺ จึงสั่งให้ทำอาหารให้กับครอบครัวดังกล่าว ดังที่มีรายงานว่าเมื่อข่าวการสิ้นชีวิตของท่านญะฮ์ฟัร¹²⁶ ไปถึง ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ท่านจึงกล่าวว่า

¹²⁷ ((اصْنَعُوا لَالِ جَعْفَرَ طَعَامًا فَقَدْ أَتَاهُمْ مَا يَشْعُلُهُمْ))

(أبو داود، 1986:3130)

ความว่า “พวกท่านจงทำอาหารให้แก่ครอบครัวของญะฮ์ฟัรเถิด เพราะสิ่งที่ทำให้เกิดความยุ่งยาก (หมายถึงความโศกเศร้าเสียใจ) มาพร้อมกับพวกเขา”

(Abu Dawud, 1986 : 3130)

จากหะดีษข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เมื่อมุสลิมคนหนึ่งสิ้นชีวิต มีสุนนะฮ์ให้เพื่อนบ้านหรือญาติใกล้ชิดเตรียมอาหารให้เฉพาะครอบครัวของผู้ตาย (al-Mubarakfuri, 1990 : 4/66-67) อย่างน้อยวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง ท่านอิบนุ ฮะมาม กล่าวไว้ว่า “ส่งเสริมให้เพื่อนบ้านของครอบครัวผู้ตาย และญาติใกล้ชิดเตรียมอาหารให้แก่พวกเขาวันหนึ่งกับคืนหนึ่งเนื่องจากพวกเขากำลังอยู่ในความเศร้าโศกเสียใจ” (al-Mubarakfuri, 1990 : 4/67 ; Abadi, 1990 : 8/282) ซึ่งตัวบทข้างต้นมิได้ระบุว่าให้เพื่อนบ้าน หรือญาติพี่น้อง

¹²⁶ อับดุลลอฮ์ อิบนุ ญะฮ์ฟัร อัลฮาซิมีย์ เกิดที่ดินแดนหะบะชะฮ์ เป็นลูกของลุงของท่านเราะฮ์ลุล ดาฮชะฮิดในสงครามมูตะฮ์ในปี ส.ศ. 8

¹²⁷ บันทึกโดยAbu Dawud, 1986 : 3130 ; al-Tirmiziy, 1983 : 998 อนุอ์ฮา(al-Tirmiziy) กล่าวว่า หะดีษนี้เป็นหะดีษหะสันเศาะฮีหฺ และ Ibn Majah, 1975 : 1610 (สำนวนที่อ้างเป็นของAbu Dawud)

ของผู้ตายหรือผู้ที่อยู่ในครอบครัวผู้ตายเตรียมหุงหาอาหารเพื่อเลี้ยงบรรดาแขกหรือที่มาเยี่ยมผู้ตาย ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น ท่านอัลกอริยฺ (al-Qariy) จึงกล่าวว่าการที่ครอบครัวของผู้ตายเตรียมอาหารไว้สำหรับบรรดาผู้คนที่มาร่วมชุมนุมกันที่บ้านของผู้ตาย ถือว่าเป็นการอุตริกรรมทางศาสนาที่น่ารังเกียจ (al-Sharbini, n.d. : 1/18) และยังมีกล่าวไว้ถึงเรื่องการมาร่วมชุมนุมกันที่บ้านของผู้ตายโดยการทำอาหารเลี้ยงบุคคลที่มาชุมนุมนั้นเป็นการแสดงออกที่ไม่ดี ดังมีรายงานว่า ท่านญะรียร อิบน์ अबดุลลอฮฺ อัลบะญะลียฺ¹²⁸ กล่าวว่า

129. "كُنَّا نَرَى الْإِجْتِمَاعَ إِلَى أَهْلِ الْمَيِّتِ وَصَنَعَةَ الطَّعَامِ مِنَ النَّيَاحَةِ"

(ابن ماجه، 1975:1612)

ความว่า “พวกเราถือว่าการร่วมชุมนุมกันที่บ้านของผู้ตาย และทำอาหาร (ที่บ้านผู้ตายนั้น) เป็นส่วนหนึ่งของการนิยาะฮะฮฺ”

(Ibn Majah, 1975 : 1612)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าบรรดาเศาะหาบะฮฺถือว่าการร่วมชุมนุมที่บ้านของผู้ตายพร้อมทำอาหารที่บ้านผู้ตาย เป็นส่วนหนึ่งที่อิสลามสั่งห้าม ประเภทที่เป็น การนิยาะฮะฮฺ หมายถึงการแสดงอาการเศร้าโศกเสียใจ เช่น การตีอกชกหัว นึกเสียดฟ้าตีโพยตีพาย ครวญคราง ชิดข่วนไบหน้าเสมือนคนขาดสติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในอิสลาม ซึ่งถ้ากล่าวอย่างเข้าใจง่าย ๆ ก็คือ การชุมนุมที่บ้านของผู้ตายเพื่อรับประทานอาหารก็ถือเป็นการกระทำที่มีหุกุมเดียวกันกับการคร่ำครวญเสียใจนั่นเอง ซึ่งทัศนะของนักวิชาการที่เกี่ยวกับเรื่องนี้มีดังนี้

อัชชาฟิอียฺ (al-Shafi'i¹³⁰, 1993 : 1/317) ได้กล่าวเกี่ยวกับเรื่องการชุมนุมกันที่บ้านผู้ตายว่า “ฉันชอบที่จะให้เพื่อนบ้านของผู้ตาย หรือญาติใกล้ชิดของผู้ตายทำอาหาร

¹²⁸ ญะรียร อิบน์ अबดุลลอฮฺ อัลบะญะลียฺ เป็นเศาะหาบะฮฺ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดี สิ้นชีวิตในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 51

¹²⁹ บันทึกโดย Ibn Majah, 1975 : 1612 และ Ahmad, 1980 : 6866

¹³⁰ อิมามชาฟิอียฺ มีชื่อเต็มว่า อับดุลิลลาฮฺ มุฮัมมัด อิบน์ อิดริส อิบน์ อัลอับบาส อิบน์ อุสมาน อิบน์ ชาฟิอียฺ เกิดที่ฉนวนกาซา ดินแดนปาเลสไตน์ ในปีฮิจเราะฮ์ศักราช 150 เสียชีวิต ณ กรุงไคโร ประเทศอียิปต์ ในปีฮิจเราะฮ์ศักราช เป็นอุลามาอ์ฟิกฮ์ผู้ยิ่งใหญ่หนึ่งในสี่ของโลกอิสลาม เจ้าของมัซฮับชาฟิอียฺ ซึ่งมีผู้สังกัดทั่วโลก ท่านเป็นศิษย์เอกของอิมามมาลิก ท่านมีผลงานการแต่งหนังสืออย่างมากมาย เช่น al-Risalah และ al-Umm เป็นหนังสือฟิกฮ์ (al-Baihaki, 1991 : 2/23-29)

ให้แก่ครอบครัวของผู้ตายอัมวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง เช่นนั้นเป็นการกระทำตรงกับสุนนะฮ์ และเป็นการรำลึกที่มีเกียรติ อีกทั้งยังเป็นการกระทำของผู้ทรงคุณธรรมก่อนและหลังยุคของเรา เพราะเมื่อมีข่าวการเสียชีวิตของท่านญะอ์ฟิร ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ กล่าวว่า พวกเขาท่านจงทำอาหารให้แก่ครอบครัวของญะอ์ฟิรเถิด เพราะสิ่งที่ทำให้เกิดความยุ่งยากมาประสบกับพวกเขา”

ลัยยิด ซาบิก (Saiyid Sabiq, 1992 : 1/261) ได้เขียนในหนังสือของท่านไว้ว่า “บรรดานักวิชาการทั้งหลายลงมติว่า ถือเป็นมักรหฺหรือมิสมควรอย่างยิ่งที่ครอบครัวของผู้ตายต้องรับภาระหุงหาอาหารเลี้ยงผู้คนที่มาชุมนุมกันที่บ้านผู้ตาย เพราะสิ่งดังกล่าวเป็นการเพิ่มภาระอันหนักอึ้งแก่พวกเขา และยังคงคล้ายกับการกระทำของพวกเขาญะอ์ลียะฮ์ เพราะมีหะดีษจากอิบนุ ญะอ์รียร กล่าวว่า พวกเขาถือว่า การชุมนุมที่บ้านของผู้ตายและทำอาหารเลี้ยงภายหลังการฝังผู้ตายนั้น เป็นส่วนหนึ่งจากการโอดครวญที่ศาสนาห้าม นักวิชาการบางท่านถือว่าการเลี้ยงอาหารดังกล่าวนี้เป็นสิ่งต้องห้าม”

ท่านญะอ์รียร ได้บ่งชี้ว่า แท้จริงพวกเขาหมายถึงบรรดาเศาะหาบะฮ์ฮ์ว่าการชุมนุมของผู้คนที่มาที่บ้านครอบครัวของผู้ตาย และครอบครัวของผู้ตายทำอาหารเลี้ยงผู้คนที่มาทั้งหมดนั้น พวกเขาถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการนียาหะฮ์ นั้นหมายความว่า บรรดาเศาะหาบะฮ์ฮ์บ่งบอกให้รู้ว่าครอบครัวของผู้ตายไม่ต้องทำอาหารเลี้ยงผู้คนที่มาทั้งหมด และไม่ต้องมารวมชุมนุมกันที่บ้านของพวกเขา แต่ทว่าสมควรอย่างยิ่งที่เพื่อนบ้านหรือญาติใกล้ชิดของพวกเขาควรจะทำอาหารมาเลี้ยงพวกเขา เพราะพวกเขากำลังประสบกับความโศกเศร้าต่อสิ่งที่ถูกทดสอบ” (al-Maḍar, n.d. : 336 ; Abadi, 1990 : 8/282)

ส่วนอีกทัศนะหนึ่ง ถือว่าการทำบุญที่บ้านผู้ตาย และการรับประทานอาหารที่บ้านผู้ตายนั้นเป็นสิ่งที่อนุญาต โดยใช้หะดีษที่ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ เคยรับประทานอาหารที่บ้านผู้ตายดังมีรายละเอียดดังนี้

จากท่านอาศิม อิบนุ กุลัษบ จากบิดาของเขา จากชาวอันศอรผู้หนึ่งกล่าวว่า

((خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فِي جَنَازَةِ فَرَائِثُ
رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- وَهُوَ عَلَى الْقَبْرِ يُوصِي الْحَافِرَ «
أَوْسِعْ مِنْ قَبْلِ رَجْلَيْهِ أَوْسِعْ مِنْ قَبْلِ رَأْسِهِ» . فَلَمَّا رَجَعَ اسْتَقْبَلَهُ دَاعِيَ

امْرَأَةٍ فَجَاءَ وَجِيءَ بِالطَّعَامِ فَوَضَعَ يَدَهُ ثُمَّ وَضَعَ الْقَوْمُ فَأَكَلُوا فَنَظَرَ آبَاؤُنَا
رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- يُلُوكُ لُقْمَةً فِي فَمِهِ ثُمَّ قَالَ « أَجِدُّ
لَحْمَ شَاةٍ أُخِذَتْ بِغَيْرِ إِذْنِ أَهْلِهَا ». فَأَرْسَلَتِ الْمَرْأَةُ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ
إِنِّي أَرْسَلْتُ إِلَى الْبَيْعِ يَشْتَرِي لِي شَاةً فَلَمْ أَجِدْ فَأَرْسَلْتُ إِلَى جَارِ لِي
قَدْ اشْتَرَى شَاةً أَنْ أَرْسِلَ إِلَيَّ بِهَا بِنَمْنِهَا فَلَمْ يُوَجِدْ فَأَرْسَلْتُ إِلَى امْرَأَتِهِ
فَأَرْسَلْتُ إِلَيَّ بِهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- أَطْعِمِيهِ
((الْأَسَارَى))¹³¹

(أبو داود، 1986:3332)

ความว่า “พวกเราออกไปพร้อมกับท่านเราะสูลมายังฉะฮ์ฮะฮ์หนึ่ง ฉันทเห็นท่านเราะสูลยืนบริเวณปากหลุม สั่งคนขุดหลุมว่า ท่านจงขุดทางด้านปลายเท้าทั้งสองให้กว้าง และจงขุดทางด้านศีรษะของเขาให้กว้าง (ภายหลัง) เสรีจลีน (จากการฝัง) เมื่อท่านเราะสูลมุ่งหน้ากลับ ระหว่างทางตัวแทนของสตรีนางหนึ่ง ออกมาต้อนรับ (และเชิญท่านเราะสูลมารับประทานอาหาร) ดังนั้นท่านเราะสูลจึงตอบรับคำเชิญและพวกเรา ก็ไปพร้อมกับท่านเราะสูล จากนั้นอาหารก็นำมาเลี้ยง ท่านเราะสูลจึงหยิบอาหารนั้น และทุกคนก็หยิบอาหารนั้นรับประทาน ซึ่งบรรดาผู้ใหญ่ของพวกเรามองดูท่านเราะสูลหยิบอาหารเข้าปากคำหนึ่ง แล้วท่านเราะสูลก็กล่าวว่า ฉันพบว่าเนื้อแกะนี้ได้รับมาโดยมิได้ขออนุญาตจากเจ้าของของมัน สตรีที่ส่งตัวแทนไปเชิญท่านเราะสูลกล่าวแก่ท่านเราะสูลว่า โอ้ท่านเราะสูลของอัลลอฮ์ แท้จริงฉันส่ง (คน) ไปยังบะกือ (หรือนะกือ หมายถึงสถานที่ที่มีการค้าขายแพะแกะ) เพื่อซื้อแกะให้ฉันตัวหนึ่ง ซึ่งฉันก็ไม่ได้แกะนั้น ฉันจึงส่งไปยังเพื่อนบ้านของฉัน (ให้ช่วยซื้อแกะ) ครั้งนี้เขาซื้อแกะได้ตัวหนึ่งเพื่อที่จะส่งให้ฉันด้วยราคาของมัน แต่ (ฉัน) ไม่พบเขาฉันจึงส่งไปยังภรรยาของเขา (เพื่อซื้อแกะตัวนั้น) นางจึงส่ง (หมายถึงขาย) แกะตัวหนึ่งให้ฉัน ท่านเราะสูลจึงกล่าวแก่นางว่า เธอจงนำอาหารนี้ให้แก่เชลยศึกเถิด (เพราะส่วนใหญ่ของพวกเขาเป็นคนยากจน)”

(Abu Dawud, 1986 : 3332)

¹³¹ บันทึกโดยAbu Dawud, 1986 : 3332 ; Ahmad, 1980 : 22003 และal-Baihaky, 1994 : 10825 (หะดีษเศาะหีห) (สำนวนที่อ้างเป็นของAbu Dawud)

จากหะดีษข้างต้นที่ผู้ให้ทัศนะว่าอนุญาตให้รับประทานอาหารที่บ้านของผู้ตาย โดยใช้เป็นหลักฐานในการอนุญาตให้รับประทานอาหารที่บ้านผู้ตายโดยอธิบายว่า

1. มีสุนนะฮ์ให้ร่วมงานศพ เพราะเป็นการเจริญรอยตามท่านเราะสูลและบรรดา เศาะหาบะฮ์
2. อนุญาตให้เชิญบรรดาแขกหรือที่กลับจากกุบรูรภายหลังจากการฝังเสร็จสิ้น โดยเชิญไปที่บ้านครอบครัวของผู้ตาย
3. สุนนะฮ์ให้ตอบรับคำเชิญของเจ้าภาพ เพราะท่านเราะสูลและบรรดา เศาะหาบะฮ์ได้ตอบรับคำเชิญของครอบครัวผู้ตาย
4. สุนนะฮ์ให้นำอาหารมาเลี้ยงบรรดาผู้รู้และบุคคลทั่วไป (รอฟิค ชมเผ่า, ม.ป.ป. : 1/24)

การใช้ตัวบทหะดีษนี้เป็นหลักฐานในการอนุญาตให้รับประทานอาหารที่บ้านของผู้ตายนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ตัวบทหะดีษนี้มีนัยเป็นตัวบทที่เกี่ยวกับการอนุญาตให้รับประทานอาหารที่บ้านของผู้ตาย เพราะจากตัวบทหะดีษข้างต้นมิได้ระบุว่า เป็นญาติของผู้ตาย และไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ตายแต่อย่างใด จึงมีนัยจะใช้เป็นหลักฐานในเรื่องดังกล่าว และอีกประการหนึ่งก็คือในบรรดานักบันทึกหะดีษทั้งสามท่านที่บันทึกหะดีษนี้ คือ ออบูดาวูด อะหมัด และอัลบัยหะกี ยท่านมิได้บันทึกหะดีษดังกล่าวไว้ในบทที่ว่าด้วยการรับประทานอาหารที่บ้านของผู้ตาย แต่ได้นำหะดีษข้างต้นบันทึกในหมวดที่ว่าด้วยการค้าขาย เพราะเนื้อหาของตัวบทเน้นให้ทราบถึงการซื้อขายที่มีได้รับอนุญาตจากเจ้าของ จึงเป็นเหตุให้การซื้อขายไม่ถูกต้อง ดังนั้นการนำตัวบทหะดีษดังกล่าวมาใช้เป็นหลักฐานในการอนุญาตให้รับประทานอาหารที่บ้านของผู้ตายนั้นจึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเท่าใดนัก

ในอีกตัวบทหนึ่งที่ใช้เป็นหลักฐานในการบ่งชี้ให้ทำบุญให้แก่ผู้ตายในช่วง 7 วัน โดยอ้างจากท่านสุฟยานแล้วว่า ท่านญอวสกล่าววว่า

"إِنَّ الْمَوْتَى لَيَعْدَبُونَ فِي قُبُورِهِمْ سَبْعًا وَكَأَنَّهُمْ يَسْتَجِيبُونَ أَنْ
يَطْعَمُوا عَنْهُمْ فِي تِلْكَ الْأَيَّامِ"

ความว่า “แท้จริง บรรดาผู้ตายนั้นจะถูกลงโทษในหลุมฝังศพของพวกเขาในช่วง 7 วัน และปรากฏว่าบรรดาเศาะหาบะฮะซุฮอบที่จะแจกจ่ายอาหาร (ทำเศาะดาเกาะฮุ) ให้แก่บรรดาผู้ตายในช่วงเจ็ดวันดังกล่าว”

จากตัวบทข้างต้น มิใช่เป็นหะดีษของท่านเราะฮะลุส แต่เป็นหะดีษที่อ้างไปถึงท่านฏอวูส อัลกัยซาน อัลยะมานีย์ ท่านนั้นเป็นตาบิอิน หรือที่เรียกว่าเป็นหะดีษมักฎัวะ ซึ่งหะดีษดังกล่าวนี้ไม่อนุญาตให้นำมาเป็นหลักฐานอ้างอิงในด้านบทบัญญัติทางศาสนา ถึงแม้ว่าการกล่าวอ้างนั้นจะสืบไปถึงผู้พูดก็ตาม เพราะถือว่าเป็นคำพูดหรือการกระทำของมุสลิมคนหนึ่งจากบรรดามุสลิมทั้งหลายเท่านั้น (al-Tahhan, 1982 :134) และหะดีษข้างต้นยังขัดแย้งกับหะดีษของท่านเราะฮะลุส โดยท่านกล่าวไว้ความว่า “เมื่อผู้ตาย (มัยยิต) ถูกฝัง มลาอิกะฮะสองท่านจะมายังเขา ทั้งสองผิวคำดวงตาของเขาทั้งสองสีน้ำเงิน ชื่อบุคคลหนึ่งจากทั้งสอง คือ มุนกัร อีกท่านหนึ่งชื่อ นะกีร ทั้งสองกล่าวแก่ผู้ตายว่า “ท่านจะกล่าวอย่างไรกับชายคนหนึ่ง (ที่ชื่อมุฮัมมัด) ผู้ตายกล่าวตอบว่า เขาคือบ่าวของพระองค์อัลลอฮุ และเป็นศาสนทูตของพระองค์ ฉันขอปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดที่สมควรได้รับการเคารพภักดีนอกจากพระองค์อัลลอฮุเท่านั้น และขอปฏิญาณตนว่ามุฮัมมัด เป็นบ่าวและเป็นศาสนทูตของพระองค์ จากนั้นหลุมศพของเขา ก็ขยายกว้างถึงเจ็ดสิบศอกและยาวเจ็ดสิบศอก และยังมีศมีอยู่ในหลุมฝังศพของเขา แล้วมีเสียงกล่าวแก่ผู้ตายว่า ท่านจงนอนเถิด ผู้ตายกล่าวตอบว่า ฉันต้องการกลับไปยังครอบครัวของฉันเพื่อที่จะบอกข่าวดีให้แก่เขา (ว่าอยู่ในกุบูรมีความสุขสบาย ไม่ถูกลงโทษ) มลาอิกะฮะทั้งสองกล่าวว่า ท่านจงนอนหลับเฉกเช่นการนอนหลับ (ของเจ้าบ่าวเจ้าสาว) ในคืนแรกเถิด ซึ่งจะไม่มีผู้ใดปลุกเขาออกจากบุคคลที่เป็นที่รักยิ่งสำหรับครอบครัวของเขา (เป็นการเปรียบเทียบถึงความสุขที่เกิดขึ้นในคืนแรก) จนกระทั่งอัลลอฮุทรงให้เขาฟื้นขึ้นจากที่นอนของเขา (หมายถึงวันกิยามะฮุ) ส่วนผู้ตายเป็นมุนาฟิก เขาจะกล่าวว่า ฉันได้ยินผู้ศรัทธากล่าวอย่างนั้น ฉันก็กล่าวเช่นนั้นด้วย ที่จริงฉันไม่รู้ มลาอิกะฮะทั้งสองกล่าวว่า ฉันทึกแล้วว่าท่านต้องกล่าวเช่นนั้น จากนั้นจึงมีเสียงกล่าวแก่แผ่นดินว่า เจ้าจงบีบรัดเขาเถิด และแผ่นดินก็บีบรัดเขา

จนกระทั่งซีโครงประสานกัน และเขายังคงถูกลงโทษเช่นนั้นในญูรจนกระทั่ง พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงทำให้เขาฟื้นขึ้นจากที่นอนของเขา (หมายถึงวันกิยามะฮ์)¹³²

จากหะดีษข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ภายหลังจากการสอบสวนในหลุมฝังศพ เสร็จแล้ว หากผู้ตายตอบคำถามของมะลาอิกะฮ์ได้ ญูรของเขา ก็จะกว้างและยาว 70 ศอก อีกทั้งยังมีรัศมีใน ญูรของเขา และจะคงสภาพไปจนถึงวันกิยามะฮ์ และหากผู้ตายไม่สามารถตอบคำถามของมะลาอิกะฮ์ทั้งสองท่านได้ แผ่นดินจะบีบรัดตัวเขาจน ซีโครงประสานกัน และจะคงสภาพไปจนถึงวันกิยามะฮ์ ซึ่งขัดแย้งกับคำกล่าวของท่านญอสูรว่า ผู้ตายจะถูกลงโทษในช่วงเจ็ดวันเท่านั้น ไม่ถูกลงโทษจนกระทั่งถึงวันกิยามะฮ์ ซึ่งไม่ตรงกับคำกล่าวที่ท่านเราะฮ์ลุกล่าวไว้

อีกประการหนึ่ง หะดีษข้างต้นยังกล่าวถึงหลักความเชื่อของมุสลิมที่ว่า วิญญาณของผู้ตายจะไม่สามารถกลับมายังบ้านของเขาโดยเด็ดขาด ดังสำนวนหะดีษที่ว่า “แล้วมีเสียงกล่าวแก่ผู้ตายว่า ท่านจงนอนเถิด ผู้ตายตอบว่า “ฉันต้องการกลับไปยังครอบครัวของฉันเพื่อที่จะบอกข่าวดีให้แก่พวกเขา มะลาอิกะฮ์ทั้งสองกล่าวว่า ท่านจงนอนหลับเถิด เช่นการนอนหลับ (ของเจ้าบ่าวเจ้าสาว) ในคืนแรกเถิด” ส่วนกรณีที่มีผู้กล่าวว่า “ดวงวิญญาณของผู้ตาย จะมาเยือนบ้านของเขาในคืนวันศุกร์ มาดูครอบครัวของเขา หากว่าคนในครอบครัวของเขาทำความดี ดวงวิญญาณก็จะขอ ดูอาอีและดีใจ แต่หากครอบครัวของเขาทำความชั่ว เขาก็ดูอาอีให้ร้ายและจะมีความโศกเศร้าเสียใจ เพราะฉนั้นที่ดีแล้วควรให้อาหารแทนผู้ล่วงลับ (ทำบุญ) หรือทำเสาะดาเกาะฮ์ ในคืนวันศุกร์ที่บ้านผู้ตาย จึงเป็นคำกล่าวที่ขัดแย้งกับหะดีษของท่านเราะฮ์ลุอย่างชัดเจน (มุรืด ทิมะเสน, 2543 : 25) และในอีกกรณีหนึ่งซึ่งมีการจัดทำพิธีส่งดวงวิญญาณหรือที่เรียกว่า “พิธีส่งรู่ห์” ซึ่งมีความเชื่อว่าดวงวิญญาณจะกลับมายังบ้าน จำเป็นที่จะต้องทำพิธีส่งดวงวิญญาณให้ไปยังญูร จึงเป็นความเชื่อที่ขัดกับตัวบทหะดีษเช่นกัน

อนึ่ง การทำบุญ 7 วัน 40 วัน และ 100 วัน ให้กับผู้ตายนั้น มิสมควรกระทำ เพราะมิได้ปรากฏในสมัยของท่านเราะฮ์ลุ ﷺ บรรดาเสาะหาบะฮ์ และบรรดา

¹³² ความหมายของหะดีษที่บันทึกโดย al-Tirmiziy, 1983 : 1081 และ Ibn Hibban : 3117 อนุอูฮฺ (al-Tirmiziy) กล่าวว่า เป็นหะดีษเสาะหีหฺ (สำนวนที่อ้างเป็นของ al-Tirmiziy)

อิมามมัซฮับทั้งหลาย ว่าพวกเขากระทำหรือส่งเสริมให้กระทำแต่อย่างใด และยังเป็น การคล้ายคลึงกับพิธีกรรมของศาสนาพุทธอีกด้วย (มูรีด ทิมะเสน, 2543 : 26-27)

ดังนั้น การทำบุญให้กับผู้ตายแบบเจาะจงวัน กล่าวคือ ทำบุญในช่วงแรกของการตาย 3 วัน 7 วัน และเจาะจงว่าเป็นวันที่ 40 และ 100 วัน เป็นสิ่งที่สมควรหลีกเลี่ยง (al-Faṭani, n.d. : 1/83) อันเนื่องมาจากว่า การทำบุญในช่วงแรกของการตายนั้นเป็นการสร้างความลำบากให้กับครอบครัวของผู้ตาย ซึ่งในขณะที่นั้นจิตใจของเขากำลัง โสกเศร้าในการจากไปของบุคคลในครอบครัวไม่มีกระจิต ใจจะกระทำสิ่งใด จึงสมควรอย่างยิ่งที่เพื่อนบ้าน หรือว่าญาติสนิทของผู้ตายจะทำอาหารมาให้กับครอบครัวของผู้ตาย ซึ่งเป็นแบบฉบับอันดีงามที่ท่านท่านนบี ﷺ ได้บอกไว้ ส่วนการเจาะจงว่าจะทำบุญในวันที่ 40 และ 100 วันนั้น เป็นสิ่งที่สมควรหลีกเลี่ยงเช่นกัน เพราะท่านท่านนบี ﷺ และชนในยุคต้น ๆ มิได้ปฏิบัติ และเป็นการปฏิบัติที่คล้ายคลึงกับพิธีกรรมของศาสนาพุทธ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องออกห่างจากการกระทำดังกล่าว อันเนื่องมาจากว่าท่านเราะสูลนั้น ห้ามมิให้มุสลิมไปเลียนแบบกลุ่มชนหนึ่งกลุ่มชนใด เพราะถ้าเขาเลียนแบบกลุ่มชนหนึ่งกลุ่มชนใดแล้ว ก็เท่ากับว่าเขาผู้นั้นก็เป็นเสมือนหนึ่งในกลุ่มชนนั้นด้วยเช่นกัน

จากการนำเสนอข้อมูลทางวิชาการข้างต้น จะเห็นได้ว่าการทำอิซกีบูร หรือการทำบุญให้กับผู้ตาย ไม่ว่าจะเป็นการเจาะจงวัน หรือไม่เจาะจงวัน ล้วนแล้วเป็นสิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยงในการกระทำทั้งสิ้น ในทำนองเดียวกันยังเข้าข่ายการกระทำที่เป็นอุตริกรรมทางศาสนา(บิดอะฮฺ) เนื่องจากไม่มีที่มาที่ไปจากอัลสุนนะฮฺ บรรดาสะหะฮาอะฮฺ บรรดาบรรพชนรุ่นแรก หรือแม้แต่บรรดาของมัซฮับทั้งสิ้น หากแต่สมควรอย่างยิ่งที่ผู้เป็นบุตรสมควรจะทำให้กับผู้เป็นบุพการี โดยการขออูอาห์ให้กับท่าน เพราะการขออูอาห์ของบุตรที่สลอลิฮฺนั้น อัลลอลูฮฺจะทรงตอบรับเป็นพิเศษ¹³³ และรวมถึงการทำความดีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบริจาคทานหรืออื่น ๆ ที่มีแบบอย่างจากท่านนบี มุฮัมมัด ﷺ และมีการปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายจากบรรดาสะหะฮาอะฮฺ เนื่องจากความเข้าใจของสะหะฮาอะฮฺถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาความเข้าใจด้วยบทหะดีษที่จะนำมาสู่การประกอบพิธีกรรมในอิสลาม

¹³³ ส่วนหนึ่งของความหมายบันทึกโดยMuslim, 1972 : 3084 ; al-Tirmiziy, 1983 : 1297; al-Nasa'i, 1964 : 3591 ; Abu Dawud, 1986 : 2494 และAhmad, 1980 : 8489 (สำนวนที่อ้างเป็นของ al-Tirmiziy)

2.3.4.2 พิธีกรรมเมอลิดเนื่องในวันคล้ายวันประสูติของท่านนบี ﷺ

เชาวันฤทธิ เรื่องปราชญ์ (2549 :154-162) ได้อธิบายถึงการทำบุญเมอลิดพร้อมหลักฐานประกอบในการอธิบายว่า

คำว่า "เมอลิด" เป็นคำนามเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ ซึ่งจะแปลความหมายเป็น เวลา หรือสถานที่นั้นย่อมขึ้นอยู่กับส่วนขยายภายในประโยค เช่นเรากล่าวว่า "เมอลิดของท่านนบี ﷺ คือเมืองมักกะฮ์" ในกรณีนี้คำว่า "เมอลิด" ต้องหมายถึงสถานที่เกิดของท่านนบี ﷺ อย่างแน่นอน จะแปลว่าเกิดไม่ได้แต่ถ้าเรากล่าวว่า "เมอลิดของท่านนบี มุฮัมมัด ﷺ นั้นคือ วันจันทร์ เดือนเราะเบียอูลเอาวัล ปีซ่าง" "เมอลิด" ในที่นี้จะต้องแปลเป็นวันเกิดอย่างแน่นอนจะแปลเป็นอย่างอื่นไม่ได้ (al-Jaza'iri, 1998 : 1/361)

เมอลิดนบีตรงกับวันอะไร

นักวิชาการต่างมีความเห็นตรงกันว่า นบีมุฮัมมัด ﷺ เกิดในวันจันทร์เดือนเราะเบียอูลเอาวัล ปีซ่าง เพราะท่านอิมามมุสลิมได้บันทึกหะดีษไว้ในหนังสือ เศาะฮีหฺของท่านจากอะบิออตาดะฮ์ ﷺ ว่าท่านเราะฮูล ﷺ ถูกถามเกี่ยวกับการถือศีลอดในวันจันทร์ ท่านกล่าวว่า "นั่นคือวันที่ฉันเกิด วันที่ฉันได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนบี และเป็นวันที่อัลกุรอานได้ถูกประทานมายังฉัน"¹³⁴ แต่จะตรงกับวันที่เท่าไรนั้น นักวิชาการมีความเห็นแตกต่างกัน

ส่วนเจ้าของหนังสือชื่อ "Taqwim al-'Arab Qabl al-Islam" (ปฏิทินอาหรับก่อน อิสลาม) ได้ตรวจสอบทางการคำนวณดาราศาสตร์อย่างละเอียดยืนยันว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เกิดในวันจันทร์ที่ 9 เดือนเราะเบียอูลเอาวัล ซึ่งตรงกับวันที่ 20 เมษายน ค.ศ. 571 นักวิชาการบางท่านมีความเห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เกิดตรงกับวันที่ 20 สิงหาคม ค.ศ.570 หรือตรงกับวันที่ 20 กันยายน ค.ศ.622 ส่วนเชคอับดุลลอฮ์ อิบน์มุฮัมมัด อิบน์ อับดิลวะฮาบ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ "Mukhtasar Sirah al-Rasul" (สรุปชีวประวัติของท่านเราะฮูล) ว่าท่านเราะฮูล ﷺ เกิดในวันที่ 8 เดือนเราะเบียอูลเอาวัล ซึ่งเป็นทัศนะที่ข้าพเจ้ายึดถือ และมีผู้กล่าวว่าท่านนบี ﷺ เกิดในวันที่ 10 เราะเบียอูลเอาวัล บางท่านกล่าวว่าท่านนบี ﷺ เกิดในวันที่ 12 เราะเบียอูลเอาวัล ท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนบี ﷺ ในเดือนเราะเบียอูลเอาวัลซึ่งผ่านไปแล้วหลายวัน และเสียชีวิตในวันที่ 8 เดือน

¹³⁴ ความหมายส่วนหนึ่งของหะดีษที่บันทึกโดย Abu Dawud, 1986 : 2426 เศาะฮีหฺตามเงื่อนไขของมุสลิม (al-Albani, 2000, Sahih Sunan Abi Dawud : 2/75)

เราะฮ์บ็ูลเอาวัล ส่วนทัศนะที่ถูกต้อน่าจะเป็นวันจันทร์ที่ 12 เดือนเราะฮ์บ็ูลเอาวัล โดยยึดจากการรายงานของท่านอิบนุอับบาสซึ่งได้กล่าวมาข้างต้น

การยกย่องวันเกิดของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ให้แบบอย่างในการยกย่องวันเกิดของท่าน ดังปรากฏในหะดีษซึ่งรายงานโดยท่านอิมามมุสลิม ซึ่งได้หยิบยกมากล่าวแล้วข้างต้น คือการถือศีลอดในวันจันทร์ ขณะเดียวกับท่านหญิงอาอิชะฮ์ ท่านอบูสุรอยเราะฮ์ และท่านอุซามะฮ์ อิบнуเซด ﷺ ได้กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ชอบถือศีลอดในวันจันทร์ เมื่อท่านถูกถามเกี่ยวกับการนี้ ท่านกล่าวว่า "มันเป็นวันที่ฉันเกิด และได้มีการแต่งตั้งการเป็นนบีแก่ฉัน"¹³⁵ การให้เกียรติและการมีความรักต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นผู้ที่สมควรจะได้รับการให้เกียรติยกย่อง เนื่องจากท่านเป็นนบีที่มีความสำคัญของโลก ในขณะที่เดียวกันท่านก็ได้รับการยกย่องจากผู้ที่ไม่ใช่มุสลิมว่า เป็นผู้ที่มีความยิ่งใหญ่คนหนึ่งของโลก

ดังนั้นหน้าที่ของมุสลิมก็จำเป็นจะต้องให้เกียรติยกย่องท่าน รำลึกถึงคุณงามความดีของท่าน อัลลอฮ์ ﷻ และท่านเราะฮ์สูล ﷺ ได้ให้แบบอย่างการให้เกียรติยกย่องท่านไว้ในหลายรูปแบบด้วยกันคือ

1. การดำเนินตาม การปฏิบัติในวันเกิดของท่านคือ การถือศีลอดในวันจันทร์ ดังรายละเอียดซึ่งได้กล่าวมาแล้ว
2. การมีความรักต่อท่านเราะฮ์สูล ﷺ เพราะการมีความรักต่อท่านเราะฮ์สูลนั้นคือ สิ่งซึ่งแสดงถึงการอิมานของเขา ดังที่ท่านอนัส อิบну มาลิก ﷺ ว่าท่าน เราะฮ์สูล ﷺ กล่าวว่า "คนหนึ่งหมู่พวกท่านยังไม่ศรัทธาจนกว่าฉันจะเป็นที่รักของเขายิ่งกว่าลูกของเขา พ่อของเขา และประชาชนทั้งหลาย"¹³⁶

การมีความรักต่อท่านเราะฮ์สูล แสดงออกได้โดยการปฏิบัติตามสุนนะฮ์ของท่าน ดังที่ท่านอนัสได้รายงานว่าคุณเราะฮ์สูล ﷺ ได้กล่าวไว้ซึ่งมีใจความว่า "ผู้ใดที่ดำเนินตามสุนนะฮ์ของฉัน แท้จริงเขารักฉัน และผู้ใดรักฉัน เขาก็จะได้อยู่กับฉันในสวรรค์"¹³⁷

สรุปแล้ว การมีความรักต่อท่านเราะฮ์สูล ﷺ คือการดำเนินตามสุนนะฮ์ของท่านเราะฮ์สูลนั่นเอง

¹³⁵ ความหมายส่วนหนึ่งของหะดีษที่บันทึกโดยAbu Dawud, 1986 : 2426 เศาะหีหฺตามเงื่อนไขของมุสลิม (al-Albani, 2000. Sahih Sunan Abi Dawud : 2/75)

¹³⁶ ความหมายของหะดีษที่บันทึกโดยal-Bukhariy, 1987 : 14, 15 ; Muslim, 1972 : 70

¹³⁷ ความหมายของหะดีษที่บันทึกโดยal-Bukhariy, 1987 :

3. การกล่าวเสาะละวาดต่อ ท่านนบี ﷺ เป็นส่วนหนึ่งจากการให้เกียรติยกย่อง และมีความรักต่อท่านนบี ﷺ คือการกล่าวเสาะละวาดต่อท่าน

อนูมัศอูด อัลบัดริยฺ (Abu Mas'ud al-Badriy) กล่าวว่า บะซีร์ อิบน์ ชะฮูด กล่าวว่ "โอ้ท่านเราะสูลุลลอฮฺ อัลลอฮฺทรงใช้ให้เรากล่าวเสาะละวาดแก่ท่าน แล้วเราจะกล่าวเสาะละวาดแก่ท่านอย่างไร" ท่านนบี ﷺ หยดซ้ขวรู่หนึ่งแล้วกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจงกล่าวว่า "โอ้อัลลอฮฺ ได้โปรดประทานพรแก่มุฮัมมัดและแก่วงษ์วานของมุฮัมมัด" หรือถ้าหากว่ากล่าวชื่อของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็ควรให้เกียรติต่อท่าน โดยกล่าวต่อว่า "ซอลลัลลอฮูอะลัยฮิอะสลัม" ซึ่งมีความว่า ขออัลลอฮฺได้ทรงโปรดประทานพรและความสันติสุขแก่ท่าน การกล่าวเสาะละวาดต่อท่านนบีเช่นนี้ไม่ต้องใช้เวลามาก ไม่ต้องใช้สถานที่เฉพาะ ไม่ว่าเขาจะเดิน นอน นั่ง ออกไปทำงาน หรือพักผ่อนอยู่บ้าน หรือไม่ว่าท่านจะอยู่ในอิริยาบถใด อยู่ที่ไหนก็สามารถกล่าวเสาะละวาดนบีได้ตลอดเวลา การที่บุคคลกล่าวเสาะละวาดนบี จะทำให้เขาได้รับพลาณิสงค้อย่างมากมาย

ท่านอัคริมิซียฺได้รายงานจากท่านอับดุลลอฮฺ อิบน์ มัสอูด ﷺ ว่า ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า “คนแรกในบรรดามุฮัมมัดที่จะอยู่กับฉันในวันกิยามะฮฺ คือผู้ที่กล่าวขอพรให้ฉันมากที่สุดจากพวกเขา”¹³⁸

4. การปฏิบัติตามคำสั่งใช้และการละเว้นที่จะปฏิบัติตามคำสั่งห้ามของท่านนบี ﷺ

การจัดงานเมาลิด

มุสลิมในบางสังคมได้แสดงออกถึงความรัก การให้เกียรติยกย่อง ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยจัดงานคล้ายวันเกิดของท่านขึ้น ณ ที่นี้สมควรที่เราจะารู้ถึงประวัติการจัดงาน เมาลิดพอเป็นสังเขป การจัดงานเมาลิดนบีเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในโลกที่ประเทศอียิปต์ เมื่อปี ฮ.ศ. 362 ซึ่งขณะนั้นวงศ์ตระกูลฟาติมียฺ ซิอะฮฺอัสมาอิลียะฮฺ เป็นผู้ปกครองอียิปต์ และได้สถาปนาอาณาจักรฟาติมียฺขึ้น ผู้ปกครองขณะนั้นได้แก่เคาะลีฟะฮฺ อัลมุอิชลิคีนิลลาฮฺ อัลฟาติมียฺ

พวกฟาติมียฺ ได้จัดงานเมาลิดขึ้น 6 งานคือ

1. เมาลิดนบีมุฮัมมัด ﷺ
2. เมาลิดอิมามอะลี อิบน์ อะบีฏอลิบ ﷺ

¹³⁸ ความหมายของบันทึกโดย al-Tirmiziy, 1983 : (อนูอิชากกล่าวว่า เป็นหะดีษเศาะหีหฺ)

3. เมอลิดท่านหญิงฟาติมะฮ์ อัชชะฮฺรอฮฺ บุตรีของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และเป็นภรรยาของท่านอะลี อิบนุ อะบีฏอลิบ

4. เมอลิดท่านหะสัน อิบนุ อะลี อิบนุ อะบีฏอลิบ

5. เมอลิดท่านหุสัยนุ อิบนุ อะลี อิบนุ อะบีฏอลิบ

6. เมอลิดท่านเคาะลีฟะฮ์ ผู้ปกครอง

บรรยากาศของงานเมอลิดสมัยนั้น เต็มไปด้วยความครึกครื้น มีการประดับประดาสถานที่ต่าง ๆ ด้วยแสงสี มีการชุมนุมกัน และอ่านอัลกุรอานที่มัสญิด อ่านโคลงกลอน บทสวด และชีวประวัติของท่านนบี ﷺ โดยผู้ที่มีเสียงดี พร้อมกันนั้นก็มีการจัดสถานที่สำหรับแจกจ่ายทานบริจาคแก่ผู้ที่ยากจนขัดสน เมื่อเคาะลีฟะฮ์ อัลอามิร บิอะฮ์ กามิลลาฮ์ ได้ปกครองอาณาจักรฟาติมีย์ เขามีเสนาบดีชื่อบัคอรุลญะมาลียฺ ซึ่งยึดมั่นในแนวสุนนะฮ์

ในปี ฮ.ศ.488 เขาได้ออกประกาศห้ามจัดงานเมอลิดทั้งหมด นักประวัติศาสตร์บางท่านกล่าวว่า เคาะลีฟะฮ์อัลมุสตะออลียฺ บิลลาฮ์ มีความอ่อนแอจึงไม่อาจจะจัดการใด ๆ ที่จะยกเลิกคำสั่งของบัคอรุลญะมาลียฺที่ยกเลิกการจัดงานเมอลิด แต่อย่างไรก็ตาม หลังจากที่บัคอรุลญะมาลียฺ ถึงแก่กรรม ก็มีการฟื้นฟูการจัดงานเมอลิดขึ้นอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเคาะลีฟะฮ์อัลอามิร บิอะฮ์ กามิลลาฮ์ บุตรของเคาะลีฟะฮ์อัลมุสตะออลียฺบิลลาฮ์ ได้ปกครองอาณาจักรฟาติมีย์ ปี ฮ.ศ. 495

ในปี ฮ.ศ. 567 อียิปต์ได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของเศาะลาฮุดดีน อัลอัยยูบียฺ ท่านยึดมั่นในแนวสุนนะฮ์ จึงได้ยกเลิกการจัดงานเมอลิดทั้งหมดทั่วอาณาจักรอัยยูบียฺ ไม่มีผู้ใดที่ฝ่าฝืนคำสั่งของท่าน นอกจากกษัตริย์อัลมุซอฮ์ฟิร ออบูสะอิด แห่งเมืองอิรบิล ซึ่งอยู่ในประเทศอิรักปัจจุบัน กษัตริย์อัลมุซอฮ์ฟิร ผู้นี้ได้แต่งงานกับน้องสาวของท่านเศาะลาฮุดดีน อัลอัยยูบียฺ ได้มีผู้เขียนหนังสือชมเชยการจัดงานเมอลิดบุคคลแรก ได้แก่ ออบู อัลค็อฏฏอบ อิบนุ คะฮียะฮ์ โดยได้เขียนหนังสือที่มีชื่อว่า “ออตตันวีร์ ฟิเมอลิดิลบะชีร์ อันนะชีร์” โดยที่กษัตริย์อัลมุซอฮ์ฟิร ได้ให้รางวัลเป็นเงิน 1,000 ดีนาร์ ในหนังสือ "มिरอาตุชชะมาน" กล่าวว่ากษัตริย์อัลมุซอฮ์ฟิร เป็นผู้ประดิษฐ์อุตริกรรมเมอลิด พระองค์ได้ทรงให้จัดเตรียมอาหารเลี้ยงขึ้นโดยเป็น แกะย่าง 5,000 ตัว ไก่ 10,000 ตัว ม้า 100 ตัว เนยแข็ง 100,000 ชัน ขนมหวาน 30,000 จาน และสิ้นค่าใช้จ่ายในการจัดงานมากกว่า 300,000 ดิรฮัม พระองค์ได้สดับฟัง การอ่านขับร้องบทสรรเสริญท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตั้งแต่เวลาซุฮฺร จนกระทั่งถึงเวลารุ่งอรุณของวันใหม่

บางครั้งพระองค์ ก็ทรงลงไปเดินกับพวกนักเดินทั้งหลายด้วย (al-Jaza'iri, 1998 : 1/362)

เนื่องจากมุสลิมบางคนมีความเห็นว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เกิดในวันที่ 12 เดือนเราะบีอุลเอาวัล และบางคนมีความเห็นว่าท่านนบี ﷺ เกิดในวันที่ 9 เดือนเราะบีอุลเอาวัล เพื่อจะไม่ก่อให้เกิดการขัดแย้งกัน ระหว่างมุสลิมในอียิปต์กับ กษัตริย์อัลมุซอโฟร์ จึงจัดงานเมาลิดในวันที่ 12 เดือนเราะบีอุลเอาวัล ปีหนึ่งและจัดในวันที่ 9 เดือนเราะบีอุลเอาวัลในอีกปีหนึ่ง การจัดงานเมาลิดได้ดำเนินมาตลอดสมัยของ กษัตริย์อัลมุซอโฟร์ จนกระทั่งพระองค์ได้สิ้นพระชนม์ในปี ฮ.ศ. 630 ก็ไม่มีใครจัดงานเมาลิดต่อมาอีกเลย จนถึงปี ฮ.ศ.785 สุลฏอนอ็ชชอฮิร บัรกุก ได้ปกครองอียิปต์ จึงได้มีการพลิกฟื้น การจัดงานเมาลิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยที่สุลฏอน อ็ชชอฮิร ได้ให้ทองคำบริสุทธิ์ น้ำหนัก 10,000 มิสก้อล เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดงานเมาลิดเป็นประจำทุกปี

ในปี ฮ.ศ. 845 เป็นสมัยของสุลฏอนลัษฏุดดีน ยัรมุค ได้มีการจัดงานเมาลิดนบี ﷺ โดยจัดให้มีการอ่านประวัติของท่านนบี ﷺ โดยละเอียด เมื่อถึงสมัยของอาณาจักร มะมาลิก ในอียิปต์ก็ได้มีการจัดงานเมาลิดเช่นกัน เฉพาะอย่างยิ่งในยุคของสุลฏอนอ็ชชอโรฟ กอยตะบาย ท่านได้ใช้ให้จัดปราสาทอย่างมโหฬาร มีชื่อว่า "อัลสุรอคิก อัลอัชรอฟีย" โดยออกค่าใช้จ่ายเป็นเงิน 36,000 ดินาร ต่อมาในปี ฮ.ศ. 922 อาณาจักร อูสมานีย์ ตูรกีภายใต้การนำของสุลฏอนสะลิมที่ 1 ได้ยกกองทัพเข้ามายึดครองอียิปต์ และได้มีการแต่งตั้งข้าหลวงประจำอียิปต์ขึ้นชื่อ เกรเบย ข้าหลวงผู้นี้ได้ฟื้นฟูการจัดงานเมาลิดขึ้นด้วยจนกระทั่งปี ฮ.ศ. 1213 ฝรั่งเศสได้เข้ายึดครองอียิปต์และได้บังคับให้ เชกเคาะลีล อัลบักรี แห่งอัลอัชฮัรจัดงานเมาลิดขึ้น โดยได้จ่ายเงินช่วยเหลือในการจัดงานครั้งนี้ 300 เหริยญ ในปี ฮ.ศ. 1220 มุฮัมมัด อะลีได้ปกครองอียิปต์ท่านจึงได้ให้จัดงานเมาลิดขึ้นอันเป็นฉลอง 3 วัน 3 คืน ในปี ฮ.ศ. 1280 งานฉลองเมาลิดได้เปลี่ยนโฉมหน้าไปโดยมีการละเล่นต่าง ๆ มีการอ่านโคลงกลอนสรรเสริญท่านนบี ﷺ ในตอนกลางคืนมีการตั้งวงซิกเร (ซิกรุลลอฮฺ) ของชาวญะรีเกาะสุสายต่าง ๆ

ในระยะหลัง ๆ มา นี้ ได้มีการจัดงานเมาลิดอย่างเอิกเกริกเช่นก่อน นอกจากการจัดของชาวญะรีเกาะสุ เมื่อถึงวันที่ 12 เดือนเราะบีอุลเอาวัล รัฐบาลจะประกาศให้เป็นวันหยุดราชการ 1 วัน ภายหลังจากเวลามัฆริบ หรืออิชาอ ก็จะมีอิมามประจำมัสยิดต่าง ๆ หรืออาจารย์ผู้มีชื่อเสียงแสดงปาฐกถา เกี่ยวกับชีวประวัติของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และเกียรติประวัติของท่าน มีปีหนึ่งทางการได้จัดงานรำลึกถึงเกียรติประวัติของท่านนบี ﷺ

โดยได้จัดให้ศิลปินผู้มีน้ำเสียงดีอ่านคำกลอนบรูคอะฮุ เป็นท่วงทำนอง เคล้ากับเสียงดนตรี

ส่วนทางด้านประชาชน ก็มีการทำขนมวันเมาลิด ตู๊กดาววันเมาลิด โคมไฟวันเมาลิดออกมาจำหน่าย แจกกัน เมาลิดระหว่างสุนนะฮ์กับบิโดอะฮุ มุสลิมบางคนมีความเห็นว่า การจัดงานเมาลิดเป็นสุนนะฮ์ ในขณะที่เดียวกันมุสลิมบางคนก็มีความเห็นว่า เป็นบิโดอะฮุ หรืออุตริกรรมที่แทรกเข้ามาในบทบัญญัติศาสนา (Ibn Kalkan, n.d. : 3/273)

การกระทำดังกล่าวนี้ ประกอบกับการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ที่ยากจน เป็นการแสดงความรู้สึกถึงการมีความรักต่อท่านนบี ﷺ การให้เกียรติยกย่องท่านที่มีอยู่ภายในใจของผู้ปฏิบัติและเป็นการขอบุญอัลลอฮ์ ต่อการที่พระองค์ได้ทรงประทานท่านเราะฮูล ﷺ มาเพื่อเป็นความเอ็นดูเมตตาแก่สากลโลก

บุคคลแรกที่จัดงานเมาลิดในเมืองมาศูด คือ เซออุมีร์ อิบน์ มุฮัมมัด อัลมุลตา คนดีท่านหนึ่งที่มีชื่อเสียงแล้วผู้ปกครองเมืองอิรบิล และคนอื่น ๆ ก็ได้ปฏิบัติตาม ผู้ที่มีความเห็นว่า การจัดงานเมาลิด เป็นบิโดอะฮุหะซะนะฮุ อีกได้แก่ อิมามญะลาอุดดีน อัศศูญญีย์ (al-Ansari, 1998 : 2/407)

ส่วนการที่ท่าน อัลฮาฟิซ อิบน์ หะญูร์ ได้วิเคราะห์ว่า การทำเมาลิดมาจากสุนนะฮ์ คือสิ่งที่อยู่ในหนังสือเศาะฮีหฺอัลบุคอรีฮ์ และมุสลิม ว่าท่านนบี ﷺ ได้อพยพไปยังเมืองมะดีนะฮ์ ท่านพบว่าชาวยิวถือศีลอดในวันอาชูรออ์ (วันที่ 10 มุฮัรรัม) ท่านนบี ﷺ จึงถามพวกเขา พวกเขาบอกว่า เป็นวันที่อัลลอฮ์ทรงทำให้ฟิรเอานูจมน้ำตายและทรงให้นบีมุซาปลอดภัย เราจึงถือศีลอดเพื่อเป็นการขอบุญอัลลอฮ์ ท่านนบี ﷺ จึงกล่าวว่า เราควรที่จะดำเนินตามมุซาดีกว่าพวกท่าน ท่านจึงหยิบยกหะดีษนี้มาเป็นหลักฐานในการทำเมาลิดว่ามีร่องรอยมาจากสุนนะฮ์ (Ibn Hajar, 1986 : 4/290-291)

ส่วนนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งมีความเห็นว่า การจัดงานเมาลิด เป็นบิโดอะฮุเกาะบิหะฮุ (บิโดอะฮุที่นารังเกียจ) โดยให้เหตุผลว่าไม่ปรากฏว่ามีการจัดงานเมาลิดในขณะที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีชีวิตอยู่ ไม่มีการจัดงานเมาลิดในสมัยเคาะลีฟะฮ์ อับบักกร เคาะลีฟะฮ์ อุมัยร เคาะลีฟะฮ์ อุษมาน เคาะลีฟะฮ์ อูอะลี และบรรดาปราชญ์ใน 3 ศตวรรษแรกที่ดี (คอยรุลกูรูน) และบรรดา อิมามต่าง ๆ เช่น อิมามอหฺมะดีนฟีฮ์ อิมามมาลิก อิมามชาฟีอีย์ อิมามอะหฺมัด อิบน์ ฮันบัล อิมามบุคอรีฮ์ อิมามมุสลิม ฯลฯ ก็ได้ส่งเสริมให้จัดงานเมาลิดของท่านนบี หรืองานวันเกิดของคนหนึ่งคนใด และไม่

จำเป็นต้องมีการกำหนดกฎเกณฑ์ เวลาและสถานที่ในการกล่าวเศาะละวาต และกล่าวสลามต่อท่านนบี ﷺ

ดังนั้นจึงไม่จำเป็นที่ท่านทั้งหลายจะต้องเจะจงหรือกำหนดวัน หรือโอกาสเฉพาะในการกล่าวเศาะละวาต และกล่าวสลามต่อท่านนบี ﷺ ขณะเดียวกันท่านนบี ﷺ ห้ามมิให้มุ่งไปยังกุบูรของท่าน เพื่อกล่าวเศาะละวาตและกล่าวสลามกับท่าน ขณะเดียวกัน อิมามมาลิกไม่ชอบที่จะให้ชาวเมืองมะดีนะฮ์ จะเข้าไปยังกุบูรของท่านนบี ﷺ ทุกครั้งที่เขาเข้าไปยังมัสญิด นบี ﷺ เพราะบรรดามุสลิมรุ่นก่อน (สะลัฟ) ไม่เคยปฏิบัติเช่นนั้น

ดังข้อมูลทางวิชาการและประวัติที่มาที่ไปของการทำเมอลิดที่ได้นำเสนอข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าการทำเมอลิดเป็นสิ่งที่ไม่สมควรกระทำ เนื่องจากไม่เคยปรากฏคำสั่งของท่านนบี ﷺ หรือปรากฏการกระทำของบรรพชนรุ่นแรกที่มีความประสงค์ในการจัดทำพิธีกรรมนี้เพื่อเฉลิมฉลองวันประสูติของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ทั้งที่บรรดาต่างๆ เหล่านี้น่าจะเป็นกลุ่มแรกในการแสดงออกถึงการแสดงความรักต่อท่านนบี ﷺ ดังนั้นการทำเมอลิดจึงไม่ใช่สิ่งที่ดีตามความเข้าใจของพวกเขาเหล่านั้น

แต่เมอลิด ปรากฏขึ้นครั้งแรกหลังจากสมัย 300 ปี ซึ่งเป็นสมัยที่ไม่ได้มีการรับรองความดีจากท่านนบี ﷺ และเป้าหมายของการจัดงานเมอลิดก็ไม่ได้จัดขึ้นเฉพาะเพื่อท่านนบี ﷺ เท่านั้น แต่มีความเชื่ออื่นๆ แอบแฝงด้วย อาทิ การจัดงานเฉลิมฉลองที่ยิ่งใหญ่โดยอ้างไปถึงบุคคลสำคัญทางศาสนา เพื่อให้ผู้คนในสังคมเกิดความยอมรับในตัวของผู้นำ เป็นต้น

ในทำนองเดียวกันการจัดงานวันเกิด เป็นความเชื่อและการกระทำของพวกคริสต์ โดยเฉพาะการจัดงานวันเกิดให้กับพระเยซูคริสต์ หรือวันคริสต์มาส ซึ่งหากมุสลิมจัดงานวันเกิดให้กับท่านนบี ﷺ ก็ไม่ต่างอะไรกับการเลียนแบบชนกลุ่มอื่นจากอิสลาม ดังที่ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

139 ((من تشبه بقوم فهو منهم))

(أبو داود، 1986 : 4031)

ความว่า “ผู้ใดเลียนแบบกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่ง เขาผู้นั้นย่อมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มชนนั้น”

(Abu Dawud, 1986 : 4031)

¹³⁹ หะดีษบันทึกโดย Abu Dawud, 1986 : 3130

2.3.4.3 พิธีกรรมบรูคะฮูเนื่องในวันพุธสุดท้ายของเดือนเศาะฟัร

ชาวฤทธิ เรื่องปราชญ์ (2549 : 151-154) ได้อธิบายถึงพิธีกรรมบรูคะฮูเนื่องในวันพุธสุดท้ายของเดือนเศาะฟัร โดยยกหลักฐานประกอบการอธิบาย คือ

เศาะฟัร มาจากคำว่า “อิสฟาร” ในภาษาอาหรับซึ่งหมายถึงความว่างเปล่า เป็นการอ้างถึงความว่างเปล่าของมักกะฮฺในเดือนนั้นซึ่งชาวเมืองมักจะเดินทางออกนอกเมืองกัน นอกจากนี้ก็ยังมีกรกล่าวกันว่าชาวอาหรับตั้งชื่อเดือนเศาะฟัรมาก่อนที่อิสลามจะเกิดขึ้นเสียอีก ชาวมักกะฮฺเคยรุกรานเผ่าอื่น ๆ ในเดือนนั้นและทิ้งผู้คนไว้โดยไม่ให้มีทรัพย์สินใด ๆ หลงเหลืออยู่

บางคนกล่าวอ้างว่าในวันพุธสุดท้ายของเดือนนี้จะมีเคราะห์กรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นจนทำให้บางคนจัดพิธีกรรมทำบุญกันในเดือนนี้เป็นการเฉพาะ เรื่องเช่นนี้ล้วนไม่มีอยู่ในหลักคำสอนของอิสลามแต่ประการใด ความจริงแล้ว มันเป็นอุตริกรรม (บิดอะฮฺ) ที่มุสลิมจะต้องละทิ้งการปฏิบัติดังกล่าว

คำว่า “เศาะฟัร” ในภาษาอาหรับมีหลายความหมายด้วยกัน ความหมายแรกก็คือ มันหมายถึงเดือนที่สองของปฏิทินฮิจญ์เราะฮฺก่อนหน้าอิสลาม ชาวอาหรับคิดว่าเดือนนี้เป็นเดือนที่นำมาซึ่งข่าวร้าย ความหมายที่สองก็คือมันหมายถึง โรคในช่องท้องของอูฐซึ่งติดต่อได้ ความหมายที่สามก็คือการเลื่อนเดือนนุหฺร็อมออกไป

ความหมายที่เหมาะสมที่สุดสำหรับคำนี้ก็คือความหมายแรก นั่นคือส่วนใหญ่แล้วมันถูกใช้เพื่อหมายถึงเดือนในปีที่บรรดาผู้ปฏิเสธก่อนหน้าอิสลามถือว่าเป็นเดือนแห่งข่าวร้าย อย่างไรก็ตาม เวลาที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอะไรกับสิ่งที่อัลลอฮฺได้ทรงกำหนดไว้แล้ว ดังนั้น เศาะฟัรจึงเหมือนกับเดือนอื่น ๆ ที่มีทั้งเรื่องดีเรื่องร้ายเกิดขึ้น

บางคนอ้างว่าในวันพุธสุดท้ายของเดือนเศาะฟัร มุสลิมควรจะนมาซสุนัตสี่ร็อกอะฮฺในช่วงเวลาหลังดวงอาทิตย์ขึ้นและก่อนถึงเวลาเที่ยง พวกเขาว่าการนมาซดังกล่าวให้จบด้วยหนึ่ง ตะชะฮฺสุุดและในแต่ละร็อกอะฮฺให้อ่านสุเราะฮฺอัลฟาติหะฮฺ และตามด้วยสุเราะฮฺอัลเกาษัร 15 ครั้ง และสุเราะฮฺอัลฟะลักกับสุเราะฮฺอันนาสอย่างละครั้ง และในตอนจบนมาซให้กล่าวสลามโดยหันไปทางด้านขวาแต่เพียงอย่างเดียว หลังจากนมาซเสร็จแล้วให้อ่านอายะฮฺที่ 21 ของสุเราะฮฺยูนุส

﴿وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِۦ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (11)

(يوسف : 21)

ความว่า “และอัลลอฮฺทรงเป็นผู้มีอำนาจในกิจการของพระองค์ แต่ มนุษย์ส่วนใหญ่ไม่รู้”

(ยอสุฟ : 21)

อีกจำนวน 360 ครั้ง หลังจากนั้นก็นำอาหารมาเลี้ยงเป็นทานแก่คนยากจน นอกจากนี้แล้วยังมีการอ้างว่าในทุก ๆ ปี จะมีเคราะห์กรรมประมาณ 320,000 อย่าง เกิดขึ้นบนโลกในวันพุธสุดท้ายของเดือนเศาะฟัร ดังนั้น มันจึงเป็นวันที่ทุกข์ที่สุดในรอบปี พวกเขาถือว่าใครก็ตามที่ละหมาดสี่ร็อกอะฮ์ดังกล่าวข้างต้นจะได้รับความช่วยเหลือจากอัลลอฮฺ ﷻ ให้พ้นจากเคราะห์กรรมต่าง ๆ ในวันนั้น

ไม่ต้องสงสัยเลยว่าการนมาซและการทำพิธีต่าง ๆ ดังกล่าวมานั้นไม่มีหลักฐานในอัลกุรอานและในแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นอกจากนี้แล้วบรรพชนผู้ทรงคุณธรรม และบรรดาปราชญ์คนสำคัญ ๆ ก็ไม่เคยทำกัน ความจริงแล้วการกระทำดังกล่าวเป็นเรื่องของอุตริกรรมที่น่ารังเกียจ (บิดอะฮ์) ดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาแล้วในเรื่องของบิดอะฮ์

ดังนั้น ใครก็ตามที่อ้างเท็จว่าการกระทำดังกล่าวมาจากท่านนบีและบรรดาสาวกผู้ทรงคุณธรรมของท่านก็ถือว่าคนผู้นั้นกล่าวเท็จอย่างใหญ่หลวง และจะต้องได้รับการลงโทษจากอัลลอฮฺ ﷻ

ยิ่งไปกว่านั้น อัชชูก็อยรียะ (al-Shuqairiy, 1988 : 137-138) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ อัศศุนัน วัลมุบตะอะอะฮ์ ว่า “ในวันพุธสุดท้ายของเดือนเศาะฟัร พวกเขาไม่รู้บางคนได้เขียนอายะฮ์อัลกุรอานบางตอนที่มิถุนายน “สะลาม” (ความสันติ) เช่น

﴿سَلَّمَ عَلَىٰ نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ﴾ (6)

(الصفات : 79)

ความว่า “ความสันติจึงมีแด่หนูในหมู่ชนของเขา”

(อัศศอฟฟาต : 79)

ทางด้านในของภาชนะบรรจุแล้วเอาน้ำใส่ หลังจากนั้นก็นำน้ำในภาชนะนั้น มาดื่มและแจกจ่ายให้คนอื่นดื่มด้วยเพื่อเป็นการขจัดอับมงคลต่างๆ นี่เป็นความเชื่อ ผิดๆ และเป็นการสร้างความเสียหายให้แก่ศาสนาที่มุสลิมจะต้องป้องกันมิให้เกิดขึ้น

นอกจากนี้พิธีกรรม จะมีการอ่านบทกลอนบुरดะฮฺ ซึ่งเป็นผลงานการประพันธ์ ของท่านมุฮัมมัด อิบน์ สะอีด อัล บุษัยรียฺ เป็นชาวอียิปต์ มีความรู้ความชำนาญด้าน ภาษาศาสตร์ วิชาอัลหะดีษ และด้านอื่นๆ

สาเหตุที่ทำให้ประพันธ์กลอนบทนี้ขึ้นมาก็คือเนื่องจากว่า เขาได้ป่วยเป็นโรค อัมพาตครึ่งตัว ไม่มีหมอใครรักษาให้หาย คืนหนึ่งเขาได้ฝันเห็นท่านบีมุฮัมมัดﷺ และเห็น ท่านเอามือมาลูบไล้ที่ร่างกายของเขา เมื่อตื่นขึ้นจากฝันก็ปรากฏว่าเขาหายจากอัมพาตโดย ลื่นเชิง เขาจึงประพันธ์กลอนหนึ่งให้ชื่อว่า “บुरดะฮฺ” (ทวิ นภากร 2515 : 171) ปัจจุบันบท กลอนนี้ปรากฏอยู่ในหนังสือบรฺซันญียฺ¹⁴⁰

ดังนั้น การทำบุญเนื่องในเดือนเศาะฟัรที่ประกอบด้วยพิธีกรรมดังกล่าว เป็นสิ่งที่ขัดกับบทบัญญัติและเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเพราะ ไม่มีแบบฉบับจากท่านท่านบีมุฮัมมัดﷺ และยังมี ความเชื่อที่ไม่มีหลักฐานยืนยันที่ถูกต้อง จึงสมควรอย่างยิ่งที่มุสลิมจะต้องออกห่างจาก พฤติกรรมดังกล่าว เพื่อให้รอดพ้นจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องและความเชื่อที่หลงผิด และหัน กลับมาสนใจในส่วนที่เป็นสุนนะฮฺของท่านบีมุฮัมมัดﷺ แท้จริง เพื่อที่จะได้เป็นผู้ที่ได้รับความ โปรดปรานจากอัลลอฮฺﷻ อันจะนำมาซึ่งความผาสุกทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

2.3.4.4 พิธีกรรมเนื่องในวันอาชูรอฮ์

อาชูรอฮ์ มาจากภาษาอาหรับ ซึ่งมีความหมายว่าที่สลับ หมายถึงวันที่ 10 เดือนมุฮัรริอม ซึ่งเป็นชื่อเดือนของชาวอาหรับ

เชาวน์ฤทธิ เรื่องปราชญ์ (2549 : 162-167) ได้อธิบายการทำบุญเนื่องใน วันอาชูรอฮ์ พร้อมยกหลักฐานประกอบการอธิบาย คือ

มุฮัรริอม เป็นเดือนแรกของปฏิทินอิสลาม เป็นหนึ่งในบรรดาสี่เดือนที่ ต้องห้าม ซึ่งอิสลามได้ส่งเสริมให้มุสลิมถือศีลอดกันในเดือนดังกล่าว ท่านเราะฮูฎ ﷺ กล่าวว่

¹⁴⁰ ดูเพิ่มเติมได้ที่ภาคผนวก

¹⁴¹ ((أفضل الصيام بعد رمضان شهر الله المحرم))

(مسلم، 1972 : 1163)

ความว่า "การถือศีลอดที่ประเสริฐที่สุดหลังจากเดือนรอมฎอนคือ การถือศีลอดในเดือนมูฮัรอมของอัลลอฮ์"

(Muslim, 1972 : 1163)

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การถือศีลอดในวันอาชูรอห์ ส่วนวันที่สำคัญในเดือน มูฮัรอมได้แก่วันอาชูรอห์ คือวันที่ 10 เดือนมูฮัรอม อิมาม อันนะวะวีย์ ¹⁴² กล่าวว่า "อุละมาอ์ส่วนใหญ่ทั้งสะลัฟและเคาะลัฟต่างมีความเห็นพ้องกันว่าวัน อาชูรอห์ คือวันที่สิบของเดือนมูฮัรอม" (al-Nawawi, n.d. : 6/352)

ยิวกับการถือศีลอดในวันอาชูรอห์

วันอาชูรอห์เป็นวันหนึ่งที่ชาวยิวให้ความสำคัญด้วยการถือศีลอด และถือว่าเป็นวันอีดวันหนึ่งของพวกเขา เพราะพวกเขาเชื่อว่าวันอาชูรอห์ตรงกับวันที่อัลลอฮ์ได้ทรงทำให้ นบีมูซาและบনীสรออีรอดพ้นจากการจับกุมของฟิเรอานและทำให้ฟิเรอานและกองทัพทหารจมน้ำทะเล ดังนั้นพวกเขาจึงถือศีลอดในวันนี้เพื่อแสดงความขอบคุณต่ออัลลอฮ์ ¹⁴³

คริสเตียนกับการถือศีลอดในวันอาชูรอห์

เช่นเดียวกับชาวคริสต์ที่ให้ความสำคัญกับวันอาชูรอห์ด้วยการถือศีลอดในวันนั้น ¹⁴⁴ ส่วนเหตุผลนั้นอาจเป็นเพราะว่านบีมูซาเคยถือศีลอดในวันนั้นตามบัญญัติของ นบีมูซา ซึ่งยังไม่ถูกลบล้าง เพราะบัญญัติต่าง ๆ ของคริสต์ส่วนใหญ่จะรับมาจากคัมภีร์เตารอต (Ibn Hajar, 1986 : 4/291)

¹⁴¹ ทัศนะบันทึกโดยMuslim, 1972 : 1163

¹⁴² อิมามอันนะวะวีย์ มีชื่อเต็มว่า ชะหฺยา อิบน์ ชะรอฟ อิบน์ มุรฺยฺ อิบน์ หะสัน อันนะวะวีย์ อัคคิมชกีย์ อัชชาฟีอียฺ เกิดเมื่อปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 631 ณ เมืองนะวา กรุงคัมสัศ ประเทศซีเรีย เป็นปราชญ์ทางด้านฟิกฮฺ หะดีษ ภาษาศาสตร์ และมีความเชี่ยวชาญในอีกหลายสาขาวิชา มีผลงานด้านตำรามากมาย เช่น เราฎะอ์ฎอูลิบีน อุมมะฮฺอัลมุฟตีดีน ตะฮฺซีบอัลสมาว์วัลตุหมอด รอฮานูอัศศอลิฮีน และอื่น ๆ เสียชีวิตเมื่อปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 677 ณ เมืองนะวา (Kahalal, 1957 : 13/202 ; Tatai, 1994 : 9-12)

¹⁴³ ความหมายของบันทึกโดยal-Bukhariy, 1987 : 2004, 2005, 3397, 3943

¹⁴⁴ ความหมายของบันทึกโดยMuslim, 1972 : 1131

กุเรขกับการถือศีลอดในวันอาชูรอ

ถึงแม้ว่าชีวิตความเป็นอยู่ด้านศาสนาของชาวอาหรับก่อนการเป็นเราะสูลของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จะเต็มด้วยการบูชาเจวีร์รูปปั้นต่าง ๆ แต่ก็มีบางสถานที่และวันสำคัญที่พวกเขาเชิดชูและให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ในบรรดาวันสำคัญดังกล่าว คือวันอาชูรอ ซึ่งพวกเขาจะพากันถือศีลอดในวันนั้นอย่างพร้อมเพรียงกันและจัดงานฉลองอย่างเอิกเกริก (Ibn Hajar, 1986 : 4/288)

อาชูรอในบทบัญญัติของอิสลาม

ในขณะที่ท่านเราะสูล ﷺ ท่านกอยู่ที่นครมักกะฮะนั้น ท่านได้ถือศีลอดในวันอาชูรออย่างต่อเนื่องตามชาวกุเรข หลังจากที่ท่านได้อพยพมายังนครเมดีนะฮ์ท่านพบว่าชาวยิวก็ถือศีลอดในวันอาชูรอเช่นเดียวกัน ดังนั้นท่านจึงสั่งให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ทำการถือศีลอดตามด้วย ซึ่งการถือศีลอดในช่วงนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่ واجبสำหรับมุสลิมทุกคน จนกระทั่งฟิรฎูการถือศีลอดในเดือนรอมฎอนถูกประทานลงมาในปีที่สองแห่งฮิญาเราะฮ์ศักราช ดังนั้น การถือศีลอดวันอาชูรอจึงกลายเป็นสุนนะฮ์ มุอักกะดะฮ์ท่านั้นตามทัศนะของอุละมาอ์ส่วนใหญ่ (Ibn Hajar, 1986 : 4/212-214)

ความสำคัญของวันอาชูรอ

ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้สั่งกำชับให้ประชาชาติมุสลิมถือศีลอดในวันอาชูรอเพื่อเป็นการขอบคุณต่อเอกองค์อัลลอฮ์ที่ทรงทำให้หนีบิฆาและบนิอิสรออีลรอดพ้นจากการตามล่าของฟิรเอานูและกองทหารของเขา ¹⁴⁵

การปฏิบัติของมุสลิมจะต้องแตกต่างกับยิวและคริสเตียน

การเรียกร้องเชิญชวน (อะฮฺวะฮ์) ของท่านเราะสูล ﷺ ในระยะแรกนั้น ท่านพยายามจะปฏิบัติให้สอดคล้องกับบัญญัติของยิวและคริสต์มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แม้แต่ทรงผม เพื่อจะโน้มน้าวพวกเขาให้เข้ารับอิสลาม แต่แล้วท่านเห็นว่าวิธีการดังกล่าวไม่เกิดผลแต่อย่างใด ดังนั้น ท่านจึงประกาศจุดยืนใหม่ด้วยการปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ ที่ค้านกับบัญญัติของเขาเหล่านั้น เช่นเดียวกับการถือศีลอดวันอาชูรอ ซึ่งชาวยิวและคริสต์จะถือศีลอดกันในวันอาชูรอ หรือวันที่สิบของเดือนมุฮัรรอหม์วันเดียวเท่านั้น ดังนั้นท่านเราะสูล ﷺ จึงสั่งให้ถือศีลอดเพิ่มก่อนหน้าวันที่สิบอีกหนึ่งวัน (วันที่

¹⁴⁵ ความหมายของบันทึกโดยMuslim, 1972 : 1130

เก้า) หรือหลังจากนั้นอีกหนึ่งวัน (วันที่สิบเอ็ด) เพื่อให้ค้ำกับการปฏิบัติของชาวยิว และคริสต์ (Ibn Hajar, 1986 : 4/228) ท่านกล่าวไว้ความว่า “หากแม้ว่าฉันยังมีชีวิตถึงปีหน้า อินชาอัลลอฮฺ เราจะถือศีลอดกันในวันที่เก้า (อีกวันหนึ่ง)”¹⁴⁶

และหลักฐานจากหะดีษของท่านเราะซูลที่ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับการปฏิบัติของมุสลิมที่จะต้องปฏิบัติให้แตกต่างกับชาวยิวและคริสต์ ดังที่ท่านกล่าวไว้ความว่า “จงถือศีลอดในวันอาชูรอห์ และจงทำให้แตกต่างจากการถือศีลอดของชาวยิว ด้วยการถือศีลอดอีกวันหนึ่งก่อนวันอาชูรอห์หรืออีกวันหนึ่งหลังจากนั้น”¹⁴⁷

วิธีการถือศีลอดในวันอาชูรอห์

อุละมาอ์ได้วางลำดับความประเสริฐของการถือศีลอดวันอาชูรอห์ออกเป็นสามลำดับดังนี้คือ (Ibn Hajar, 1986 : 4/289)

1. ถือศีลอดต่อเนื่องกันสามวัน คือวันที่ 9 - 11 ถือว่าเป็นถือศีลอดที่ประเสริฐที่สุด
2. ถือศีลอดติดต่อกันเพียงสองวัน คือวันที่ 9-10 หรือ 10 -11 ถือว่าเป็นการถือศีลอดที่มีความประเสริฐรองลงมา
3. ถือศีลอดในวันอาชูรอห์หรือวันที่สิบวันเดียว ถือว่าเป็นการถือศีลอดที่มีความประเสริฐน้อยที่สุด (al-Haitami, n.d. : 2/68)

ความประเสริฐของการถือศีลอดในวันอาชูรอห์

การถือศีลอดในวันอาชูรอห์สามารถลบล้างความผิดต่างๆ สำหรับหนึ่งปีที่ผ่านมา¹⁴⁸

กิจกรรมอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการถือศีลอดในวันอาชูรอห์

ไม่มีรายงานที่เชื่อถือได้ว่าในสมัยท่านเราะซูล ﷺ และบรรดาเศาะหาบะฮฺตลอดจนชนรุ่นแรกในหมู่สะลัฟ มีการปฏิบัติหรือส่งเสริมให้ปฏิบัติกิจกรรมอื่นจากการถือศีลอดในวันอาชูรอห์นี้ ซึ่งมีมุสลิมบางกลุ่มได้ปฏิบัติกิจอื่นอีกในเดือน มุหรรอม หมายถึงเดือนต้องห้าม จึงไม่ยอมปฏิบัติกิจต่าง ๆ ไปตามปรกติ กิจกรรมต่าง ๆ ที่อยู่นอกเหนือจากบทบัญญัติอิสลามได้แก่

¹⁴⁶ ความหมายของบันทึกโดยMuslim, 1972 : 1134

¹⁴⁷ ความหมายของบันทึกโดยAhmad, 1980 : 2155 (หะดีษเศาะหีห)

¹⁴⁸ ความหมายของบันทึกโดยMuslim, 1972 : 1162

1. การไม่ปฏิบัติกิจการต่าง ๆ ในเดือนมูฮัรอม เช่น ห้ามนิกาฮ์ ห้ามสู้ออ ห้ามทำบุญ ห้ามก่อสร้างบ้าน การปลูกต้นไม้ การย้ายบ้าน ตลอดจนไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ดีต่าง ๆ โดยมีความเห็นว่าเดือนนี้เป็นเดือนที่ต้องห้าม จึงห้ามกระทำสิ่งต่าง ๆ ทั้งหมดความเป็นจริงแล้วเดือนมูฮัรอมเป็นเดือนที่ต้องห้ามการทำสงครามเท่านั้น ไม่ได้ห้ามมิให้กระทำสิ่งอื่น ๆ แต่อย่างใด

2. การนำเอาข้าว ถั่ว งา และเครื่องประกอบอื่น ๆ มาควนรวมกัน โดยเรียกอาหารนี้ว่า “ขนมซุซอ” หรือบางท้องถิ่นเรียกว่า “หะรีซา” โดยเป็นการรำลึกถึงเหตุการณ์ของท่านนบีฮุซัยเราะฮ์ โดยสารเรือไปเนื่องจากอัลลอฮ์ทรงให้เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมโลกครั้งใหญ่เพื่อลงโทษบรรดาผู้ที่ไม่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และไม่เชื่อฟังคำตักเตือนของท่านนบีฮุซัยเราะฮ์ เรือได้แล่นไปเป็นเวลานาน อาหารต่าง ๆ จึงร่อยหรอลงจนกระทั่งอัลลอฮ์ ﷻ ทรงให้น้ำลดและเรือไปจอดอยู่บนภูเขาญะดีดี นักวิชาการบางท่านมีความเห็นว่าภูเขาภูเขานี้อยู่ทางตอนเหนือของประเทศอิรัก และบางท่านก็มีความเห็นว่าภูเขาภูเขานี้อยู่ในตุรกี ดังนั้นผู้ที่อยู่ในเรือจึงได้รวบรวมเอาสิ่งของที่เหลือมารวมกันควนเป็นอาหาร เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในวันอาชูรอฮ์ (มุนีร์ มุฮัมมัด, 2548 : 19)

ความจริงแล้วการควนอาหารนี้เป็นเพียงความรู้สึกของบุคคล ไม่มีหลักฐานยืนยันว่าการควนอาหารนี้เกิดขึ้นจริงสำหรับการควนอาหารรับประทานนั้นย่อมทำได้จะประดิษฐ์ประดอยเป็นรูปแบบใดก็ได้ จะควนรับประทานกันเมื่อไรก็ได้ วันใดเดือนใดก็ได้ เพราะมันไม่มีความเกี่ยวข้องกับวันอาชูรอฮ์ หรือเดือน มูฮัรอม หรือเหตุการณ์ของท่านนบีฮุซัยเราะฮ์แต่อย่างใด

3. การละหมาดในรูปแบบเฉพาะ โดยอาศัยหะดีษซึ่งรายงานโดยอบูซุร็อยเราะฮ์ว่า

149 ((مَنْ وَسِعَ عَلَى عِيَالِهِ يَوْمَ عَاشُورَاءَ أَوْسَعَ اللَّهُ عَلَيْهِ سَائِرَ سَنَتِهِ))

ความว่า “ผู้ใดที่มีความกว้างขวางแก่ลูกของเขาในวันอาชูรอฮ์ อัลลอฮ์ก็จะทรงประทานความกว้างขวางตลอดปีของเขา”

¹⁴⁹ บันทึกโดย Ahmad, 1980 : 1/136

((مَنْ صَلَّى فِيهِ أَرْبَعُ رَكَعَاتٍ يَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكَعَةٍ، الْحَمْدَ لِلَّهِ مَرَّةً،
وَقَالَ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ إِحْدَى وَخَمْسِينَ مَرَّةً غُفِرَ اللَّهُ لَهُ ذُنُوبَ خَمْسِينَ
عَامًا))

ความว่า “ผู้ใดละหมาดในวันอาชูรอห์ 4 ร็อกอะฮ์ โดยที่เขาอ่านใน
ทุกร็อกอะฮ์ “อัลฮัมดุลิลลาฮ์” 1 ครั้ง และอ่านกุลสุวัตลอสูอะหัด 51
ครั้ง อัลลอฮ์จะทรงอภัยโทษให้แก่เขาในความคิด 50 ปี”

หะดีษต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นหะดีษที่ไม่เศาะหีห กล่าวคือ เป็นหะดีษฎออิฟ
ซึ่งหะดีษฎออิฟนั้นมิสามารถนำมาใช้เป็นหลักฐานในการปฏิบัติศาสนกิจได้¹⁵⁰

4. การแสดงความโศกเศร้าเสียใจในวันอาชูรอห์ เพื่อรำลึกถึงการที่อิมาม
หุซัยนุ อิบนุ อะลี ถูกสังหารที่ตำบลกัรบะลาอ์ในวันนี้

5. การอ่านคุตบะฮ์เฉพาะสำหรับวันอาชูรอห์ เพราะไม่ปรากฏหลักฐานที่
ถูกต้องยืนยันว่า ให้มีการอ่านอุอาอะเฉพาะในวันนี้ (มุณีร มุฮัมมัด, 2548 : 19)

ถึงแม้ว่าการถือศีลอดในวันอาชูรอห์เป็นสุนนะฮ์ที่ส่งเสริมให้ปฏิบัติ
(สุนนะฮ์มุอักกะดะฮ์) ตามทัศนะของอุละมาอ์ส่วนใหญ่ แต่ก็มีรายงานจาก
อับดุลลอฮ์ อิบนุ อับบาส กล่าวว่า “ฉันไม่เคยเห็นท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ให้ความสำคัญกับ
การถือศีลอดมากกว่าวันนี้ หมายถึงวันอาชูรอห์ และการถือศีลอดในเดือนนี้ หมายถึง
เดือนรอมฎอน”¹⁵¹

ท่านเราะฮ์ลุลไม่เพียงแต่ให้ความสำคัญกับการถือศีลอดในวันอาชูรอห์เท่านั้น
ซ้ำท่านยังมีคำสั่งให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่านออกป่าวประกาศตามหมู่บ้านต่าง ๆ ให้
ทุกคนถือศีลอดกันในวันอาชูรอห์อีกด้วย ด้วยคำกล่าวที่ว่า "จงป่าวประกาศแก่
ประชาชนว่า ผู้ใดที่ได้ท่านอะไรลงไปแล้วก็จง (หยุดทานและ) ถือศีลอดในเวลาที่ยัง
เหลืออยู่ และผู้ใดที่ยังไม่ได้ท่านอะไรลงไปก็จงถือศีลอดเสีย เพราะวันนี้คือวันอาชู
รอห์"¹⁵² เช่นเดียวกับบรรดาเคาะลีฟะฮ์ทั้งสี่ ซึ่งทุกท่านต่างให้ความสำคัญกับการถือศีล
อดในวันอาชูรอห์เป็นอย่างมาก ดังที่มีรายงานจากอุมัร อิบนุ อัลค็อฏฏอบว่า ท่านได้ส่ง
ตัวแทนให้ป่าวประกาศแก่ประชาชนว่า “พรุ่งนี้เป็นอาชูรอห์ ดังนั้นพวกเจ้าทั้งหลายจง

¹⁵⁰ ดุมะห์มุด อัญญาหาน: ดัยสิรมุสฏอละฮ์ อัลหะดีษ หน้า 134

¹⁵¹ ความหมายส่วนหนึ่งของหะดีษที่บันทึกโดย al-Bukhariy, 1987 : 2006

¹⁵² ความหมายส่วนหนึ่งของหะดีษที่บันทึกโดย al-Bukhariy, 1987 : 2007

ถือศีลอดเสีย และจงสั่งกำชับให้ลูกเมียของพวกเจ้าถือศีลอดด้วย”¹⁵³ และท่านมูอาวิยะฮฺ อิบน์ อะบิสุฟยาน ได้กล่าวปราศรัยในวันอาชูรอห์หลังจากเทศกาสัจญ์ว่า “บรรดาอุลมะมาอ์ของพวกท่านอยู่ไหน ? วันนี้คือวันอาชูรอห์ อัลลอฮ์^ﷻไม่ได้บังคับให้พวกท่านถือศีลอดในวันนี้ แต่ฉันเป็นคนที่ถือศีลอดในวันนี้ ดังนั้นผู้ใดในหมู่พวกเจ้าพอใจที่จะถือศีลอดก็จงถือเสีย และผู้ใดที่จะทานอาหาร (ไม่ถือศีลอด) ก็จงทานเสีย”¹⁵⁴

จากข้อมูลวิชาการที่ได้เสนอข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การทำพิธีกรรมหรือรูปแบบการกระทำอื่นไปจากการถือศีลอดในวันที่ 10 เดือนมูฮัรรัม หรือวันอาชูรอห์นั้น เป็นสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นที่ไปจากบทบัญญัติของอิสลาม ซึ่งการกระทำใดๆ ที่พาดพิงเข้ามาเป็นเรื่องศาสนาโดยมีความเชื่อในการหวังผลบุญจากอัลลอฮ์^ﷻ จะเข้าข่ายการทำบิดอะฮฺดังที่ได้นำเสนอไปในเรื่องของพิธีกรรมศาสนากับหุกุมบิดอะฮฺ

2.3.4.5 พิธีกรรมเนื่องในคืนนิสฟูชะอฺบาน

ความเข้าใจโดยทั่วไปถือว่วันนิสฟูชะอฺบานเป็นวันสำคัญของศาสนาอิสลาม โดยจะมีการประกาศตามมัสยิดต่างๆ ว่าวันใดเป็นวันนิสฟูชะอฺบาน โดยเชิญผู้คนให้มาประกอบศาสนกิจร่วมกัน

เชาวันฤทธิ เรื่องปราชญ์ (2549 : 167-170) ได้อธิบายถึงการทำพิธีกรรมในคืนนิสฟูชะอฺบาน พร้อมยกหลักฐานประกอบการอธิบายว่า

คำว่า นิสฟู เป็นคำภาษาอาหรับหมายถึง ครึ่งหนึ่ง ส่วนคำว่า ชะอฺบาน หมายถึงเดือนที่แปดของปฏิทินอิสลาม เมื่อรวมคำทั้งสองนี้แล้ว จึงหมายถึง วันที่ 15 ของเดือนชะอฺบาน อันเป็นเดือนที่แปดแห่งปฏิทินอิสลาม ซึ่งในคำคืบนี้มีผู้ให้ความสำคัญโดยการละหมาดสองร็อกอะฮฺ ในร็อกอะฮฺแรกหลังจากอ่านฟาติหะฮฺเสร็จแล้วให้อ่านสุเราะฮฺอัลกาฟิรูน ส่วนร็อกอะฮฺที่สองหลังจากอ่านสุเราะฮฺฟาติหะฮฺเสร็จแล้วให้อ่านสุเราะฮฺอัลอิคลาศ และภายหลังจากละหมาดเสร็จแล้วจากนั้นก็ให้อ่านสุเราะฮฺยาซีน 3 จบ

อ่านสุเราะฮฺยาซีนจบแรก ให้ขอคูดอ้อต่อพระองค์อัลลอฮ์^ﷻให้มีอายุยืนเพื่อจะได้ปฏิบัติอิบาดะฮฺต่อพระองค์อัลลอฮ์^ﷻ ต่อไป

¹⁵³ ความหมายส่วนหนึ่งของหะดีษที่บันทึกโดยMalik, 1988 : 668

¹⁵⁴ ความหมายส่วนหนึ่งของหะดีษที่บันทึกโดยal-Bukhariy, 1987 : 2003 และMuslim, 1972 : 1129

อ่านสุเราะฮฺยาซีนจบที่สอง ให้ขอคูอา้อต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ให้พ้น
ภัยอันตรายต่าง ๆ อีกทั้งขอให้เพิ่มพูนริสกีที่ทะเลสาบอย่างมากมาย เพื่อเป็นทุนในการ
ประกอบศาสนาต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ

อ่านสุเราะฮฺยาซีนจบที่สาม ให้ขอคูอา้อต่ออัลลอฮฺ ﷻ ให้ตนเองมีจิตใจที่ยึดมั่น
ต่อพระองค์และศาสนาของพระองค์เพิ่มขึ้นเรื่อยไปโดยไม่เสื่อมคลาย

จากนั้นก็ขอคูอา้อนิศฟูชะอฺบาน (การิม วันแอะเลาะ, อ่างถึงในมูรึด ทิมะเสน,
2544 : 8) การกระทำดังกล่าวไม่พบแบบฉบับจากท่านเราะฮฺลุล ﷺ หรือไม่พบว่าท่าน
สั่งใช้ให้เรากระทำ และเสาะหาบะฮฺก็มิได้กระทำสิ่งดังกล่าวทั้งสิ้น ดังนั้น จึงควรละทิ้ง
การปฏิบัติ

ตัวอย่างคูอา้อที่ใช้ในการขอพรเมื่ออ่านยาซีนสามจบเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

“โอ้อัลลอฮฺ! ผู้ทรงให้ไม่มีใครให้พระองค์
ผู้ทรงยิ่งใหญ่และมีเกียรติ ผู้ทรงให้ความ
กรุณาความสะดวก ไม่มีพระเจ้า นอกจาก
พระองค์ผู้ทรงเป็นที่พึ่งของผู้ประสบภัย ผู้ทรง
ให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้ขอความอนุเคราะห์ที่
ผู้ทรงให้ความปลอดภัยแก่ผู้หวาดกลัว โอ้อัล
ลอฮฺ! หากพระองค์ทรงบันทึกไว้ในแม่บท
บันทึกว่า : ข้าพระองค์เป็นคนชั่วหรือถูกคิด
กัน หรือถูกขับไล่ หรือมีลาภน้อย ได้ทรง
โปรดคลบให้ด้วยเถิด ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นเจ้า!
โปรดบันทึกในแม่บทบันทึกว่าเป็นผู้สบาย
มีลาภ และได้รับความดีงามด้วยเถิด เพราะ
พระองค์ทรงตรัสไว้ในคัมภีร์เป็นคำตรัสที่
แท้จริง ที่ประทานลงมายังนบียของพระองค์
ว่า : อัลลอฮฺจะทรงลงสิ่งใดหรือคงสิ่งใดได้
ตามพระประสงค์ ณ พระองค์นั้นมีแม่บท
บันทึกอยู่ ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า! ด้วยการเผย
อันใหญ่ยิ่งในคืนกลางเดือนชะอฺบานนี้ ซึ่ง
เป็นการแจกแจงคำสั่งอันรอบคอบและตายตัว
นี้ ได้โปรดให้ข้าฯ ได้พ้นจากภัยพิบัติ ทั้งสิ่ง
ที่ข้าฯ รู้และไม่รู้ พระองค์เท่านั้นเป็นผู้ทรง
รอบรู้ หวังในพระกรุณาของพระองค์ โอ้อ!
ผู้เป็นยอดแห่งความกรุณาทั้งมวล”

|| ملك مباح دعاء ابن ||
اللَّهُمَّ يَا ذَا الْمِنَّةِ وَلَا يَمُنُّ عَلَيْكَ يَا
ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ يَا ذَا الطُّوْلِ الْإِضْمَلِ
لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ظَهَرَ لِلْإِجْتِنِ وَجَارَ
السُّجُودِ وَأَمَّنَ الْمُخَافِينَ
اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ كَتَبْتَنِي عِنْدَكَ
فِي أَمْرِ الْكِتَابِ ثَقِيلاً أَوْ خَفِيفاً أَوْ
مَطْرُوراً أَوْ مُفْتَرّاً عَلَيَّ فِي لِيْلَتِي
فَاخْلُصْ اللَّهُمَّ يَفِضْ بِلَدِّي فِي أَمْرِ الْكِتَابِ
ثَقِيلاً أَوْ خَفِيفاً أَوْ مَطْرُوراً أَوْ مُفْتَرّاً
عَلَيَّ فِي أَمْرِ الْكِتَابِ صَغِيلاً
تَرْبُوراً وَثَقِيلاً لِحَبْرَاتِ فَإِنَّكَ لَتَكْتُبُ
وَتَحُولُكَ الْحَقُّ فِي كِتَابِكَ الْمُنَزَّلِ عَلَى
لِسَانِ نَبِيِّكَ لَمْ يُرْسَلْ سِجِّهُنَّ اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَ
يُخَيَّرُ وَعِنْدَهُ أَمْرُ الْكِتَابِ هِ الْعَبْدِ
يَا تَجَلَّى الْأَعْظَمِ فِي لَيْلَةِ التَّصْفِينِ
شَهْرِ شَعْبَانَ الْكَرِيمِ الَّتِي يُفْرَقُ فِيهَا
كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ وَيُبْرَمُ إِصْرُ عَتِي
مِنَ الْبُلَاءِ مَا أَعْلَمُ وَمَا لَا أَعْلَمُ وَ
مَا أَنْتَ بِهِ أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ
بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى
نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ فِي آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ آيَاتِن

สาเหตุของการให้ความสำคัญกับคีนนิศฟูชะอฺบาน

นักวิชาการกลุ่มหนึ่งได้อธิบายถึงคุณค่าของคีนนิศฟูชะอฺบานโดยอ้างหลักฐานจากอัลกุรอานว่า

﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۚ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۚ

(القدر : 2-1)

ความว่า “แท้จริงเราได้ประทานอัลกุรอานในคืนอันจำเริญ แท้จริงปรากฏว่า และอะไรที่ทำให้เจ้ารู้ว่าอะไรคือคืนลัยละตุลกอศร”

(อัลกอศร : 1-2)

สองอายะฮ์ดังกล่าว ญุมฮูรุลละมาอ์ (มติส่วนใหญ่ของนักวิชาการ) มีทัศนะว่า คีนอันจำเริญข้างต้น คือ คีนลัยละตุลกอศร บางท่านกล่าวว่าคีนดังกล่าว คือ คีนนิศฟูชะอฺบาน ซึ่งทัศนะดังกล่าวถือว่าใช้ไม่ได้ เนื่องจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกล่าวไว้ในอัลกุรอานว่า “เดือนรอมฎอน คือ เดือนที่อัลกุรอานถูกประทานลงมาในเดือนนั้น”¹⁵⁵ ซึ่งถือว่าเป็นหลักฐานที่ชัดเจนแล้วว่า อัลกุรอานถูกประทานในเดือนรอมฎอน อีกทั้งในสุเราะฮ์อัคคูนก็มากล่าวย้ำว่าคีนที่อัลกุรอานถูกประทานเป็นคีนที่มีความจำเริญ ซึ่งมีใช้คีนนิศฟูชะอฺบานแต่อย่างใด

ส่วนอิบนุ กะษีร (1997 : 4/163) ได้กล่าวไว้ว่า “บุคคลใดที่กล่าวว่าคีนอันจำเริญหมายถึงคีนนิศฟูชะอฺบาน ถือว่าเป็นทัศนะที่ห่างไกลมากเนื่องจากหลักฐานในอัลกุรอานได้ยืนยันถึง (การประทานอัลกุรอานใน) เดือนรอมฎอน”

ด้วยทัศนะที่ว่าคีนอันจำเริญ หมายถึง คีนนิศฟูชะอฺบานนี้เอง ทำให้มุสลิมบางคนถึงกับเชื่อว่าคีนดังกล่าวพระองค์อัลลอฮ์ทรงกำหนดอายุ ริสกี๊ (ปัจจัยยังชีพ) ความผาสุก และพระองค์จะทรงลบล้างความทุกข์ยากให้หมดไป โดยพยายามทำอิบาดะฮ์ต่าง ๆ ทั้งในมัสยิดหรือที่บ้าน หรือพยายามอ่านสุเราะฮ์สุยาฮีน และซอคูอาฮ์เพื่อให้พระองค์อัลลอฮ์ทรงลดความผิดและขจัดทุกข์ภัยต่าง ๆ ให้หมดไปจากชีวิตของตน จากนั้นก็ขอสิ่งที่เป็นความสุข ความสมหวัง และขอให้เพิ่มพูนริสกี๊ให้แก่คนมากมายแทนที่ (มุรีด ทิมะเสน, 2544 : 7)

¹⁵⁵ ความหมายของอายะฮ์ที่ 3 สุเราะฮ์อัคคูน

ที่มาของการประกอบพิธีกรรมในคืนนิศฟูชะอฺบาน

การประกอบพิธีกรรมในคืนนิศฟูชะอฺบานเกิดเมื่อฮิจญเราะฮ์ศักราชที่ 448 ที่ มัสยิดอัลอักศอ ซึ่งท่านอิมามอัลญอริฏีย์ได้เล่าไว้ว่า มีชายคนหนึ่ง (ที่ชื่อ อิบน์ อบิล หัรรออ) มุ่งหน้ามายังบัยตุ้ลมักดิศ จากนั้นเขาก็ยื่นละหมาดในคืนนิศฟูชะอฺบานใน มัสยิดอัลอักศอ ต่อมาก็มีบุคคลมาละหมาดเป็นมะอุมุมเขาจากคนหนึ่งเป็นสอง สาม สี่ คน จนกระทั่งมีจำนวนมาก ครั้นพอในปีถัดมาเขาก็ละหมาดพร้อมกับมะอุมุมจำนวน มากมาย จากนั้นการกระทำดังกล่าวได้แพร่กระจายไปตามมัสยิดต่างๆ จนกระทั่งจร ขหายไปทั่วประเทศ สุดท้ายเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปสำหรับนักทำอิบาดะฮ์ (Abi Shamah, 1981 : 32 ; al-Khabari, n.d. : 220)

ทัศนะของอุละมาอ์เกี่ยวกับนิศฟูชะอฺบาน

อิบนุ ตัยมียะฮ์ (Ibn Taimiyah n.d. : 2/262) กล่าวว่า “การรวมตัวในมัสยิดเพื่อ ทำการละหมาดที่กำหนดไว้แล้ว เจกเช่นการรวมตัวละหมาด 100 ร็อกอะฮ์ด้วยการ อ่าน กุลหุวัลลอฮ์ฮะดีด จำนวนหนึ่งพันจบ เช่นนี้ถือว่าเป็นอุตริกรรมที่เกิดขึ้นมาใหม่ ซึ่งไม่พบแม้แต่เพียงคนเดียวจากนักวิชาการที่ส่งเสริมให้กระทำเช่นนั้น”

อะลี อิบน์ อิบรอฮีม กล่าวว่า “จากการปฏิบัติในคำคืนนิศฟูชะอฺบานด้วยการ ละหมาดอัลฟิยะฮ์ฮะดีดหนึ่งร้อยร็อกอะฮ์ แต่ละร็อกอะฮ์อ่านสุเราะฮ์อัลอิกลาศสิบจบ โดย กระทำเป็นญะมาอะฮ์ การกระทำดังกล่าวไม่พบจากหะดีษเว้นไว้แต่ว่าจะเป็นหะดีษฏอ อีฟหรือก็เป็นหะดีษเมฆูอู (Abadi, 1990 : 3/367)

สุนนะฮ์ที่ควรถือปฏิบัติในเดือนชะอฺบาน

ในเดือนชะอฺบานมีความประเสริฐเหมือนกับเดือนอื่น ๆ ซึ่งในเดือนนี้ท่าน เราะฮ์ลุล ๕ ได้ปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่างให้กับประชาชาติของท่านด้วยการถือศีลอด ในเดือนนี้ และท่านให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังหะดีษที่รายงานจากท่านหญิง อาอีชะฮ์ได้กล่าวไว้ความว่า “ปรากฏว่าท่านเราะฮ์ลุลถือศีลอด จนกระทั่งพวกเราจะ กล่าวว่าคุณเราะฮ์ลุลจะไม่ละเว้นการถือศีลอดอีกเลย และท่านไม่ถือศีลอดจนกระทั่ง พวกเราจะกล่าวว่า ท่านเราะฮ์ลุลจะไม่ถือศีลอดอีกเลย ฉันไม่เคยเห็นท่านเราะฮ์ลุลถือศีล

อดครบสมบูรณ์ (ถือครบเดือน) นอกจากเดือนรอมฎอนเท่านั้น และฉันไม่เคยเห็นท่านเราะฮ์ลุถือศีลอดมากไปกว่าเดือนชะอฺบานอีกเลย”¹⁵⁶

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ท่านเราะฮ์ลุ ﷺ ให้ความสำคัญกับการถือศีลอดเป็นอย่างมาก โดยที่แทบจะกล่าวได้ว่าถือศีลอดเทียบเท่ากับเดือนรอมฎอน ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ ในเดือนรอมฎอนไม่ปรากฏหลักฐานว่าท่านเราะฮ์ลุจะปฏิบัติกิจกรรมเป็นอย่างอื่น ดังนั้น เป็นสิ่งที่สมควรอย่างยิ่งในการที่จะยึดถือปฏิบัติโดยการปฏิบัติตามท่านเราะฮ์ลุ ﷺ โดยการให้ความสำคัญกับการถือศีลอด และละทิ้งในสิ่งที่ไม่ใช่หลักฐานมายืนยันอันชัดเจน เพื่อที่จะได้รับความพึงพอใจจากอัลลอฮ์ ﷻ

จากข้อมูลทางวิชาการที่ได้นำเสนอไป สามารถสรุปได้ว่า ในคำคินนิสฟูชะอฺบาน ไม่มีพิธีกรรมใดๆ พิเศษนอกเหนือไปจากการอามัล อิบาเดฮ์ของผู้ศรัทธาโดยทั่วไป ดังนั้นการประกอบพิธีกรรมในคำคินนิสฟูชะอฺบานจึงถือเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นมาในศาสนาอิสลาม โดยไม่มีที่มาที่ไปจากบทบัญญัติของอัลอิสลาม มุสลิมจึงควรยุติการกระทำดังกล่าวโดยสิ้นเชิง แล้วหันมาปฏิบัติตามสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ โดยพยายามถือศีลอดให้มากที่สุดในเดือนชะอฺบาน เพื่อเป็นการเตรียมร่างกายให้พร้อมสู่การประกอบอามัลที่ยิ่งใหญ่คือการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน

ลักษณะดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า การปฏิบัติของชาวมุสลิมในเขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานครนั้น บางอย่างผิดเพี้ยนไปจากหลักการอิสลาม ซึ่งการผิดเพี้ยนในลักษณะดังกล่าว บางครั้งอาจจะนำมาจากศาสนาอื่น โดยที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งในอดีตนั้นความเข้าใจในเรื่องของศาสนาในสังคมที่ไม่ใช่สังคมมุสลิมยังไม่ดีนัก ครั้นเมื่อมาถึงปัจจุบันยังถือปฏิบัติกันอยู่ โดยที่ไม่รู้ว่าการปฏิบัตินั้นนำมาจากการเลียนแบบจากศาสนาอื่น จึงทำให้การปฏิบัติบางอย่างของชาวมุสลิมในเขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานครมีถูกต้องเท่าที่ควรดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

จากความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมทุกชนิดที่ผู้วิจัยได้นำเสนอนั้น จะสังเกตเห็นได้ว่าผู้ที่ประกอบพิธีกรรมมีเจตนาที่ดีในการแสวงหาความดีงามและความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ ทุกคนปฏิบัติด้วยความศรัทธาอย่างแรงกล้า แต่โดยปราศจากความรู้ที่แท้จริงในการกระทำ จึงส่งผลให้การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่ได้เสนอนั้นไม่สอดคล้องกับหลักการของอิสลาม ดังนั้นความรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญควบคู่กับการประกอบคุณงามความดีในอิสลาม ผู้ศรัทธาทุกคนควรหมั่นศึกษาหาความรู้ โดยเฉพาะความรู้ในการประกอบคุณงามความดีเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ เพื่อให้การทำความดีของเราได้รับความพอใจจากพระองค์มากที่สุด และจะได้รับรางวัลตอบแทนในวันอาคีเราะฮ์อย่างสมบูรณ์แบบ

¹⁵⁶ ความหมายของหะดีษบันทึกโดย al-Bukhariy, 1987 : 1969, 1970